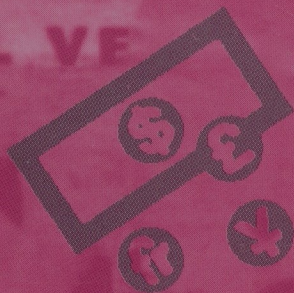

Samfunnsspeilet

Tidsskrift om levekår og livsstil

Statistics Norway

Statistisk sentralbyrå

2/95

Innvandrere i Norge

Med artikler om:

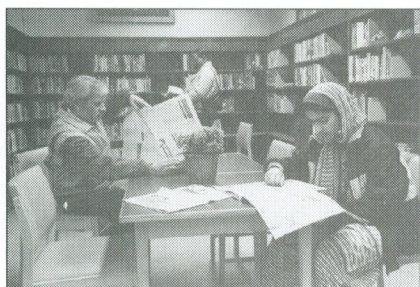
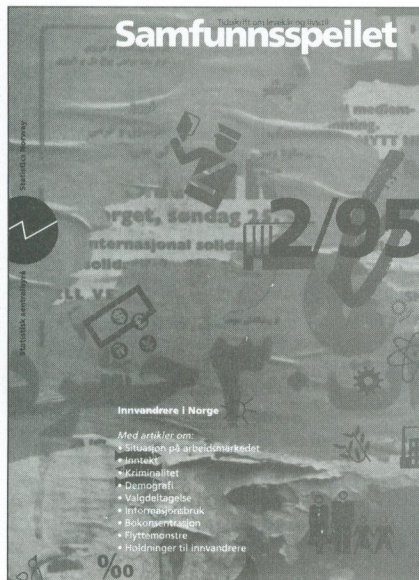
- Situasjon på arbeidsmarkedet
- Inntekt
- Kriminalitet
- Demografi
- Valgdeltagelse
- Informasjonsbruk
- Bokkonsentrasjon
- Flyttemønstre
- Holdninger til innvandrere

%

Faktagrunnlag i innvandrerdebatten

Det bor i dag rundt 200 000 innvandrere i Norge. Halvparten av disse er fra land i den tredje verden. For en generasjon siden var tallet nede på vel 60 000. Innvandrernes tilstedeværelse i vårt land ser ut til å være kilde for stadig nye debattrunder, den siste er vi inne i nå.

Uansett standpunkt til innvandrere i Norge og norsk innvandringspolitikk, er det behov for fakta om innvandrerne i vårt samfunn. Mye av faktagrunnlaget for samfunnsdebatt og politiske beslutninger kommer fra Statistisk sentralbyrå. Statistisk sentralbyrå vil med dette temanummeret av Samfunnsspeilet gi sitt bidrag til innvandrerdebatten.

Innvandrerne skiller seg fra nordmenn og fra hverandre på mange områder. Vi kan her blant annet lese at:

- innvandringen fra den tredje verden nå har vært synkende i sju år
- om hundre år vil ca. 1/4 av befolkningen ha bakgrunn fra Asia og Afrika
- innvandrerne har lavere yrkesdeltakelse enn nordmenn, men høyere utdanning
- det er store inntektsforskjeller mellom ulike innvandrergupper, og at vest-europeiske familier har høyere inntekt enn norske
- valgdeltakelsen blant utenlandske statsborgere er lav, og at andelen som stemmer SV nesten er dobbelt så høy som andelen for nordmenn
- innvandrere får mest informasjon om norske forhold gjennom personlige nettverk
- innvandrerne ser i økende grad ut til å slå rot utenfor Oslo
- innvandrерandelen øker i de av Oslos bydeler med flest innvandrere fra før
- for hver 1 000 innvandrere ble 24 siktet for et eller flere lovbrudd i 1994 - mot 17 for hver 1 000 nordmann
- nordmenn blir ikke mindre skeptiske til innvandrere med tida

Gunvor Iversen
Gunvor Iversen
(ansv. redaktør)

Kirsti Huserbråten
Kirsti Huserbråten
(redaktør)

Samfunnsspeilet
Nr. 2/1995 - 9. årgang

Redaksjon: Gunvor Iversen (ansv. red.), Kirsti Huserbråten (red.), Tor Petter Bø, Dag Juvkam, Hege Kitterød, Odd Frank Vaage, Kåre Vassenden.

Redigering: Liv Hansen, Åshild Lønhøiden, Solfrid Michaelsen, Anne Skarateppen.

Design omslag/maler: Enzo Finger Design.

Trykk: Lobo Grafisk. **Priser:** Pr. år kr 165,-. Enkeltnr. kr 50,-.

ISSN 0801-7603. ISBN 82-537-4164-2.

Artikler i tidsskriftet kan ikke uten videre tas som uttrykk for Statistisk sentralbyrås oppfatning.

Ved bruk av stoff fra tidsskriftet, oppgi kilde: Samfunnsspeilet/Statistisk sentralbyrå.

Omslag: Enzo Finger Design.

Øvrige foto: S. 13 og 22: Bernt Eide/Samfoto. S. 31: Annette Faltin/Samfoto. S. 43: Trygve Bølstad/Samfoto.

Innhold

Over 200 000 innvandrere i Norge <i>Kåre Vassenden</i>	3
Hver 4. nordmann fjernkulturell bakgrunn om 100 år <i>Nico Keilman</i>	8
Høy arbeidsledighet blant innvandrere <i>Jan Erik Sivertsen</i>	11
Innvandrere og inntekt - fra hjelp til selvhjelp? <i>Mads Ivar Kirkeberg</i>	17
Utenlandske statsborgere og kommunestyrevalget 1991 (I): Valgatterden preges av hjemlandet <i>Arne Faye</i>	22
Utenlandske statsborgere og kommunestyrevalget 1991 (II): Mest informasjon gjennom personlig kontakt <i>Trine Dale</i>	27
Økt bokonsentrasjon blant innvandrere i Oslo <i>Svein Blom og Kirsti Huserbråten</i>	31
Innvandrere på flyttefot i Norge <i>Kjetil Sørli</i>	36
Innvandrere og kriminalitet <i>Ulla Haslund</i>	41
Norge for nordmenn? <i>Arne Kolstad</i>	47

Over 200 000 innvandrere i Norge

Økningen i tallet på innvandrere bosatt i Norge var størst på slutten av 1980-tallet. Nær halvparten av innvandrerne er nå fra tredje verden, men innflyttingen derfra har vært avtakende i 7 år. 1/3 av innvandrerne i Norge er flyktninger som i liten grad reiser tilbake til hjemlandet. Den typiske innvandrer har bodd 9 år i Norge, er mann, 31 år, mest sannsynlig gift og bor sentralt.

Kåre Vassenden

For en generasjon siden var det bare vel 60 000 utenlandsfødte innvandrere bosatt i Norge, mens det i dag er godt over 200 000. I denne artikkelen tas disse spørsmålene opp: Hvordan har denne økningen foregått, og hva er det som virker inn på utviklingen? Hvem er de som bor i Norge med utenlandsk bakgrunn, hvordan skiller de seg ut fra resten av befolkningen og hvor ulike er de seg imellom?

Hva er en innvandrer?

Noen kom første gang til Norge ved å bli født her, mens andre innvandret. En slik avgrensning etter *fødeland* representerer den enkleste måten å skille ut de som har utenlandsk bakgrunn på. Noen utenlandsfødte kan likevel ha en relativt svak utenlandsk tilknytning fordi de har norske foreldre, kom i svært ung alder eller har bodd lenge i Norge.

Utenlandske statsborgere er først og fremst en juridisk avgrensning. Noen av dem er født i Norge av foreldre som er utenlandske statsborgere. Motsatt, har svært mange av de uten-

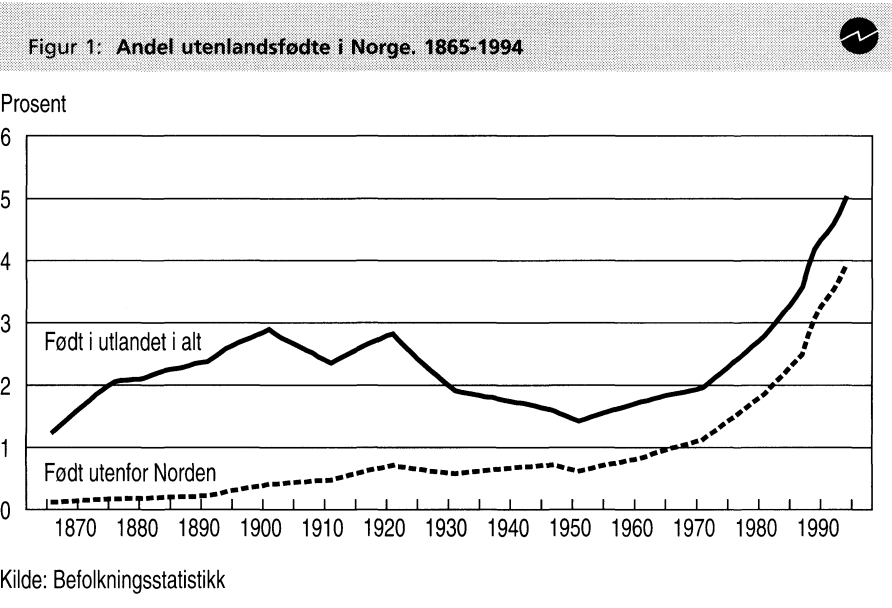
landsfødte etter hvert skiftet til norsk statsborgerskap.

I 1993 ble det laget en ny avgrensning av "innvandrerbefolkningen": Denne avgrensningen omfatter førstegenerasjonsinnvandrere uten norsk bakgrunn og andregenerasjonsinnvandrere (her definert som personer født i Norge med to utenlandsfødte foreldre). Sagt på en enklere måte, er det altså *personer med to utenlandsfødte foreldre* som inngår i innvandrerbefolkningen (for adopterte fra utlandet er det de sosiale, ikke biologiske foreldrene som teller).

Størst vekst i andelen innvandrere på slutten av 1980-tallet

Ifølge folketellinga i 1865 bodde det den gangen 21 200 utenlandsfødte i Norge. Det var 1,2 prosent av en befolkning på 1,7 millioner. Nesten 130 år seinere har de utenlandsfødte blitt 216 200, og utgjør 5,0 prosent av befolkningen som nå er på 4,3 millioner.

Fram til århundreskiftet gikk andelen utenlandsfødte opp til hele 2,9 pro-

sent av folkemengden. Fra 1920 til 1950 falt andelen til 1,4 prosent.

Etter 1950 økte andelen utenlandsfødte først sakte, så stadig raskere. Nivået fra 1910 og 1920 ble nådd rundt 1982. Fra da av og fram til 1. januar 1989 var veksten i løpet av bare 7 år like stor som den hadde vært de 31 foregående årene. Det var særlig i 1987 og 1988 at andelen utenlandsfødte steg mye.

På 1990-tallet har økningen hatt omtrent samme takt som gjennomsnittet for 1980-tallet.

Flere fra fjerne land

Så tidlig som i år 1900 var det altså like stor andel utenlandsfødte i Norge som 80 år seinere. Men sammensetningen av dem med hensyn til fødeland, var nokså forskjellig på disse to tidspunktene. På 1800-tallet var omkring 90 prosent av de utenlandsfødte fra Norden og resten stort sett fra Vest-Europa ellers.

Andelen fra Norden sank til 70 prosent i 1930 og 50 prosent i den første etterkrigstida, og ligger nå på under 25 prosent. Fram til 1970 ble nedgangen i andelen fra Norden stort sett kompensert av økende andeler fra andre vestlige industriland, først på århundret av de som var født i Nord-Amerika (men som nok kunne ha norske aner). Etter krigen kom også andre ikke-nordiske vesteuropeere. Til sammen utgjør innvandrere født i vestlige industriland (medregnet Norden) i dag 2,3 prosent av befolkningen.

I 1970-årene begynte så den gradvis økende innflyttingen av innvandrere fra land i Asia, Afrika, Sør- og Mellom-Amerika og Tyrkia (for enkelthets skyld her kalt "tredje verden"). Ennå i 1920 var det mindre enn 1 prosent av de utenlandsfødte som kom fra disse landene. 1. januar 1993 var an-

delen kommet opp i 44 prosent, men året etter hadde den årvisse økningen stoppet opp (43 prosent). De utgjorde da 2,2 prosent av folketallet. Det var tilstrømmingen fra det tidligere Jugoslavia som gjorde at andelen fra Øst-Europa økte mest fra 1993 til 1994, til 11 prosent av de utenlandsfødte og 0,6 prosent av befolkningen.

Innflyttingen fra tredje verden er fallende

I de tre årene 1987, 1988 og 1993 kom det rundt regnet 6 000 flere utenlandske statsborgere enn det gjorde de nærmeste årene både før og etter. Det var asylsøkere som bidrog til disse rekordårene.

Utflyttingene av utenlandske statsborgere har så langt som statistikken går, alltid ligget klart lavere enn innflyttingene.

Siden toppåret 1987 har innflyttingen av personer med bakgrunn fra tredje verden hvert år blitt stadig mindre, samtidig med at utflyttingene har vist en stigende tendens.

Innflyttingen fra denne delen av verden i 1994 var nede på nivået for 1985, og nettoinnflyttingen var bare 1/5 av det den var i 1987.

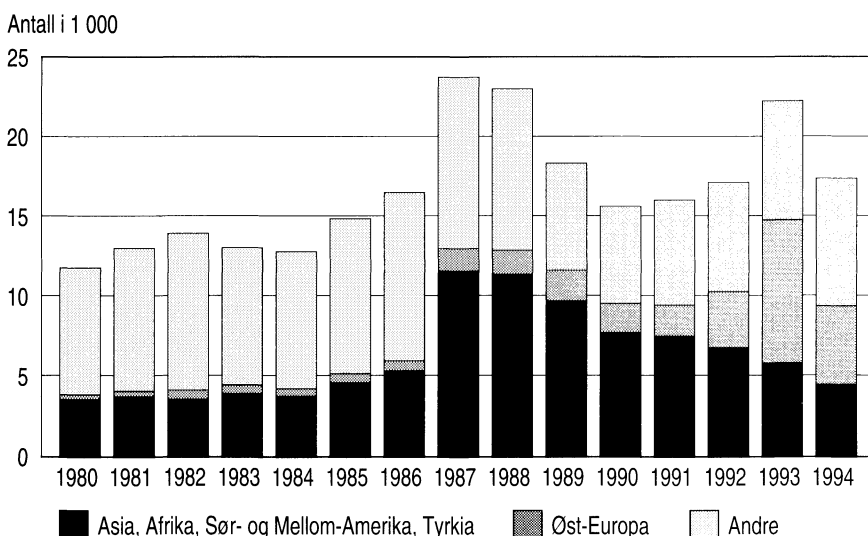
Innvandringsgrunner: Arbeid, familiegjengenforening og flukt

Da innvandringen til Norge skjøt fart på slutten av 1960-tallet, bestod den først og fremst av innflytting av ufaglært arbeidskraft. Innvandringsstoppen som kom i 1975, hadde familie-gjengenforening og beskyttelse som to viktige unntak, og det har preget sammensetningen av innvandringen etter den tid. Oljevirksomheten med dens behov for fagfolk kom for alvor i gang på 1970-tallet, og hendelser rundt om i verden førte til at det kom flere flyktninger til Norge.

Av ikke-nordiske statsborgere som flyttet til Norge for første gang på 1990-tallet, kom om lag halvparten som flyktninger (medregnet flyktningers familiemedlemmer).

Vel 1/4 av innflyttingene skyldtes familiegrunner (familietilknnytning til

Figur 2: Flytting fra utlandet av utenlandske statsborgere. 1980-1994

Kilde: Befolkningsstatistikk

flyktninger holdt utenfor). Over 1/3 av disse familieinnflyttingene (12-1300 personer årlig) dreide seg om utenlandske statsborgere som var blitt i familie med en norskfødt ved adopsjon eller ekteskap. De 17 prosent som fikk opphold på grunn av arbeid eller utdanning, var stort sett fra Vest-Europa og Nord-Amerika. Det følger lite familieinnflytting med de som kommer til Norge for å ta utdanning.

Litt over halvparten av 1990-årenes innvandrere fra tredje verden har kommet til landet på grunn av flukt. Resten har stort sett hatt familietilknytning (til andre enn flyktninger) som innvandringsgrunn, og langt færre kom av utdanningsgrunner.

Få flyktninger har reist tilbake

Tallet på bosatte innvandrere bestemmes ikke bare av hvor mange som kommer til landet, men også av hvor mange av dem som blir bofaste i Norge.

Av (førstegangs)innflytterne til Norge 1971-1988 var 81 prosent bosatt 1 år etter innflyttingen. Etter 2 år var tallet nede på 68 prosent, og etter 5 år var bare vel halvparten av de opprinnelige innflytterne til stede. Så godt som hele reduksjonen skyldes utflyttinger, bare noen få var døde.

Personer fra land i Norden, i Vest-Europa unntatt Tyrkia, og i Nord-Amerika/Oseania har en lav bofasthet på 33-41 prosent etter 5 år. For Øst-Europa er den på 70 prosent og blant innvandrere fra resten av verden er hele 83 prosent fortsatt bosatt etter 5 år.

Blant innvandrerne påkaller flyktningene spesiell interesse. Fra 1971 til og med 1993 kom det i alt 56 800 flyktninger til Norge (fratrasket de som ikke fikk oppholdstillatelse, men ellers medregnet alle som kom av

fluktgrunner og deres familiemedlemmer). 1. januar 1994 var 52 500 eller 92 prosent av dem fortsatt bosatt her i landet. Tallet inkluderer mange bosniere og andre som nettopp hadde kommet til Norge, men viser likevel en stor bofasthet blant flyktningene fram til i dag. De andre innflytterne i samme periode var klart mindre stabile, for bare 46 prosent av de 239 000 innflyttede uten fluktbakgrunn var bosatt her 1.1. 1994.

Etter 1990 har imidlertid flere flyktninger reist tilbake til hjemlandet enn tidligere. Særlig gjelder dette chileerne.

Pakistanske kvinner har i gjennomsnitt 3,5 barn

Helt i begynnelsen av 1970-årene ble det i Norge årlig født 2-300 personer med to utenlandsfødte foreldre, eller knapt 1/2 prosent av alle fødte. I 1993 var tilsvarende tall økt til 2 900 eller 4,9 prosent. Bakgrunnen for økningen er at det har blitt flere innvandrere i de grupper som vanligvis får barn med hverandre. 4/5 av de

fødte med begge foreldre fra utlandet hadde bakgrunn fra tredje verden.

Nær halvparten av fødsler med to utenlandsfødte foreldre skjer i Oslo. Nær 1/3 av de som fødes i Oslo har minst én utenlandsfødte forelder.

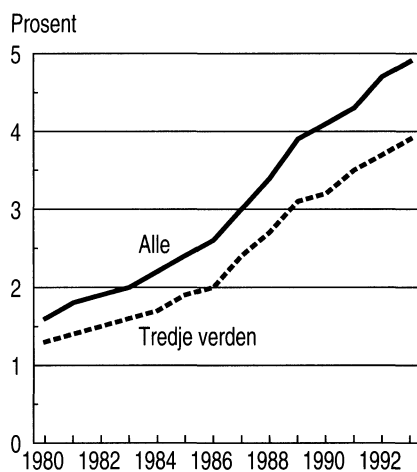
Først når kvinnene i hovedsak har gjennomlevd sin fruktbare periode, er det mulig å telle opp hvor mange barn de har fått i sine livsløp. Utenlandsfødte kvinner i alderen 35-44 år har i gjennomsnitt 2,08 barn, mens tilsvarende tall for norskfødte er 2,01, altså omtrent det samme. Men forskjellene nasjonalitetsgruppene imellom er store, og f.eks. har kvinner født i Pakistan 3,5 barn i gjennomsnitt, etterfulgt av kvinner fra Tyrkia, Vietnam og Marokko. Grovt regnet har de fått halvparten av disse barna mens de har bodd i Norge. De andre utenlandsfødte kvinnene har samlet sett bare 1,96 barn i gjennomsnitt. Innvandrergupper med stort kvinneoverskudd i Norge hører med blant de som har fått relativt få barn.

En ulempe med å begrense opptellingen til de kvinner som fikk sine barn for noen år siden, er at en ikke får noen forståelse av fruktbarheten slik den kan avleses i dagens fødselstall. Tolkningen av tall for såkalt periodefruktbarhet for innvandrere er imidlertid såpass krevende at plassen ikke tillater det her (Vassenden og Østby 1989). Et generelt funn i flere land er for øvrig at det over tid skjer en klar tilpasning av innvandrernes fruktbarhet til vertslandets.

Få døde

Innvandrerbefolkningen har en relativt lav gjennomsnittsalder, og dermed kan en ikke vente at innvandrerne utgjør særlig stor del av de som dør hvert år. I 1993 døde nær 1 100 innvandrere, hvorav over halvparten var fra de tre landene Danmark, Sverige og USA. I disse gruppene finner

Figur 3: Andel fødte i Norge med to utenlandsfødte foreldre. Andel med foreldre fra tredje verden. 1980-1993

Kilde: Befolkningsstatistikk

vi nemlig de fleste innvandrere over 80 år. Bare 150 personer fra tredje verden var blant de døde i 1993.

Innvandrerne står for halvparten av befolkningsveksten

I 1993 økte folketallet i Norge med 25 600 personer, mens størrelsen på innvandrerbefolkningen økte med 12 600. Innvandrerbefolkningen bidro dermed med nesten like mye (49 prosent) til den samlede veksten som resten av befolkningen. Barn som ble født med en utenlandsfødt og en norskfødt forelder er ikke regnet med, og hvis halvparten av disse tas med blir bidraget fra innvandrerbefolkningen på om lag 58 prosent.

Flest dansker

1. januar 1994 utgjorde innvandrerbefolkningen i Norge 211 200 perso-

ner, fordelt på 183 600 førstegenerasjonsinnvandrere uten norsk bakgrunn og 27 600 norskfødte med to utenlandsfødte foreldre (andregenerasjonsinnvandrere).

Ved at vi inkluderer andregenerasjonsinnvandrere i innvandrerbefolkningen, blir personer med bakgrunn i Pakistan den nest største innvandrergruppa i Norge (18 300). Den aller største gruppa er danskene med 19 100 personer, mens svenskene kommer på tredjeplass med 15 400. De med bakgrunn fra tredje verden teller 101 000, eller nær halvparten av alle innvandrerne.

30 prosent har flyktningbakgrunn

I Norge bor det 54 400 utenlandsfødte personer som en gang har kommet til landet som flyktninger. I dette tallet inngår også 13 000 medfølgende eller gjenforente familiemedlemmer. Hvis vi regner med 6 900 personer som er født i Norge med to flyktninger som foreldre, får vi i alt 61 200 som har flyktningbakgrunn. Dette utgjør 29 prosent av innvandrerbefolkningen. 3/4 av disse har bakgrunn fra tredje verden, mens resten er fra Øst-Europa.

Norge midt på treet

I de fleste land det er naturlig å sammenligne Norge med, finnes det tall bare for utenlandske statsborgere, så sammenlignbarheten av statistikken landene imellom er ikke ideell. Blant EØS-landene er imidlertid Norge med sine 3,8 prosent utenlandske statsborgere omtrent midt i feltet (Østby 1994). Også når det gjelder utlendinger fra tredje verden har Norge en midtplassering.

Halvparten har bodd her mindre enn 10 år

Halvparten av de utenlandsfødte har bodd i Norge 9 år eller mindre. Nesten 1/3 av dem har vært her kortere

tid enn 5 år. På den annen side har 20 prosent av dem bodd i Norge minst 25 år. Vi får altså et bilde av temmelig stor spredning, selv om hovedinntrykket kanskje er at mange av dem er nokså ferske som innbyggere i Norge.

Av de større gruppene må nevnes de pakistanskfødte, som har en median botid på nesten 12 år. Sammen med inderne har de lengst botid av de viktigste gruppene fra ikke-vestlige land.

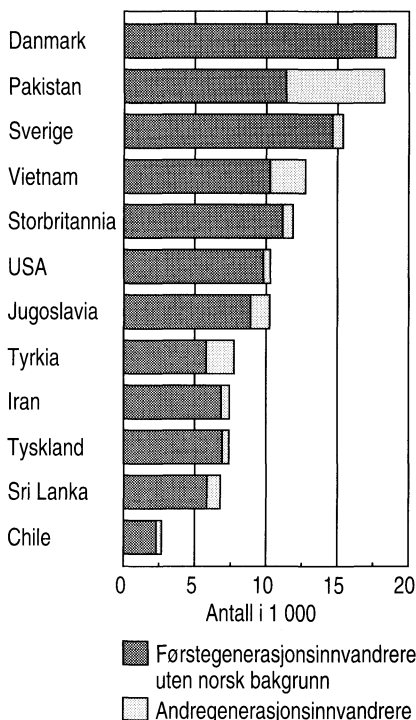
Noen av de som er fra sentraleuropeiske land, Norden og Nord-Amerika har gjennomgående vært her svært lenge (halvparten rundt 20 år eller mer). Sammen med den lave gjennomsnittlige bofasthet for disse gruppene forteller dette at disse innvandrerne fordeler seg på en svært stabil og en svært mobil undergruppe.

Overrepresentasjon av innvandrere i 30-årsalderen

Aldersfordelingen til innvandrerne påvirkes mye av hvem vi regner som innvandrere. Småbarn født i utlandet vil det av naturlige grunner alltid være få av. Når vi introduserer avgrensningen "innvandrerbefolkningen", blir aldersfordelingen noe mer naturlig, men strengt tatt må halvparten av de norskfødte med én utenlandsfødt forelder telles med for at det skal bli et helt riktig forhold mellom antall barn og antall voksne med innvandrerbakgrunn.

De aller yngste er kraftig overrepresentert i innvandrerbefolkningen, mens det ikke er spesielt mange tenåringer. Aller sterkest overrepresentasjon er det i aldersgruppa 25-39 år. 7 prosent av innbyggerne i Norge i denne alderen er en innvandrer (mot 4,9 prosent for alle aldre sett under ett). I befolkningen 50 år og over er innvandrerne klart underrepresentert.

Figur 4: Innvandrerbefolkningen 1. januar 1994. De største gruppene

Kilde: Befolkningsstatistikk

Bakgrunnen for denne aldersfordelingen er en kombinasjon av at de fleste innvandrere er i begynnelsen eller midten av 20-årene, at størstedelen av innvandrerne har bodd her mindre enn 20 år og av at store kull av unge voksne naturlig nok gir store småbarnskull. En tendens til at innvandrere drar fra landet før de blir gamle, trekker i samme retning.

Mannsoverskudd

I innvandrerbefolkningen i aldersgruppa 20-39 år er det et mannsoverskudd på 4 800, eller 89 kvinner pr. 100 menn. I resten av befolkningen er tilsvarende tall 96 kvinner pr. 100 menn. Det er først og fremst blant noen få flyktninggrupper fra fjernere land at det er betydelige mannsoverskudd, særlig blant de fra Iran og Sri Lanka (til sammen 3 000 flere menn enn kvinner). Relativt flest kvinner er det blant innvandrere fra Thailand, Filippinene og Polen.

Mange er gift

Av norskfødte kvinner i aldersgruppa 20-39 år er 44 prosent gift (her medregnet separerte), mens 33 prosent av mennene er det samme. Anslagsvis vel 20 prosent er samboere, slik at samlivsandelen kommer opp i litt over hhv. 60 og 50 prosent. De utenlandsfødte ligger klart høyere når det gjelder andelen gifte, med hhv. 63 og 49 prosent, men få er samboere. For begge kjønn er det pakistanerne og tyrkerne som ligger på topp (hhv. 87 og 86 prosent gifte kvinner og 71 prosent gifte menn). Også blant marokkanere og indere er det mange som er gift. En av grunnene til disse høye tallene er nok at få innvandrere fra tredje verden (bortsett fra flyktninger) har kunnet komme til Norge uten å være gift.

Det er ingen grupper som utmerker seg med spesiell lav andel gifte, men de nordiske og noen få andre tangerer nivået for norskfødte.

Nesten annenhver gift innvandrer er gift norsk

Nesten halvparten av de utenlandsfødte i Norge er gift med norskfødte. Det er noen flere par med norsk mann og utenlandsk kvinne enn omvendt. Av de som er gift med andre utenlandsfødte, foretrekker anslagsvis 88 prosent en fra samme fødeland (for dem som bodde i hjemlandet da de giftet seg var det bare naturlig).

Mens 90 prosent av gifte thailendere i Norge er gift med norskfødte, er tilsvarende tall for somaliere bare 1,3 prosent. Andre grupper med svært lav andel blandingsekteskap med hensyn til ektefellenes fødeland, er Vietnam, Irak, Pakistan og Sri Lanka med andeler mellom 2,5 og 4,0 prosent. Samlet sett er folk fra Vest-Europa og Nord-Amerika/Oseania i en klasse for seg med hele 3/4 gift med norskfødte, mens østeuropeerne er ned på 28 prosent og resten av innvandrerne på 21 prosent.

De lave blandingsekteskapstallene for de to sistnevnte gruppene er delvis et resultat av at flyktninger har kommet hit uten behov for eller tanke om ekteskapsinngåelse med en innbygger i eksillandet, i motsetning til en del vesteuropeere som har kommet til Norge nettopp i forbindelse med et forhold til en norskfødte.

Over 90 prosent av østasiatene som er gift med norskfødte, er kvinner, mens nordafrikanere i blandingspar stort sett er menn.

Innvandrerne bor sentralt

Mens innvandrerbefolkningen i Norge utgjør 4,9 prosent av folkemengden i alt, er andelen tre ganger høyere i Oslo (15 prosent). Av innvandrerne i Norge med bakgrunn i Asia, Afrika, Sør- og Mellom-Amerika eller Tyrkia, bor nær 45 prosent i Oslo.

Dataene er hovedsakelig utarbeidet i forbindelse med innvandrersstatistikkprosjektet i Statistisk sentralbyrå, finansiert av Kommunal- og arbeidsdepartementet. Med få unntak er statistikken laget fram til og med 1. januar 1994.

Generelt sett bor innvandrerne i større grad på Østlandet og særlig i Osloområdet enn resten av befolkningen. Med få unntak bor de i hovedsak i de mest sentrale kommunene i hver landsdel, og de bor for det meste i tettstedene.

Men nyanser finnes. Amerikanere, briter og franskmenn er sterkt overrepresentert i Agder og Rogaland. Srilankere og chilenerne er overrepresentert på Vestlandet, og finner og russere er ikke overraskende oftest bosatt i Nord-Norge.

Mer om dette i:

Statistisk sentralbyrå: "5 prosent er født i utlandet". *Ukens statistikk* 31-32/94.

Statistisk sentralbyrå: "Nær 5 prosent innvandrere i Norge". *Ukens statistikk* 42/94.

Statistisk sentralbyrå: "Ny statistikk som forteller om innvandringsgrunner". *Ukens statistikk* 10/95.

Litteratur

Vassenden, Kåre og Lars Østby: Barnetall og fruktbarhet blant innvandrere i Norge. *Samfunnsspeilet* 2/89.

Østby, Lars: EU-medlemskap får liten betydning for innvandringen. *Samfunnsspeilet* 3/94.

Kåre Vassenden er førstekonsulent i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for befolknings- og utdanningsstatistikk.

Hver 4. nordmann fjernkulturell bakgrunn om 100 år

8

Om hundre år vil ca. hver fjerde nordmann ha bakgrunn fra et fjernkulturelt land. Forutsetningene for denne påstanden er mellom to og fire barn for innvandrerkvinner, dødelighet på nivå med det norske og videre nettoinnvandring på rundt 5 000 personer i året.

Nico Keilman

Antallet innvandrere fra land i den tredje verden er i dag ca. 100 000 personer¹. Dette betyr at av 100 innbyggere kommer rundt to fra "fjernkulturelle" verdensdeler.

Spesielt de som ønsker en mer restriktiv innvandringspolitikk har vært opptatt av de langsiktige konsekvenser av Norges innvandringspolitikk. Mange nordmenn er redde for at innvandrere med fremmed kultur-bakgrunn skal bli "for mange" og, i kraft av sitt økende antall, representere en direkte trussel mot den norske kulturen.

Vi bringer her resultatene fra en fersk analyse som Statistisk sentralbyrå har gjort etter forespørsel fra Kommunal- og arbeidsdepartementet. Oppgaven har vært å regne ut hvor mange innvandrere vi vil ha i Norge om hundre år. Vi skal gjengi de viktigste resultatene og de forutsetninger som er lagt til grunn for beregningene. Resultatet vi kommer fram til bekrefter konklusjonen i en analyse som Statistisk sentralbyrå har gjennomført i 1991: Det er ingen grunn til å anta at den fjernkulturelle delen av befolkningen vil utgjøre mer enn ca. en fjerdedel av befolkningen i det neste århundret.

Forutsetningene er avgjørende for resultatene

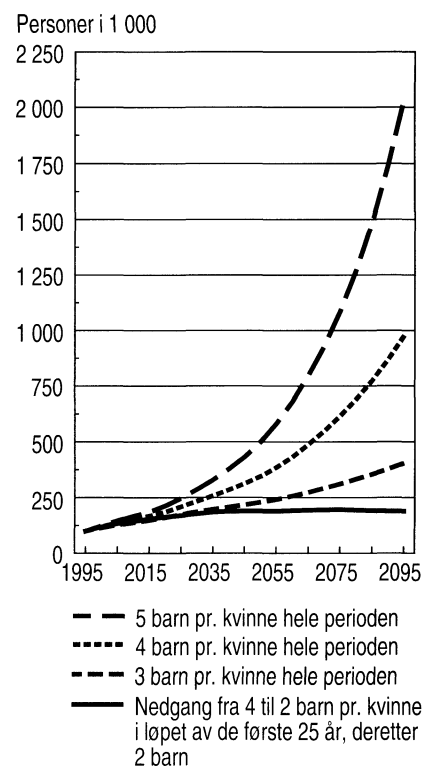
Endringer i innvandrerbefolkningens størrelse skyldes hovedsakelig tre faktorer: fødsler, dødsfall og nettoinnvandring (innvandring minus utvandring).

Fremskrittspartiets stortingsgruppe hevder i den såkalte Hedstrøm-rapporten at innvandrere med opprinnelse i u-land vil passere 4 millioner innen 3-4 generasjoner (Hedstrøm 1995). Her forutsettes det blant annet at antall innvandrere fra den tredje verden vil øke med 3-5 prosent årlig i overskuelig framtid, noe som mest av alt skyldes en forutsetning

om at innvandrerkvinnene føder tre ganger så mange barn som norske kvinner (over fem barn i gjennomsnitt).

Disse anslagene er etter vår mening altfor høye. Dette skyldes at forutsetningene ikke har faglig grunnlag. Når Statistisk sentralbyrå i stedet kommer fram til at ca. en fjerdedel - og ikke halvparten - kommer til å ha ikke-vestlig innvandrerbakgrunn i slutten av neste århundre, er dette fordi vi opererer med andre størrelser når det gjelder forventet barnetall, dødelighet og inn- og utvandring. Kort sagt: man kan godt ha regnet riktig, men

Figur 1: Befolkningsutviklingen for innvandrere fra den tredje verden de neste hundre år (1995-2095), etter fire fruktbarhetsalternativer¹

¹ Andre forutsetninger: For begge alternativer forutsettes norsk dødelighetsmønster og ingen nettoinnvandring

Kilde: Beregninger i Statistisk sentralbyrå

likevel ta feil. Det er helt avgjørende for framtidsbildets pålitelighet at forutsetningene er rimelige. En forutsetning om fem barn pr. kvinne over en 100-årsperiode er svært urealistisk.

Hvordan kommer vi så fram til en innvandrerandel på rundt 25 prosent i Norge om hundre år?

Færre barn pr. innvandrerkvinne i framtiden

Figuren over viser hvor store utslag ulike antakelser om fruktbarhet alene har på utviklingen. Ved å gå ut fra at innvandrerkvinnenes fruktbarhet vil synke fra fire til to barn innen de nærmeste 25 år for deretter å være konstant, får vi nesten en fordobling av denne innvandrergruppen, fra 100 000 personer i 1995 til nær 190 000 i 2095. Når vi sammenligner med et alternativ der det forutsettes fem barn pr. kvinne for hele 100-årsperioden, vil de om lag 100 000 ikke-vestlige innvandrerne telle 2 millioner personer om hundre år. I begge disse beregningene forutsettes det at levealderen holder seg konstant på det norske nivået (74 år for menn og 80 år for kvinner) og at innvandringen er fraværende. Vi holder på det første alternativet. Et konstant fruktbarnhetsnivå blant fjernkulturelle innvandrerkvinner på fire eller flere barn i løpet av neste 100-årsperiode, må anses som meget usannsynlig.

Fruktbarheten blant enkelte grupper innvandrerkvinner er riktignok høy (se Vassendens artikkel). Men med innvandringsstopp er det i praksis bare ved inngåelse eller gjenopptakelse av ekteskap at kvinner fra arbeidsmigranlandene kan komme til Norge. Dermed blir barnetallet i begynnelsen høyt, på samme måte som for norske ikke-samboende kvinner de første årene etter ekteskapsinngåelsen (Vassenden og Østby 1989). Ut fra erfaringer fra andre land, kan vi forvente at fjernkulturelle innvand-

rerkvinner kommer til å beholde en høyere fruktbarhet enn norske kvinner, men at nivået vil gå nedover. Den andre generasjonen av innvandrere må antas å nærme seg det norske nivået i nokså stor grad. Disse kvinnene påvirkes av normene i det norske samfunnet og får god tilgang til prevensjonsmidler. Det er disse faktorer som bidrar til en slik nedgang i barnetallet. Dessuten synker fruktbarheten nå i de fleste land i Asia og Afrika, noe som har betydning for de framtidige innvandrerne derfra.

Dødeligheten vil øke

Det er relativt få innvandrere fra fjernkulturelle land som har rukket å dø her i landet. Dødsraten for afrikanske og asiatiske statsborgere var i 1992-1993 0,1 prosent, mot 1,0 prosent for hele befolkningen. Den lave dødeligheten forklares av at innvandrerbefolkningen er forholdsvis ung, med få personer i de aldersgruppene der dødsfall er hyppigst. I den nærmeste framtid kan vi forvente en økning i dødsraten på grunn av aldringseffekter.

I vårt regnestykke tar vi utgangspunkt i at kvinnene vil ha en gjennomsnittlig levealder på 80 år og mennene på 74 år gjennom hele perioden (lik det nåværende norske dødelighetsnivået).

5 000 nye fjernkulturelle innvandrere i året

Det største usikkerhetsmomentet i beregningen er det framtidige innvandringsnivået. Den registrerte nettoinnvandringen for personer med afrikansk eller asiatisk statsborgerskap var 4 200 i 1992. Siden 1987 har det vært synkende nettoinnvandring fra land i den tredje verden. Når vi inkluderer en årlig nettoinnvandring på 5 000 personer (og dette er et forholdsvis høyt anslag, gitt de synkende tallene siden 1987, innvand-

ringsstoppen og en restriktiv asylpolitikk), vil folkemengden om hundre år bli betraktelig høyere enn det figur 1 viser (se foran). I stedet for 200 000 vil tallet ligge på rundt 1 million. Dette er fortsatt lavere enn når vi f.eks regner med fem barn pr. kvinne og ingen nettoinnvandring, mens det ligger likt med firebarnsalternativet.

Konklusjon

Når det har gått hundre år, forventer vi altså at de fjernkulturelle innvandrerne vil utgjøre ca. 1 million personer. De bakenforliggende forutsetningene for dette er at fruktbarheten går ned fra fire til to barn pr. kvinne, at dødeligheten befinner seg på et konstant nivå likt det norske og at vi vil ha en nettoinnvandring på 5 000 fjernkulturelle innvandrere pr. år.

Den nærkulturelle innvandrerbefolkningen og den norske befolkningen utgjør i dag ca. 4,2 millioner av landets innbyggere. Om hundre år vil denne gruppen være redusert til 3,4 millioner, etter først å ha økt noe. Forutsetningene vi her bygger på er at:

- det vil bli født i gjennomsnitt 1,7 barn pr. kvinne i hele perioden
- nettoinnvandringen av nærkulturelle innvandrere samt gjeninnflytting av nordmenn til sammen utgjør en tilvekst på 4 500 innbyggere i året
- dødeligheten vil holde seg konstant på nivå med det vi har i dag.

Hvis vi sammenligner 3,4 millioner med 1 million da betyr dette at hver fjerde nordmann om hundre år har bakgrunn fra et fjernkulturelt land.

Våre anslag er bare ment for å si noe om størrelsesorden på de viktigste variablene. Likevel gir de omtrent samme resultater som et mer omfat-

tende analyseprosjekt om de samme problemstillingene fra 1991 (Sevaldson 1991). Det er ingen faglige argumenter som tilsier at Statistisk sentralbyrås funn for fire år siden må vurderes på nytt.

1. Ser vi på statsborgerskap, så er det 55 000 personer som har bakgrunn i et afrikansk eller asiatisk land. De som har skiftet statsborgerskap til norsk (ca. 30 000 personer) må legges til. Ser vi på eget eller foreldrenes fødeland, da er det 84 000 personer. I tillegg kommer det noen innvandrere fra andre tredje-verden-land. 100 000 er et grovt men ikke urimelig anslag.

Litteratur

Hedstrøm, Øystein (1995): Pressemelding fra stortingsrepresentant Ø. Hedstrøm (FrP) basert på en "analyse av kostnadene ved vår tids asyl-, flyktninge- og innvandringspolitikk". Stortinget januar 1995.

Vassenden, Kåre og Lars Østby (1989): "Barnetall og fruktbarhet blant innvandrere i Norge", *Samfunnsspeilet* nr. 2/1989.

Sevaldson, Per (1991): *Tallet på innvandrere og deres etterkommere fram mot år 2050*, Rapporter 1991/10.

Nico Keilman er forsker i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for demografi og levekårsforskning.

Statistikk om barn og unge

Høsten 1992 gav Statistisk sentralbyrå ut et eget temanummer av *Samfunnsspeilet* om barn. Interessen for nummeret var stor og opplaget ble raskt utsolgt. Foreliggende kompendium består av 25 artikler, hvorav åtte er gjentrykk av barnenummeret fra 1992. De øvrige er et utvalg av bidrag om samme emne fra *Samfunnsspeilet*s utgivelser i femårsperioden 1990-1995.

Artiklene handler om barn og unge sett fra foreldrenes, samfunnets eller barnets egne øyne. Temaene springer fra barn og unges helse, mediebruk og ulykkestilbøyelighet til barnefamiliens økonomi og tidsbruk. Barnehager og barnevern blir også viet oppmerksomhet, sammen med en del demografiske temaer som skilsmisser og fruktbarhet.

Artikkelsamlingen fås ved henvendelse til:

Statistisk sentralbyrå
Salg- og abonnementservice
Postboks 8131 Dep.
N-0033 Oslo

Telefon: 22 00 44 80
Telefaks: 22 86 49 73

Pris: kr 60,-. Porto kommer i tillegg

Høy arbeidsledighet blant innvandrere

Innvandrere har lavere yrkesdeltakelse enn norskfødte. De er dessuten overrepresentert i næringer som sysselsetter mange ufaglærte, selv om de i gjennomsnitt har høyere utdanning enn nordmenn. Det er særlig innvandrere fra den tredje verden og Øst-Europa som møter stengte dører på det norske arbeidsmarkedet. I 1994 var arbeidsledigheten blant disse tre-fire ganger så høy som for nordmenn og innvandrere fra industrialiserte land. Men yrkesdeltakelsen øker og ledigheten avtar med økt botid i Norge.

Jan Erik Sivertsen

I mai 1994 var 160 100 innvandrere i yrkesaktiv alder (16-74 år) bosatt i Norge.¹ Av dem var 66 400 arbeidstakere, mens 10 100 var registrert som helt arbeidsledige. Totalt utgjorde innvandrerne 3,9 prosent av alle arbeidstakerne i Norge, og 9,9 prosent av de registrerte arbeidsledige. Deres andel av befolkningen i yrkesaktiv alder var 5,1 prosent (tabell 1).

I perioden 1986-1994 var det en økning på 56 prosent i tallet på innvandrere i yrkesaktiv alder. Men antallet arbeidstakere blant innvandrerne økte med bare 25 prosent i samme periode. Den relativt svake økningen i tallet på arbeidstakere sett i forhold til økningen i tallet på innvandrere må ses på bakgrunn av at innvandringen i denne perioden i stor grad bestod av flyktninger og asylsøkere. Det vil normalt ta lengre tid for disse å få innpass på det norske arbeidsmarkedet (og i samfunnet for øvrig) enn for innvandrere fra land med en kulturell og språklig tilknytning nærmere den norske. På den annen side var de personene som kom til Norge i perioden 1986-1994 i større grad enn de norskfødte konsentrert til aldersgruppen mellom 25 og 54 år. Det er i denne aldersgruppen at yrkesaktiviteten i befolkningen generelt er størst. Det er dessuten en noe høyere andel menn blant innvandrerne enn i befolkningen for øvrig, særlig blant innvandrere fra den tredje verden. Innvandrerne er dermed sterkere representert i den befolkningsgruppen som generelt har størst yrkesdeltakelse.

Tabell 1: Innvandrerne andel av ulike grupper. 1994

Befolkningen (16-74 år)	5,1
Arbeidstakerne	3,9
Registrerte arbeidsledige	9,9
Personer på ordinære arbeidsmarkedstiltak	12,0
Personer på attføringstiltak	4,5

Innvandringen i 1990 årene: halvparten flyktninger
Innvandringen til Norge kan deles inn i tre hovedfaser. Den første startet på slutten av 1960-tallet, da i hovedsak unge menn kom som arbeidsinnvandrere for å ta arbeid innen service- og industriyrker. Etter at det i 1975 ble innført innvandringsstopp, er det for det meste arbeidsinnvandrere til oljesektoren og skipsfarten som har fått unntak fra denne bestemmelsen (personer i høyt kvalifiserte stillinger som det var mangel på i Norge). Den andre fasen av innvandringen kom på slutten av 1970-tallet. Den bestod i hovedsak av arbeidsimmigrantenens familiemedlemmer (disse var unntatt fra innvandringsstoppen). Den tredje fasen skjedde på midten av 1980-tallet og fram til i dag, og har langt på vei bestått av flyktninger og asylsøkere. Totalt var halvparten av innvandrerne på 1990-tallet flyktninger (Statistisk sentralbyrå 1995).

For innvandrere fra de vestlige land er arbeidsmarkeds situasjonen omtrent som for de norskfødte. Mye av denne innvandringen har vært ren arbeidsinnvandring, f.eks i forbindelse med oljevirkksomheten. Mellom de nordiske land er det dessuten fri flyt av arbeidskraft. For innvandrere fra den tredje verden (Asia, Afrika, Sør- og Mellom-Amerika) og Øst-Europa er situasjonen derimot en annen, særlig for dem som kom til Norge i siste halvdel av 1980-årene. De har lavere yrkesdeltakelse og høyere ledighet enn innvandrerne fra Vesten og den norskfødte befolkningen.

Flest utenlandske arbeidstakere fra Norden
I mai 1994 var det i Norge bosatt flest utenlandske arbeidstakere fra Danmark, Sverige, Storbritannia og Pakistan (tabell 2). Totalt utgjorde personer fra Norden og andre vestlige land over halvparten av alle uten-

Datagrunnlag

Arbeidstakerstatistikken bygger på tall fra arbeidstakerregisteret, som Rikstrygdeverket og trygdekonto-
rene er ansvarlig for. Med *arbeids-
taker* menes enhver som arbeider i
annens tjeneste for lønn og annen
godtgjørelse. Registeret holdes
à jour ved at arbeidsgiverne er
pålagt å sende melding til trygde-
kontoret når et arbeidsforhold
starter eller opphører. Statistikken
omfatter ikke tall for selvstendig
næringsdrivende. *Arbeidsledighets-
og tiltaksstatistikken* bygger på
data fra Arbeidsdirektoratet over
helt arbeidsledige registrert ved
arbeidskontorene og personer på
arbeidsmarkedstiltak. Opplysnin-
ger om landbakgrunn, botid i
Norge, kjønn og alder er hentet fra
Statistisk sentralbyrås befolknings-
statistikkssystem.

landske arbeidstakere i Norge. Det
som likevel er mest interessant å ta
utgangspunkt i, er hvor mange perso-
ner det er innenfor hver innvandrer-
gruppe som er i arbeid, sett i forhold
til det totale antallet personer i grup-
pen. Dette målet på yrkesdeltakelse
kaller vi i denne sammenheng for
"arbeidstakerprosenten" eller "yrkes-
frekvensen" (selvstendig næringsdri-
vende er ikke medregnet i dette tall-
materialet).

De høyeste arbeidstakerprosentene i
1994 hadde innvandrerne fra Sveri-
ge, Nederland, Finland og Østerrike
(56-59 prosent). De laveste andelene
hadde innvandrerne fra Bosnia-
Hercegovina (3,8 prosent), Somalia
(9,0), Irak (12,0) og Iran (22,6). Fra
de sistnevnte land har de fleste inn-
vandrerne kommet som flyktninger.
Det er likevel ikke slik at alle inn-
vandrerne fra den tredje verden og
Øst-Europa har lav yrkesdeltakelse.
Innvandrerne fra bl.a. Sri Lanka, In-

Tabell 2: **Antall arbeidstakere og personer i alt i alderen 16-74 år etter fødeland. De 12 største innvandrergруппene i Norge pr. mai 1994**

Fødeland	Arbeids- takere	Personer i alt	Arbeids- taker- pro- senter
Alle bosatte	1 718 019	3 138 100	54,7
Av dette			
Innvandrerne			
i alt	66 441	160 122	41,5
Danmark	8 991	16 369	54,9
Sverige	7 767	13 097	59,3
Storbritannia	5 282	10 002	52,8
Pakistan	3 278	9 937	33,0
Vietnam	2 348	8 752	26,8
USA	2 733	7 031	38,9
Tidl. Jugoslavia	1 783	6 777	26,3
Tyskland	3 268	6 234	52,4
Iran	1 253	5 551	22,6
Sri Lanka	2 783	5 210	53,4
Tyrkia	1 741	5 034	34,6
Bosnia - Hercegovina	192	5 026	3,8

dia og Filippinene er i omtrent like
stor grad yrkesaktive som de norsk-
fødte. Derimot har innvandrerne fra
USA, Canada og Japan en yrkesfrek-
vens som ligger under gjennomsnit-
tet.

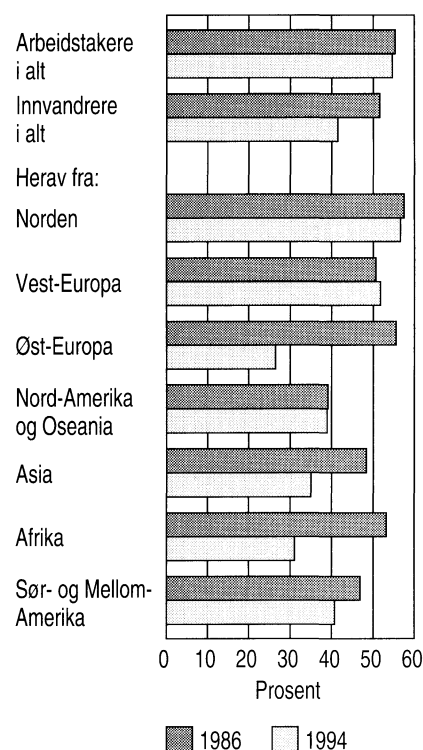
Lavkonjunktoren rammet innvandrere fra den tredje verden hardest

Etter at lavkonjunktoren slo inn i
norsk økonomi mot slutten av 1980-
tallet, har situasjonen på arbeidsmar-
kedet endret seg i innvandrernes dis-
favør. Lavkonjunktoren rammet inn-
vandrerne fra den tredje verden og
Øst-Europa hardest. Som for de
norskfødte, ble nedgangen i sysselset-
tingen blant innvandrerne størst for
de mannlige arbeidstakerne. Nedgan-
gen i yrkesfrekvensen blant de
norskfødte og innvandrerne fra de
industrialiserte land var på bare 1
prosentpoeng i perioden 1986-1994.
Størst nedgang var det for innvand-
rerne fra Øst-Europa og Afrika (figur

1). Nedgangen blant innvandrerne
fra Øst-Europa skyldes langt på vei
det store antallet bosniske krigsflykt-
ninger som kom til Norge i 3. kvartal
1993. Også for innvandrerne fra Asia
var det en betydelig nedgang i yrkes-
frekvensen, mens innvandrerne fra
Sør-Amerika hadde minst nedgang av
dem som kommer fra den tredje ver-
den. Det må ses på bakgrunn av at de
sør-amerikanske innvandrerne har
relativt lang botid i Norge.

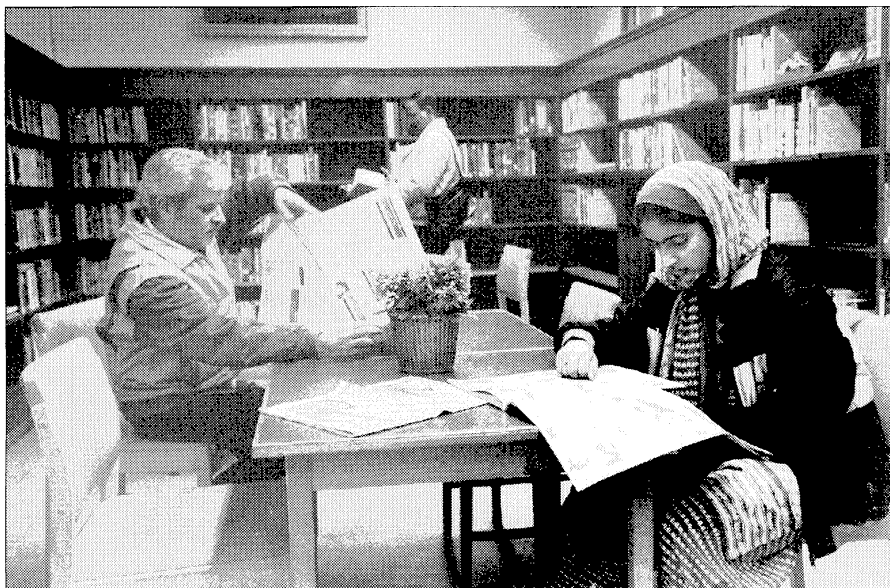
Det er flere årsaker til at innvandrer-
ne fra den tredje verden og Øst-Euro-
pa har lavere yrkesdeltakelse enn
nordmenn og innvandrerne fra vestlige
land. Innvandrerne vil i ulik grad støte
på tilpasningsproblemer på arbeids-

Figur 1: **Arbeidstakere i alderen 16-74 år, etter fødeland, i prosent av personer i alt. 2. kvartal 1986 og 1994**

Kilde: Arbeidstakerregisteret

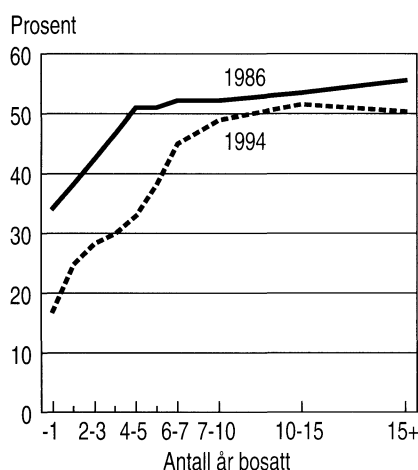
markedet. Språkproblemer kan være en viktig årsak til at de har vansker med å få arbeid. Det kan dessuten være vanskelig å få tilpasset den utdanningen eller det yrket man har fra sitt hjemland til norske forhold. Andre årsaker kan være diskriminering, mangel på sosialt nettverk og liten kjennskap til norsk kultur og arbeidsliv. Innvandrernes tilknytning til arbeidsmarkedet avhenger også av om vedkommende er her som arbeidsinnvandrere, familiegjennforent eller som flyktning. Motivasjonen for å arbeide kan være ulik i de forskjellige gruppene. Mens arbeidsinnvandreren har kommet til landet primært for å arbeide, så har flyktningene kommet pga. den politiske situasjonen i sine hjemland. Om flyktningene har tenkt å bli her permanent, kan også ha konsekvenser for deres motivasjon for å skaffe seg arbeid.

Syssetningen øker med botid i Norge

Botid i Norge spiller en svært viktig rolle med tanke på innvandrernes tilknytning til arbeidsmarkedet. Generelt er det slik at sysselsettingsnivået øker (og arbeidsledigheten minsker)

med antall år bosatt i Norge. Forskjellene i arbeidstakerprosentene mellom innvandrere og norskfødte reduseres hvis vi tar utgangspunkt i innvandrere som har bodd mange år i Norge. Arbeidstakerprosenten for innvandrere med botid mellom sju og ti år var på 49 prosent i 1994, bare 6 prosentpoeng lavere enn for norsk-

Figur 2: Arbeidstakerprosent for innvandrere etter antall år bosatt i Norge. 2. kvartal 1986 og 1994

Kilde: Arbeidstakerregisteret

fødte. Til sammenligning var andelen på bare 28 prosent blant dem med botid på 2-3 år.

Tidligere tok det ikke så lang tid før innvandrerne kom opp på omtrent det samme sysselsettingsnivået som nordmenn (figur 2). Men etter at situasjonen på arbeidsmarkedet begynte å forverre seg mot slutten av 1980-årene, har innvandrerne fått stadig større problemer med å skaffe seg jobb (eventuelt beholde jobben). Dette har vært spesielt vanskelig for de innvandrerne som kom til Norge etter 1985.

Lav yrkesdeltakelse blant kvinner fra den tredje verden

Som for de norskfødte, er arbeidstakerprosenten for innvandrere høyere blant menn enn kvinner, men forskjellen er likevel mer markant enn for nordmenn. I 1994 hadde 45 prosent av de mannlige og 38 prosent av de kvinnelige innvandrerne et arbeidstakerforhold, mens andelen var 57 og 53 for norskfødte. Bare for innvandrerne fra Finland, Danmark, Thailand, Brasil, Gambia og Etiopia var arbeidstakerprosenten høyere blant kvinner enn blant menn. Kvinnene fra den tredje verden hadde i 1994 et klart lavere sysselsettingsnivå enn sine europeiske medsøstre, med unntak av kvinner fra India og Filipinene. Den største kjønnsforskjellen i sysselsettingsnivå er det blant innvandrerne fra Sri Lanka og Pakistan.

Den relativt lave yrkesdeltakelsen blant kvinner fra den tredje verden kan dels være kulturelt betinget, med tanke på hva slags oppfatning man har av hva kvinnerollen skal være (Færden 1988). En annen årsak kan være at mennene i stor grad kom til Norge før innvandringsstoppen i 1975. De kom som arbeidsinnvandrere, mens kvinnene kom til landet langt senere, gjennom familiegjennforening. På den tiden var situasjo-

nen på arbeidsmarkedet en annen (Rogstad 1994).

Som for de norskfødte, er yrkesdeltakelsen blant innvandrere høyest for dem mellom 25 og 54 år. I 1994 var 47 prosent av alle innvandrerne i denne aldersgruppen i arbeid. Tilsvarende tall for hele befolkningen var 70 prosent, en forskjell på 23 prosentpoeng. Arbeidstakerprosenten for denne aldersgruppen var lavere enn blant norskfødte innenfor alle innvandrergupper, også blant dem som kommer fra vestlige land. Lavest yrkesfrekvens i aldersgruppen 25-54 år var det blant innvandrerne fra Øst-Europa og Afrika. Arbeidstakerprosenten blant yngre innvandrere (i alderen 16-24 år) var på 21 prosent, mot 35 prosent for ungdom født i Norge. Blant de eldre (55-74 år) er derimot yrkesfrekvensen blant innvandrerne på linje med den vi finner blant norskfødte. Det henger sammen med at 80 prosent av innvandrerne i alderen 55-74 år har bodd i Norge i mer enn femten år. De er dermed relativt godt integrert i det norske samfunnet. De fleste innvandrere i denne aldersgruppen er dessuten fra vestlige land (71 prosent).

Utdanningsnivået høyere enn blant nordmenn

Personer med høyere utdanning har generelt sett høyere yrkesfrekvens enn personer med lavere utdanning. Yrkesaktiviteten varierer imidlertid mer med utdanningsnivå blant kvinner enn blant menn. Utdanningsnivået blant de sysselsatte innvandrerne er høyere enn det vi finner blant de norskfødte.² Særlig blant de sysselsatte innvandrerkvinnene finner vi mange med universitets- eller høyskoleutdanning, nærmere bestemt en tredjedel. Tilsvarende tall for norskfødte kvinner viser at en fjerdedel hadde høyere utdanning. Også blant de sysselsatte mennene var det relativt sett flere innvandrere enn norsk-

fødte med høyere utdanning, men forskjellen var ikke så markert.

Det er særlig innvandrerne fra de industrialiserte land og Øst-Europa som har et høyere utdanningsnivå enn nordmenn. Men dette gjelder også innvandrere fra den tredje verden, med unntak av asiatiske menn og afrikanske kvinner. Innenfor disse to gruppene er andelen arbeidstakere med høyere utdanning noe lavere enn for norskfødte. Selv om innvandrere fra den tredje verden og Øst-Europa har et utdanningsnivå som ligger over det som gjelder for norskfødte arbeidstakere, viser det seg at disse innvandrerne er overrepresentert i næringer som sysselsetter mange ufaglærte.

Stor andel innvandrere i rengjøring, hotell- og restaurantdrift

De sysselsatte innvandrerne er mer konsentrert innen bestemte næringer enn norskfødte. Det er særlig innenfor hotell- og restaurantdrift, rengjøring og oljeutvinning at innvandrerne

har en stor andel av arbeidstakerne (tabell 3).

I 1994 utgjorde innvandrerne nær 4 prosent av alle arbeidstakerne i Norge. Andelen som arbeidet innenfor renovasjon og rengjøring, var på hele 13,5 prosent. Nesten alle innvandrerne i denne næringen er fra den tredje verden og Øst-Europa. I hotell- og restaurantdrift var 10,8 prosent av arbeidstakerne innvandrere, også her er majoriteten av innvandrerne fra den tredje verden og Øst-Europa. Hver femte mannlige arbeidstaker innenfor hotell- og restaurantdrift er en innvandrer. Også innenfor næringsmiddelindustrien arbeider det relativt mange menn som er innvandrere. Over halvparten av dem er fra Asia. Det viser seg altså at mange av de mannlige innvandrerne fra den tredje verden og Øst-Europa er sterkt representert innenfor kvinnedominerte næringer.

Mens mange av arbeidstakerne fra den tredje verden og Øst-Europa jobber innenfor arbeidsintensive næringer som vanligvis sysselsetter mange ufaglærte, er tilfellet det motsatte for innvandrere fra de industrialiserte land. De er overrepresentert innenfor næringer som i stor grad krever spesialisert arbeidskraft. Det er særlig innenfor sektorer som oljeutvinning, forretningsmessig tjenesteyting, undervisning og helsetjenester vi finner relativt høye andeler av innvandrere fra de vestlige land. I olje- og gassutvinning var nær 8 prosent av alle arbeidstakerne innvandrere fra vestlige land.

6 av 10 innvandrerkvinner arbeider heltid

I 1994 hadde 73 prosent av de sysselsatte innvandrerne en heltidsjobb, omtrent på linje med de norskfødte. Men det var relativt sett færre heltidsansatte menn blant innvandrerne enn blant nordmennene. For kvinne-

Tabell 3: Arbeidstakere som er innvandrere, etter kjønn, i prosent av alle arbeidstakere. Utvalgte næringer. Mai 1994

Næring	I alt	Menn	Kvinner
I alt	3,9	4,1	3,6
Renovasjon og rengjøring	13,5	17,6	9,7
Hotell- og restaurantdrift	10,8	19,7	6,2
Olje- og gassutvinning	7,9	8,9	5,3
Produksjon av næringsmidler	5,5	6,2	4,3
Kulturell tjenesteyting, underholdning og sport	5,1	5,7	4,6
Undervisning, helse- og sosialtjenester	4,7	6,5	4,1
Produksjon av tekstilvarer	4,4	4,7	4,2
Forretningsmessig tjenesteyting	4,2	4,7	3,4

ne var tilfellet det motsatte. Av de som var arbeidstakere, arbeidet 60 prosent av innvandrerkvinnene heltid, mot 55 prosent av de norskfødte kvinnene. Bare blant kvinnene fra Afrika og Sør-Amerika var andelen heltidsansatte lavere enn for norske kvinner.

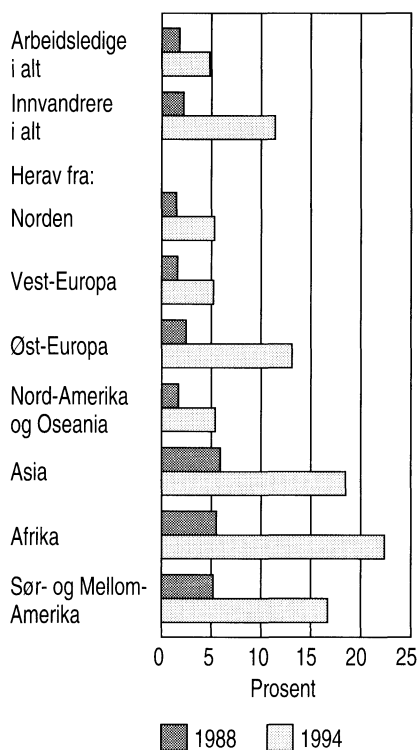
Det var relativt sett flest heltidsarbeidende blant innvandrerne fra de industrialiserte land. 92 prosent av de mannlige arbeidstakerne fra vestlige land arbeidet heltid i 1994 (mot 89 prosent for norskfødte menn). Andelen heltidsarbeidende menn fra den tredje verden og Øst-Europa var betydelig lavere. Lavest var den for sysselsatte menn fra afrikanske land (66 prosent).

Stor økning i arbeidsledigheten

Hvert år fra 1988 til 1993 har den registrerte arbeidsledigheten ved arbeidskontorene steget sterkere blant de utenlandsfødte enn blant norskfødte. I 1994 gikk ledigheten blant de norskfødte noe ned i forhold til 1993, mens den fortsatte å øke for innvandrerne (tallene for februar 1995 bekrefter denne tendensen). For innvandrerne økte ledigheten fra 2,2 prosent i 1988 til 11,4 prosent i 1994. Den samlede ledigheten økte fra 1,8 til 4,8 prosent i samme tidsrom, en betydelig mindre økning. Høyest ledighet finner vi blant innvandrere fra den tredje verden og Øst-Europa. Arbeidsledigheten var spesielt høy for afrikanske menn (24,4 prosent). Blant innvandrerkvinnene var ledigheten høyest for de som er fra Asia (16,7 prosent). Arbeidsledigheten for innvandrere fra Norden, Vest-Europa og Nord-Amerika var i 1994 på omtrent samme nivå som for nordmenn (figur 3).

Det er mange grunner til at ledigheten blant innvandrerne fra den tredje verden og Øst-Europa har vokst ster-

Figur 3: Registrerte helt arbeidsledige i prosent av arbeidsstyrken, etter fødeland. Utgangen av mai 1988 og 1994

Kilde: SOFA-søker-registeret

kere enn for nordmenn og innvandre-re fra vestlige land. En forklaring kan være at innvandrerne fra Øst-Europa og den tredje verden har kortere ansiennitet og av den grunn står svake-re i nedgangstider (Berg 1992). Det er også grunn til å tro at innvandrere som melder seg på arbeidsmarkedet for første gang, har større problemer enn andre nykommere, blant annet pga. språkproblemer.

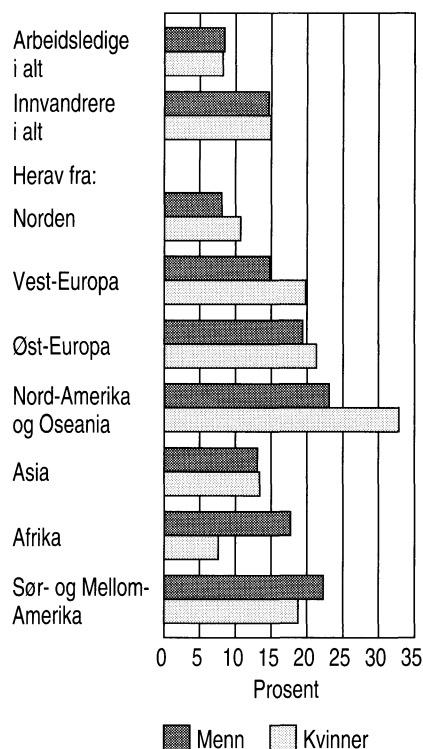
Situasjonen på arbeidsmarkedet er verst for de innvandrerne som har bodd kort tid i Norge. I 1994 var hver femte innvandrer i arbeidsstyrken med botid på 4-6 år, registrert som arbeidsledig. Men for dem med botid på over 7 år, var ledigheten under det halve av dette nivået. Arbeidsle-

digheten rammer altså nykommerne på arbeidsmarkedet sterkest (det gjelder forsåvidt også for nordmenn, jf. den høye ungdomsledigheten).

Mange arbeidsledige innvandrere har høy utdanning

Arbeidsledigheten er generelt høyest blant personer med lav utdanning, og den avtar med stigende utdanningsnivå. I 1993 hadde 8 prosent av de arbeidsledige utdanning på høyskole- eller universitetsnivå. Tilsvarende tall for innvandrere viste at 15 prosent av disse hadde høyere utdanning. Det var relativt flest arbeidsledige innvandrere fra Nord-Amerika, Sør- og Mellom-Amerika og Øst-Europa som hadde et høyt utdanningsnivå (figur 4). Men også blant de arbeidsledige

Figur 4: Andelen av de registrerte arbeidsledige med utdanning på høyskole- eller universitetsnivå, etter fødeland og kjønn. Utgangen av mai 1993

Kilde: SOFA-søker-registeret

innvandrerne fra Vest-Europa, Afrika og Asia var andelen med høyere utdanning større enn for norskfødte.

Hver tredje arbeidsledige i Oslo er en innvandrer

Ved utgangen av mai 1994 var 3 900 innvandrere i Oslo registrert som helt arbeidsledige. Totalt utgjorde de nesten en tredjedel av ledighetskøen i Oslo. Innvandrernes andel av Oslos befolkning i yrkesaktiv alder var på under halvparten (14 prosent). Mens arbeidsledigheten i Oslo var på 5,2 prosent totalt, var den på 13,8 prosent for innvandrerne. Blant innvandrerne fra den tredje verden og Øst-Europa var ledigheten på hele 18,3 prosent. Selv om majoriteten av innvandrerne fra den tredje verden og Øst-Europa er bosatt i Oslo, var det likevel flere fylker hvor ledighetsprosenten blant disse var høyere enn i Oslo. Høyest ledighet for denne gruppen finner vi i Vest-Agder (27 prosent). Lavest arbeidsledighet er det blant innvandrere bosatt i Finnmark og Troms.

Mange innvandrere på arbeidsmarkedstiltak³

Arbeidsmarkedstiltak skal motvirke arbeidsledighet, lette omstillinger i næringslivet og skape bedre sysselsettingsmuligheter for utsatte grupper. Innvandrere (og særlig flyktninger) er derfor en prioritert gruppe i arbeidsmarkedspolitikken. De gis fortrinnsrett til enkelte tiltak for å bli bedre kvalifisert for arbeidsmarkedet. Ved utgangen av mai 1994 var 7 700 innvandrere registrert som deltakere på arbeidsmarkedstiltak. Totalt utgjorde innvandrerne 12 prosent av alle personer som gikk på tiltak.

Totalt var 4,8 prosent av alle innvandrere i alderen 16-74 år på tiltak i mai 1994. I befolkningen generelt var 2,0 prosent på tiltak. Ettersom innvandrerne fra den tredje verden er mest utsatt på arbeidsmarkedet, er

det naturlig nok i denne gruppen andelen av personer på tiltak er størst. Mellom 8 og 9 prosent av alle innvandrerne i alderen 16-74 år fra den tredje verden var på tiltak i 1994. Tiltaksprosenten (som ledighetsprosenten) blant innvandrerne reduseres med økt botid i Norge. Mens tiltaksandelen for innvandrere fra den tredje verden var 11 prosent for dem med botid på under 4 år, var andelen 5 prosent for dem med botid på over 7 år.

Tegn til bedring

Samtlige innvandrergrupper hadde en økning i arbeidstakerprosenten fra 1993 til 1994, hvis vi holder flyktningene fra Bosnia-Hercegovina utenfor. Størst var økningen blant innvandrerne fra Vest-Europa (med 2 prosentpoeng), dernest blant afrikanske innvandrere (1,5 prosentpoeng). Selv om sysselsettingen blant innvandrerne økte noe det siste året, var det likevel ikke tegn til noen nedgang i arbeidsledigheten, som faktisk økte i den samme perioden. Det skyldes at flere innvandrere melder seg på arbeidsmarkedet.

1. I arbeidsmarkedstatistikken har man valgt å ta utgangspunkt i 1. generasjonsinnvandrerne (uten norskfødte foreldre) når man skal beskrive innvandrerbefolkningens situasjon på arbeidsmarkedet. Grunnen til at 2. generasjonsinnvandrere ikke er med i tallmaterialet, er at relativt få av dem er over 16 år (over halvparten er barn under 5 år). I mai 1994 utgjorde 2. generasjonsinnvandrerne i yrkesaktiv alder om lag 4 800 personer, hvorav halvparten var etterkommere av innvandrere fra vestlige land.

2. For relativt mange innvandrere mangler vi utdanningsopplysninger, men det rokker ikke ved det mønsteret som her påpekes.

3. Mens andelen personer på tiltak normalt regnes i prosent av *arbeidsstyrken*, vil tiltakstillene i prosent av *personer i alt* gi en bedre beskrivelse av tiltaksnivået for grupper som i stor grad er *nykommere* på arbeidsmarkedet, f.eks. innvandrere og ungdom. For enkelte innvandrergrupper som er relativt

nyankomne, vil det kunne være flere personer på tiltak enn det er sysselsatte og arbeidsledige. De fleste personer på tiltak medregnes dessuten ikke i arbeidsstyrken.

Litteratur

Berg, Berit (1992): *Bakerst i køen*. Om flyktningers deltakelse på arbeidsmarkedet. SINTEF IFIM.

Færden, Ingrid (1988): *Rapport fra forprosjekt om forskning på feltet arbeidsmarked og innvandrere*. Rapport 88:5. Institutt for samfunnsforskning.

Rogstad, Jon (1994): *Innvandrere og arbeidsmarkedet i Norge*. Artikkel i Jorun Magerøy (red.): *Innvandrere på arbeidsmarkedet, situasjonsbilder fra Tyskland, Frankrike, Storbritannia og Norge*. Rapport 95:4. Institutt for samfunnsforskning.

Statistisk sentralbyrå (1995): *Ukens statistikk* nr. 10/95.

Jan Erik Sivertsen er konsulent i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for arbeidsmarkedsstatistikk.

Innvandrere og inntekt - fra hjelp til selvhjelp?

Yrkesinntekt er viktigste inntektskilde for de aller fleste innvandrerne. Økt botid medfører økt grad av økonomisk selvhjelpenhet. Sosialhjelp utgjør imidlertid 16 prosent av samlet inntekt for innvandrerfamilier fra den tredje verden, mot 2 prosent for norske familier. Det er store inntektsforskjeller mellom ulike innvandrergrupper i Norge. Vesteuropeere ligger høyest, mens innvandrere fra Øst-Europa har de laveste inntektene.

Mads Ivar Kirkeberg

Det har vært skrevet relativt lite om innvandrernes inntektsforhold. Dette skyldes først og fremst manglende datamateriale på området. Den offentlige debatten har derfor ofte vært preget av ren synsing, og i mange tilfeller basert på en rekke fordommer. Det er imidlertid hevet over tvil at innvandrernes inntektsforhold påvirker nordmenns syn på innvandring. Hva som er viktigste kilde til livsopphold, kan være av avgjørende betydning for hvordan innvandrere blir akseptert og integrert i det norske samfunnet.

Hvor store er inntektsforskjellene, og hva er viktigste kilde til livsopphold for ulike innvandrergrupper i Norge? Endrer inntektens sammensetning seg etter hvor lenge innvandrerne har oppholdt seg i landet? Denne artikkelen prøver å besvare disse spørsmålene.

Innvandrere fra Vest-Europa høyest disponibel inntekt...

En oversikt over familiers gjennomsnittlige, disponible inntekt etter hovedpersonens¹ fødeland viser et klart skille mellom ulike innvandrergrupper (tabell 1). Ikke uventet har familier fra Vest-Europa (uten Tyrkia), Nord-Amerika og Oseania en

klart høyere gjennomsnittlig disponibel inntekt enn familier fra de øvrige deler av verden. Norske familier hadde en gjennomsnittlig disponibel inntekt på 188 000 kroner i 1993. Innvandrere fra våre nordiske naboland hadde en gjennomsnittlig disponibel inntekt pr. familie på 166 800 kroner. For danske og svenske familier utgjør tallene hhv. 172 800 og 166 400 kroner. Familier fra Vest-Europa ellers har et inntektsnivå lik norske familier. Britiske familier hadde f.eks. en gjennomsnittlig disponibel inntekt på 190 600 kroner i 1993 (tabell 2).

...mens østeuropeerne ligger lavest

Det er interessant å legge merke til at innvandrere fra Øst-Europa har de laveste inntektene. Familier fra denne regionen måtte i 1993 nøye seg med 102 500 kroner i gjennomsnittlig disponibel inntekt. Dette lave gjennomsnittet har sammenheng med de siste 2-3-års innvandring fra Bosnia-Herzegovina. Innvandrere som oppholder seg i asylmottak har svært lave registrerte inntekter. Derimot hadde familier fra f.eks. Polen og Ungarn en gjennomsnittlig disponibel inntekt på hhv. 142 100 og 193 500 kroner i 1993.

DEFINISJONER

Førstegenerasjonsinnvandrere: Innvandrere er her avgrenset til førstegenerasjonsinnvandrere uten norsk bakgrunn. Ved å holde seg til denne innvandrer-kategorien, blir valget av fordelingsvariabel enklere. Førstegenerasjonsinnvandrerne er fordelt etter fødeland, og statsborgerskap er holdt utenfor. Denne avgrensningen er foretatt bl.a. ut fra et ønske om å se hvilken betydning innvandringstidspunktet og botiden i Norge har for innvandrernes inntekter. Førstegenerasjonsinnvandrere uten norsk bakgrunn er den klart største av de to kategoriene innvandrere som inngår i Statistisk sentralbyrås definisjon av innvandrerbefolkningen.

Disponibel inntekt: En måte å måle familiers økonomiske velferd er gjennom såkalt disponibel inntekt, dvs. det en familie har til disposisjon etter at gjeldsrenter og skatt er trukket fra. Dataene tar ikke hensyn til at flere innvandrerfamilier kan inngå i samme storfamilie.

Tabell 1: Inntektsregnskap for familier, etter hovedpersonens fødeland. Verdensregion. Førstegenerasjonsinnvandrere. Gjennomsnitt i kr. 1993

	Norge	Norden ellers	Vest-Europa ellers, unntatt Tyrkia	Øst-Europa	Nord-Amerika og Oseania	Asia, Afrika, Mellom- og Sør- Amerika og Tyrkia
Yrkesinntekt	196 300	192 600	234 600	97 800	175 200	104 900
+ Lønn	174 400	172 500	216 800	91 400	161 400	99 500
+ Netto næringsinntekt	21 900	20 100	17 800	6 400	13 800	5 400
+ Kapitalinntekt	-4 800	-6 800	-6 900	-4 300	6 400	-6 600
+ Inntekt av bolig	2 200	1 800	2 100	1 000	1 800	900
+ Brutto renteinntekt	8 700	6 100	6 200	2 800	11 200	1 600
+ Andre kapitalinntekter	9 100	6 800	8 300	2 500	7 100	1 800
- Gjeldsrenter	24 800	21 500	23 500	10 600	13 700	10 900
+ Overføringer mottatt	57 700	39 400	38 300	37 600	63 900	53 200
+ Ytelser fra folketrygden	35 600	23 100	18 300	17 100	32 600	11 700
+ Tjenestepensjon	8 600	5 500	6 500	3 000	22 500	1 400
+ Bidrag o.l.	1 300	1 200	1 200	1 000	800	1 300
+ Barnetrygd	5 400	4 500	5 600	7 500	3 700	9 200
+ Bostøtte	400	200	200	600	300	1 500
+ Stipend	1 100	700	1 100	600	700	2 500
+ Forsørgerfradrag	900	800	1 000	1 100	600	1 500
+ Sosialhjelp	4 400	3 400	4 400	6 700	2 700	24 100
= Samlet inntekt	249 200	225 200	266 000	131 100	245 500	151 500
- Sum utlignet skatt	61 200	58 400	79 700	28 600	72 100	26 200
= Disponibel inntekt	188 000	166 800	186 300	102 500	173 400	125 300

For familier fra Asia, Afrika, Mellom- og Sør-Amerika og Tyrkia (vil bli kalt den tredje verden heretter) er bildet mer sammensatt. For disse regionene sett under ett var gjennomsnittlig disponibel inntekt 125 300 kroner pr. familie, men det er store forskjeller mellom de ulike landene. For de utvalgte innvandrergруппene i tabell 2 varierer gjennomsnittlig inntekt fra 85 900 kroner for flyktningfamilier fra Somalia til 158 700 kroner for indiske familier. Pakistanske og vietnamesiske familier hadde gjennomsnittsbetrag på hhv. 140 900 og 130 400 kroner.

Lønnsinntekt størst betydning
Blant de aller fleste innvandrere i Norge er lønnsinntekt viktigste kilde til livsopphold (figur 1). I norske fa-

milier utgjør lønnsinntekten i gjennomsnitt 70 prosent av familiens samlede inntekt. For innvandrere fra Vest-Europa ellers har lønnsinntekten enda større betydning for familiens økonomi. Litt overraskende er denne type inntekt like viktig for innvandrere fra Nord-Amerika og Oseania som for innvandrere fra den tredje verden. I disse familiene utgjør lønnsinntekten i gjennomsnitt ca. 66 prosent av samlet inntekt. Det er med andre ord liten forskjell i lønnsinntektens betydning mellom norske familier og innvandrerfamilier fra mer fjerntliggende strøk.

Hvis man betrakter de enkelte land, blir forskjellene likevel mer tydelige. Igjen er det mellom land i Asia og Afrika en finner de største ulikhetene. I

pakistanske, vietnamesiske og iranske familier utgjør lønnsinntekten hhv. 62, 56 og 44 prosent av samlet inntekt. Tilsvarende tall for Somalia og Marokko var 17 og 64 prosent. Indiske familier har en inntektssammensetning på linje med familier fra Vest-Europa med over 80 prosent av familiens inntekt i form av lønn.

Store variasjoner i lønnsnivå mellom innvandrerne

Det er store forskjeller i lønnsnivå mellom ulike grupper av innvandrere. Familier fra Vest-Europa, Nord-Amerika og Oseania har i gjennomsnitt lønnsinntekter som langt overstiger lønnsinntektene til familier fra andre deler av verden. Eksempelvis hadde familier fra Storbritannia en gjennomsnittlig lønnsinntekt på

DATAGRUNNLAG

Datamaterialet er hentet fra den registerbaserte inntektsstatistikken; inntektsregisteret. Utgangspunktet er et befolkningsgrunnlag fra befolkningsstatistikken pr. 31.12.93. Ved hjelp av fødselsnummer kobles det på individbaserte data fra ligningsregisteret, selvangivelsesregisteret, lønns- og trekkoppgaveregisteret, sosialhjelpsregisteret, Statens lånekasse for utdanning, Husbankens bostøtteregister og Rikstrygdeverket (se oppstilling i tabell 1). Alle inntektskomponenter som inngår i beregningen av disponibel inntekt, blir registrert på individnivå. Enkelte av inntektene, f.eks. bostøtte og barnetrygd, blir bare tildeelt personer i egenskap av medlemmer av en husholdning. Disponibel inntekt bør derfor brukes som et inntektsbegrep pr. husholdning, og ikke pr. individ. Husholdning er ikke tilgjengelig på register. Familie må derfor benyttes som en tilnærming.

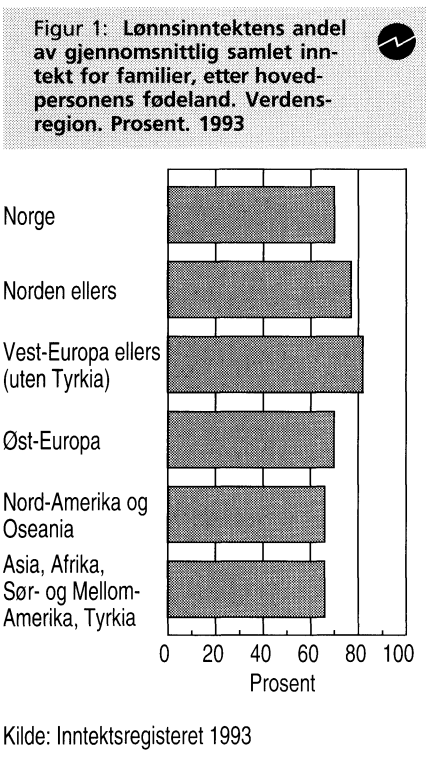
Tabell 2: **Inntektsregnskap for familier, etter hovedpersonens fødeland. Utvalgte nasjoner. Førstegenerasjonsinnvandrere. Gjennomsnitt i kr. 1993**

	Danmark	Storbri- tannia og Nord-Irland	Polen	USA	India	Iran	Pakistan	Viet- nam	Soma- lia	Tyrkia
Yrkesinntekt	194 500	257 400	137 100	175 100	188 000	58 400	116 700	87 300	15 600	123 200
+ Lønn	169 200	240 400	129 600	160 900	170 000	55 800	105 300	84 500	15 000	118 200
+ Netto næringsinntekt	25 300	17 000	7 500	14 200	18 000	2 600	11 400	2 800	600	5 000
+ Kapitalinntekt	-5 200	-7 900	-6 500	8 300	-14 000	-5 400	-11 300	-5 300	-500	-10 400
+ Inntekt av bolig	1 900	2 100	1 600	1 800	1 700	500	1 400	1 000	100	1 100
+ Brutto renteinntekt	7 500	5 500	4 900	12 200	4 400	700	1 600	1 400	200	1 000
+ Andre kapitalinntekter	6 700	10 200	2 200	7 400	3 700	800	1 500	300	100	600
- Gjeldsrenter	21 300	25 700	15 200	13 100	23 800	7 400	15 800	8 000	900	13 100
+ Overføringer mottatt	42 800	34 700	51 700	68 400	35 700	73 000	63 900	67 700	74 200	57 800
+ Ytelser fra folketrygden	26 900	14 800	27 700	34 500	12 600	5 500	24 600	9 200	3 500	21 200
+ Tjenestepensjon	6 200	6 600	4 200	25 400	2 200	200	2 700	300	200	1 900
+ Bidrag ol.	1 000	1 100	2 200	800	800	1 400	600	1 400	1 900	1 000
+ Barnetrygd	4 000	5 700	6 300	3 500	9 500	6 800	17 500	10 400	8 000	12 100
+ Bostøtte	200	200	900	400	300	3 000	1 200	3 300	2 400	1 200
+ Stipend	700	1 200	1 000	700	1 100	6 300	1 000	5 500	3 100	800
+ Forsørgerfradrag	700	1 000	1 000	600	1 600	1 100	3 000	1 700	1 200	2 100
+ Sosialhjelp	3 100	4 100	8 400	2 500	7 600	48 700	13 300	35 900	53 900	17 500
= Samlet inntekt	232 100	284 200	182 300	251 800	209 700	126 000	169 300	149 700	89 300	170 600
- Sum utlignet skatt	59 300	93 600	40 200	73 900	51 000	13 500	28 400	19 300	3 400	30 200
= Disponibel inntekt	172 800	190 600	142 100	177 900	158 700	112 500	140 900	130 400	85 900	140 400

240 400 kroner i 1993. Til sammen-
ligning var tilsvarende tall for paki-
stanske og tyrkiske familier hhv.
105 300 og 118 200 kroner. Det er
flere årsaker til disse store ulikhetene.
En stor andel av innvandrerne fra
den tredje verden er ansatt i typiske
lavlønnsyrker. Mange av dem har
også en relativt lav utdanning sam-
menlignet med europeere. En sam-
menligning av utdanningsnivå for
personer 30-44 år i 1989 viser f.eks.
at 32 prosent av alle bosatte i Norge
med Storbritannia som fødeland har
fullført utdanning på universitets- og
høgskolenivå (SSB 1991). Det tilsva-
rende tallet for personer med
Pakistan som fødeland var 11 pro-
sent. Det samme gjaldt også Tyrkia.
Blant nordmenn har 24 prosent i
aldersgruppen 30-44 år fullført en
slik høyere utdanning.

En annen årsak til forskjellene i gjen-
omsnittlig lønnsinntekt er den høye
arbeidsledigheten innen enkelte
innvandrergrupper. I mai 1994 var
4,8 prosent av befolkningen i Norge
registrert som arbeidsledige. Blant
innvandrere fra Latin-Amerika, Asia
og Afrika var arbeidsledigheten hhv.
16,7, 18,5 og 22,4 prosent.

En tredje viktig årsak er hvilken
grunn innvandrerne hadde for å flyt-
te til Norge. I perioden 1990-1993
kom svært mange av innvandrerne
fra Øst-Europa, Asia og Afrika til lan-
det som flyktninger (SSB 1995). Dis-
se innvandrerne har møtt et stramt
arbeidsmarked i Norge. De som kom-
mer til Norge på grunn av utdanning
og arbeid, er stort sett fra Vest-Euro-
pa, Nord-Amerika og Oseania. Mange
av disse har fått seg arbeid på for-
hånd og går ofte inn i høyt lønnede
stillinger. Familier fra disse verdens-

regionene har også ofte to lønnsinntekter. At både mann og kvinne har lønnet arbeid er mer uvanlig innenfor enkelte kulturer i f.eks. Asia og Afrika.

Innenfor Norden har det eksistert et felles arbeidsmarked siden 1954. Ifølge denne overenskomsten står det norske arbeidsmarkedet åpent for innvandrere fra de øvrige nordiske land. Disse innvandrerne trenger ikke oppholds- eller arbeidstillatelse (Lundh 1994). Dette åpne markedet har bidratt til at lønningene til noen av de største innvandringsgruppene her i landet (dansker og svensker) ligger på samme nivå som for nordmenn.

Få innvandrere har næringsinntekt

Ikke uventet har næringsinntekt gjennomsnittlig en relativt liten betydning for innvandrernes totale inntekter, men for de som driver egen næringsvirksomhet, kan dette være viktigste kilde til livsopphold. Det har ikke blitt foretatt omfattende studier av innvandrere som har opprettet egen næringsvirksomhet i Norge. Stortingsmelding nr. 39 (1987/1988) nevner bare kort at "egen forretningsdrift har vært et alternativ for innvandrere som ikke har fått anerkjent sin yrkeskompetanse på arbeidsmarkedet" (Moshuus 1992). Blant enkelte innvandringsgrupper er egen næringsvirksomhet ganske vanlig. "Pakistaner'n på hjørnet" som driver den lokale nærbutikken, er blitt et begrep, spesielt i Oslo. 12 prosent av pakistanske familier i Norge hadde da også næringsinntekt i 1993. Gjennomsnittlig tjente disse ca. 100 000 kroner på sin næringsvirksomhet. De tilsvarende tallene for indiske familier var 14 prosent og 132 000 kroner. Igjen går det et markant skille mellom innvandrere fra Vest-Europa og innvandrere fra de øvrige deler av verden. Eksempelvis hadde danske

familier med egen næringsvirksomhet i Norge en gjennomsnittlig inntekt på 184 000 kroner.

Negative kapitalinntekter

Størrelsen på kapitalinntektene sier noe om hvilken formue de ulike innvandrergruppene har. Kapitalinntektene deles inn i inntekt av egen bolig, renteinntekter på bankinnskudd og andre kapitalinntekter (f.eks. aksjeutbytte). Disse inntektene reduseres med fradragsberettigede gjeldsrenter. De aller fleste innvandrergrupper, i likhet med nordmenn, har i gjennomsnitt en negativ kapitalinntekt, det vil si at de har en gjeld som "spiser opp" det de eventuelt måtte få i kapitalinntekter. Et unntak er innvandrere fra Nord-Amerika og Oseania. Familier fra disse regionene hadde en gjennomsnittlig nettokapitalinntekt på 6 400 kroner. Dette positive resultatet skyldes trolig enkelte familier fra USA med en relativt høy nettoformue.

Ytelser fra folketrygden viktigst for innvandrere fra Europa, Nord-Amerika og Oseania...

Mottatte overføringer (tabell 1) består av en rekke ulike ytelser fra det offentlige. Det er stor forskjell på hvilke typer overføringer som har størst betydning blant ulike innvandrergrupper. Den største inntektsposten for nordmenn og innvandrere fra Europa, Nord-Amerika og Oseania er ytelser fra folketrygden. Disse ytelsene omfatter bl.a. alderspensjon, uførepensjon, attføringspenger og overgangsstønad. Alderspensjon utgjør det største beløpet. For norske familier utgjorde ytelsene til alderspensjonister gjennomsnittlig 14 prosent av samlet inntekt sammenlignet med 10 prosent for familier fra Norden ellers, og 7 prosent for det øvrige Vest-Europa. En forklaring på denne forskjellen er at gjennomsnittsalderen i mange innvandrergrupper ligger lavere enn for nordmenn.

...mens barnetrygd og sosialhjelp har størst betydning for øvrige innvandrere

Alle overføringer, med unntak av ytelser fra folketrygden og tjenestepensjoner, tilfaller i større grad innvandrere fra den tredje verden enn innvandrere fra andre deler av verden. Størst inntektsmessig betydning har barnetrygden og overføringer fra den kommunale sosialtjenesten. Barnetrygden utgjør gjennomsnittlig 9 200 kroner eller 6 prosent av samlet inntekt for disse familiene, men det er store forskjeller mellom de enkelte land. For pakistanske familier utgjør f.eks. denne inntektsposten gjennomsnittlig 17 500 kroner (over 10 prosent av samlet inntekt). Barnetrygden er også en relativt viktig inntekt for familier fra Øst-Europa. For norske familier beløper barnetrygden seg til 2 prosent av samlet inntekt (5 400 kroner). Forklaringen til disse forskjellene er naturlig nok. Eksempelvis har kvinner i alderen 35-44 år med fødeland Somalia og Pakistan mer enn 3 barn i gjennomsnitt. For norske kvinner i samme aldersgruppe er gjennomsnittet 2 barn.

Sosialhjelp er en viktig inntektskilde for enkelte innvandrergrupper. For familier fra den tredje verden utgjør sosialhjelp gjennomsnittlig 24 100 kroner eller 16 prosent av familiens samlede inntekter. Til sammenligning er det tilsvarende tallet for norske familier 4 400 kroner eller 2 prosent av samlet inntekt.

Sosialhjelpsmottakere er ikke noen ensartet gruppe. Terum (1985) skriver bl.a. at "Det er variasjonar i alder og familietype og i kva grad dei er avhengig av sosialhjelp som inntektskilde. For ei gruppe kan sosialhjelp vere einaste og viktigaste inntektskilde .... Ei anna hovudgruppe kan først og fremst ha sosialhjelpa som supplement til andre inntektskilder - som t.d. arbeid eller trygd." Det er da

også store variasjoner i sosialhjelpens betydning for ulike innvandrergreper. I familier fra Somalia er sosialhjelp viktigste kilde til livsopphold (over 60 prosent av samlet inntekt). For pakistanske og indiske familier betyr denne formen for inntekt mye mindre (gjennomsnittlig 8 og 4 prosent av samlet inntekt).

Endrer inntektene seg med botiden i Norge ?

En families inntektssammensetning vil alltid endres over tid. Etter som årene går vil f.eks. lønnsinntekter bli erstattet med pensjoner, barnetrygden opphører og for mange vil kapitalinntektene øke. For innvandrere, spesielt fra den tredje verden, er det mest interessant å se på om de som mottar sosialhjelp får denne erstattet med andre inntektskilder. Sosialhjelp blir gitt til de som ikke er i stand til å sørge for sitt eget livsopphold. Et spørsmål som stadig dukker opp i debatten rundt innvandrere i Norge, er i hvilken grad enkelte grupper blir va-

rig avhengig av sosialhjelp. Klarer de fleste etter hvert å bli selvhjulpne?

Figur 2 viser at inntektene til familier fra den tredje verden endrer seg med botiden. Det er en klar tendens til at sosialhjelpens betydning minsker til fordel for arbeidsinntekt. For familier som har innvandret fra den tredje verden etter 1989, utgjorde sosialhjelpen gjennomsnittlig 37 prosent av samlet inntekt i 1993. For innvandrere fra den tredje verden som kom til Norge på 1970- og 1980-tallet, var de tilsvarende tallene 6 og 16 prosent. Over halvparten av familiene som har kommet hit til landet etter 1989, mottok sosialhjelp i 1993. Blant familier som har bodd her 10-20 år lenge, mottar en tredjedel en slik form for økonomisk støtte.

Hvis man ser på de enkelte land, er det også en klar sammenheng mellom innvandrerfamilienes inntektssammensetning og botid. Familier fra Somalia mottar gjennomsnittlig fire ganger så mye sosialhjelp som familier fra Pakistan (tabell 2). Median botid for innvandrere fra Somalia var pr. 1. januar 1994 2,8 år (SSB 1994). For pakistanere var tilsvarende tall 11,6 år.

Det finnes mange forskjellige årsaker til inntektssituasjonen hos innvandrerfamilier fra den tredje verden. Botid kan være en av årsakene, men det er grunn til å tro at selve innvandringstidspunktet også har stor betydning. Man kan si at innvandringen til Norge fra slutten av 1960-årene og fram til i dag har gått fra å være arbeidskraftsimport til å bli flyktninginnvandring. Innvandrere som kom til Norge på 1970-tallet, var stort sett arbeidssøkere. De møtte et land praktisk talt uten arbeidsledighet. Mange jobber stod ledige og det var relativt lett å få seg lønnet arbeid. For innvandrere som har kommet på slutten av 1980-tallet og begynnelsen

av 1990-tallet, har situasjonen vært en helt annen. Omtrent halvparten av innvandrerne som har kommet på 1990-tallet har vært flyktninger. De fleste flyktningene har kommet fra Øst-Europa, Asia og Afrika (SSB 1995). Disse menneskene opplever et stramt arbeidsmarked hvor de må konkurrere med mange nordmenn om de fleste jobbene. Selv innvandre-re med høyere utdanning fra hjemlandet får ikke jobb. Uten jobb klarer de heller ikke å oppnå trygderettigheter. Dette fører til at flere innvandrerfamilier, selv etter flere års botid i Norge, fortsatt er avhengige av sosialhjelp.

1. Som hovedperson regnes den personen hvis fødselsnummer er lik familienummer. For gifte par vil dette være mannens fødselsnummer. I denne artikkelen vil hovedpersonens fødeland avgjøre om vi snakker om norske familier, pakistanske familier etc.

Litteratur

Lundh, Christer m.fl. (1994): *Från arbeidskraftsimport till flyktinginvandring*. SNS Forlag, Stockholm.

Moshuus, Geir H. (1992): "Innvandrer og forretningsmann": i Woon, Long Litt (red.) *Fellesskap til besvær? - om nyere innvandring til Norge*, Universitetsforlaget, Oslo.

Statistisk sentralbyrå (1991): *Statistisk ukehefte*, nr. 42, 1991.

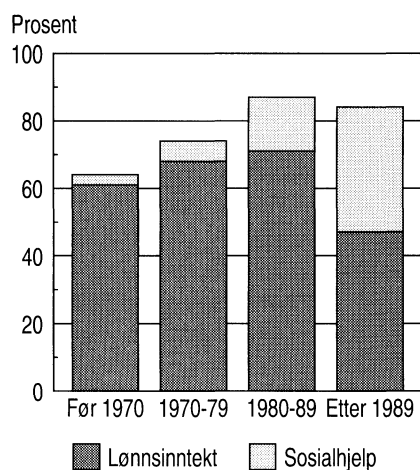
Statistisk sentralbyrå (1994): *Ukens statistikk*, nr. 31/32, 1994.

Statistisk sentralbyrå (1995): *Ukens statistikk*, nr. 10, 1995.

Terum, Lars Inge (1985): *Med sosialhjelp som inntekt*. INAS-rapport 1985:6.

Mads Ivar Kirkeberg er førstekon-sulent i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for inntekts- og lønnsstatistikk.

Figur 2: Lønnsinntektens og sosialhjelpens andel av gjennomsnittlig samlet inntekt for familier fra den tredje verden, etter innvandringsår. Prosent. 1993

Kilde: Inntektsregisteret 1993

Utenlandske statsborgere og kommunestyrevalget 1991 (I):

Valgatferden preges av hjemlandet

22

Valgdeltaking og partipreferanser uttrykker verdistandpunkt og politiske holdninger i befolkningen. For å fange opp hvordan innvanderne står i slike spørsmål, blir valgstatistikk en viktig informasjonskilde.

Utenlandske statsborgere som har fylt 18 år og som har vært bosatt i Norge de tre siste årene før valgdagen, har fra 1979 hatt stemmerett ved kommunestyre- og fylkestingsvalgene. Utlendinger har ikke stemmerett ved stortingsvalg. En nødven-

Andelen som deltar i kommunestyrevalg er lavere blant utenlandske statsborgere enn blant nordmenn. Over de siste 10 årene har det generelt vært avtakende interesse for lokalvalgene blant innvanderne, men i mindre grad blant kvinner enn menn. En klart større del av kvinnene deltok i valget i 1991. Nasjonalitet ser ut til å ha spesiell betydning for utlendingers valgatferd. Særlig gjelder dette for politiske flyktninger.

Arne Faye

Datamaterialet

Etter valgene i 1983, 1987 og 1991 foretok Statistisk sentralbyrå undersøkelser om utlendingenes valgaterferd etter oppdrag fra Kommunal- og arbeidsdepartementet. Resultatene fra den siste undersøkelsen er publisert i Statistisk sentralbyrås serie Rapporter, 94/15.

Undersøkelsen ble gjennomført postalt. I tillegg til norsk, forelå spørreskjemaet på engelsk, urdu, vietnamesisk, tyrkisk, spansk, arabisk, farsi og tamil. Utvalget til undersøkelsen var på 7 294 personer. Av disse fylte halvparten ut spørreskjemaet. Nasjonaliteter med forventet lav valgdeltaking var overrepresentert i utvalget. Valgdeltakingen blant dem som svarte var dobbelt så høy som i frafallet. Skjevheter som skyldes utvalg og frafall, er det korrigert for ved vekting. Tallene for valgdeltaking bygger ikke på utvalgsundersøkelsen, men på opplysninger fra de lokale valgstyrene.

dig forutsetning for å kunne stemme er at en vet at det skal være valg og kjenner såpass til partiene at en vet hva en skal stemme på. Mange utenlandske statsborgere har problemer med å skaffe seg slik informasjon, blant annet på grunn av språkproblemer (mer om dette i Dales artikkel). I denne artikkelen ser vi særlig på tre forhold rundt innvandreres valgaterferd: I hvor stor grad bruker de stemmeretten, hva stemmer de og hvorfor stemmer de som de gjør?¹

4 av 10 utenlandske statsborgere deltar ved valg

39 prosent av de utenlandske statsborgerne deltok ved kommunestyrevalget i 1991. Valgdeltakingen blant nordmenn var 67 prosent. Tilsvarende tall fra Sverige lå noe høyere, på henholdsvis 41 og 84 prosent. De viktigste grunnene utlendingene oppgav for ikke å stemme ved det norske kommunestyrevalget var at de ikke hadde anledning (30 prosent), ikke visste nok om hva partiene stod for (28 prosent), og at de generelt ikke var interessert i politikk (22 prosent). 16 prosent visste ikke at de hadde stemmerett. Troen på at de kan påvirke politikken med sin stemmegivning, synes ikke å være sterk.

Undersøkelsene i 1983, 1987 og 1991 viser en valgdeltaking for utenlandske statsborgere på henholdsvis 46, 41 og 39 prosent, altså en synkende tendens. Den samme utviklingen finner vi for den norske befolkningen, og dessuten for utenlandske statsborgere i Sverige. Også for stortingsvalgene har valgdeltakingen gått ned. Nedgangen ser altså ut til å være en generell tendens, som også utenlandske statsborgere følger.

Sveitsere deltar mest, kinesere minst

Utenom nordiske innvandrere, med en valgdeltaking på 46 prosent, ligger valgdeltakingen blant europeere ellers og asiater på samme nivå (37 prosent). Sveitsere og nederlendere deltar mest (59 og 55 prosent). Briterne ligger på 34 prosent mens italienerne og spanjoler er helt nede på 21 og 23 prosent.

Blant asiatene har vietnameserne en valgdeltaking på 46 prosent og pakistanerne 44 prosent. Den klart laveste deltakingen hadde kineserne med 5 prosent. Som grunn for at de ikke stemte, svarte 30 prosent av dem at de ikke visste at de hadde stemmerett og hele 63 prosent at de ikke visste nok om hva partiene stod for. Av chi-

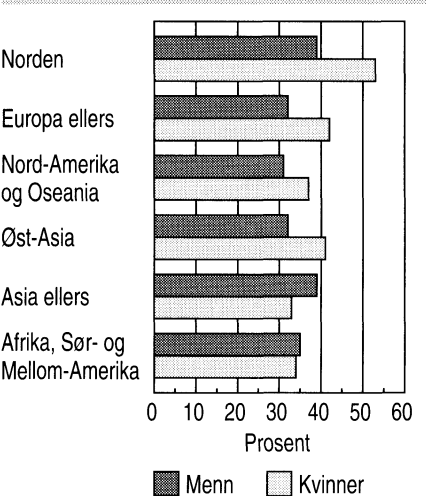
lenerne stemte 4 av 10, av statsborgerne fra USA hver tredje person og fra Afrika litt over hver fjerde.

Valgdeltakingen øker med varigheten av oppholdet i Norge. Andelen som stemte ved kommunestyrevalget 1991 var 32 prosent for dem som kom til Norge i årene 1987-1988, mens den var 48 prosent for dem som kom før 1970. Bedre kunnskaper og sterkere integrering i samfunnet ser ut til å ha redusert vanskene og økt motiveringen for å delta i valg.

Flere kvinner enn menn stemte

Blant de utenlandske statsborgere med stemmerett ved kommunestyrevalget i 1991, benyttet 43 prosent av kvinnene seg av stemmeretten, mot bare 36 prosent av mennene. Kvinnene har klart høyere valgdeltaking enn menn fra Norden, Europa ellers, Nord-Amerika og Oseania og Øst-Asia, som i første rekke omfatter Filippinene, Japan, Kina, Thailand og Vietnam. Blant personer fra Asia el-

Figur 1: Andel av utenlandske statsborgere som deltok i kommunestyrevalget 1991, etter statsborgerskap og kjønn. Prosent

Kilde: Utenlandske statsborgere og Kommunestyre- og Fylkestingsvalget 1991, Rapporter 94/15

lers har menn klart høyere valgdeltaking enn kvinner. De viktigste landene her er Tyrkia, Sri Lanka, India, Iran og Pakistan.

Med unntak for personer 60 år og over, øker valgdeltakingen klart med alder. Den høyeste valgdeltakingen finner vi i alderen 40-59 år, med 45 prosent. I disse aldersgruppene og i gruppen 60 år og over er andelen som stemte klart høyere blant kvinner enn blant menn. I de yngre aldersklassene er det langt mindre forskjell i valgdeltakingen.

Innvandrere velger Høyre og SV i større grad enn nordmenn

Andelen som stemte på Arbeiderpartiet var litt lavere blant utenlandske statsborgere enn i hele befolkningen. Andelen som stemte på Sosialistisk Venstreparti var nesten dobbelt så høy (21 mot 12 prosent). Det samme var tilfellet med Rød Valgallianse, med henholdsvis 3 og 2 prosent. Dette partiet hadde høyest oppslutning blant pakistanerne med 15 prosent. Oppslutningen om Høyre var større

blant de utenlandske statsborgerne enn i hele befolkningen (24 mot 21 prosent).

Fremskrittspartiet, Kristelig Folkeparti, Venstre og særlig Senterpartiet hadde mindre oppslutning blant utlendingene enn i befolkningen som helhet. For Senterpartiet var tallene 11 prosent i hele befolkningen mot 3 prosent blant de utenlandske statsborgerne. De partiene som er nevnt ovenfor hadde sin største oppslutning blant velgere fra Norden, andre europeiske land og USA. Av amerikanerne stemte for eksempel 13 prosent Fremskrittspartiet, 10 prosent Kristelig Folkeparti, 7 prosent Senterpartiet og 4 prosent Venstre.

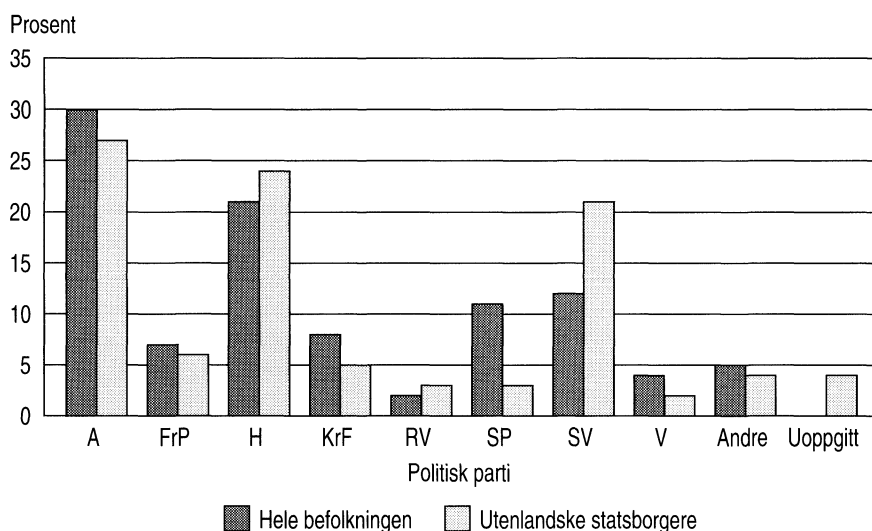
Andelen som stemmer på sosialistiske partier (Arbeiderpartiet, Rød Valgallianse og Sosialistisk Venstreparti) er noe høyere blant utlendinger (51 prosent) enn i hele befolkningen (44 prosent). Som vi skal se senere, gir velgerne fra den tredje verden det største bidraget til venstresiden mens innvandrere fra USA i størst grad hol-

der seg til borgerlige partier eller andre ikke-sosialistiske partier. Men generelt er utenlandske statsborgeres valg av parti, i høyere grad enn nordmenns, konsentrert om tre store partier: Arbeiderpartiet, Høyre og Sosialistisk Venstreparti.

Hjemlandet viktig for valg av parti

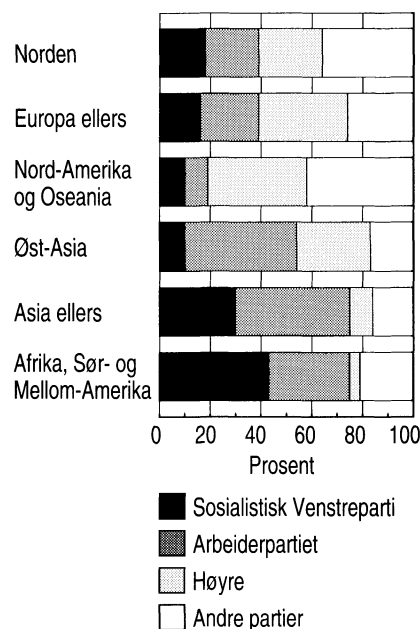
Vanligvis regner vi med at kjønn, alder, utdanning, yrke og inntekt er viktige faktorer til å forklare ulikheter i valgdeltaking og partivalg. For utenlandske statsborgere kommer en rekke faktorer i tillegg: De politiske forholdene og egne partipreferanser i hjemlandet, og bakgrunnen for at de flyttet til Norge. Det går et klart skille mellom folk som har flyttet på grunn av krig eller politisk forfølgelse og folk som har flyttet til Norge på grunn av utdanning, arbeid eller ek-

Figur 2: Hele befolkningen og utenlandske statsborgere, etter valg av politisk parti ved kommunestyrevalget 1991. Prosent

Kilde: Utenlandske statsborgere og Kommunestyre- og Fylkestingsvalget 1991, Rapporter 94/15

Figur 3: Utlendinger i ulike statsborgerskapsgrupper, etter valg av parti ved kommunestyrevalget 1991. Prosent

Kilde: Utenlandske statsborgere og Kommunestyre- og Fylkestingsvalget 1991, Rapporter 94/15

teskap. De fleste utenlandske statsborgere fra Europa og USA tilhører den sistnevnte kategorien.

Andelen som kan kalles flyktninger, er større fra land i Asia, Sør-Amerika og Afrika, som Korea, Vietnam, Sri Lanka og Chile. For statsborgere fra slike land vil det være naturlig at valget av parti er mer preget av motstand mot regimet de flyktet fra enn av norske partiprogrammer.

Andelen som stemte på Sosialistisk Venstreparti og Arbeiderpartiet samlet, var for Nord-Amerika og Oseania 19 prosent, for Norden og Europa ells 39 prosent, mens tallet for Afrika/Sør-Amerika og Vest-Asia er 75 prosent. Øst-Asia kommer i en mellomstilling med 54 prosent sosialistisk. For chilenerne er tallet 80 prosent. De mest utpregete sosialistene er tyrkerne (92 prosent), srilankerne (86 prosent), chilenerne (80 prosent) og jugoslavene (76 prosent). Den høye andelen sosialister blant disse nasjonalitetene, må antas å skyldes at de er flyktninger fra høyreorienterte regimer.

Flyktninger fra autoritære regimer

Folk som flykter fra et autoritært regime vil som regel ha en politisk overbevisning som avviker sterkt fra makthavernes. Blant flyktninger fra venstreorienterte regimer som Polen (tidligere) og Vietnam, var oppslutningen om Høyre 34 prosent. Den var derimot under 3 prosent blant tyrkere, srilankere, iranere og chilenerne. Andelen som stemte på Sosialistisk Venstreparti var 11 prosent blant polakkerne og 7 prosent blant vietnameserne. Blant chilenerne var andelen SV-stemmer på hele 52 prosent.

Høyre har ellers best oppslutning fra Nord-Amerika (39 prosent) og Europa utenom Norden (35 prosent). Høyre-andelen er faktisk høyere blant

østasiatene (hovedsakelig vietnamesere og filippinere) enn blant statsborgere fra andre nordiske land (29 og 25 prosent). Blant tyske statsborgere stemte 42 prosent på Høyre, av franske 38 prosent og av engelskmennene 37 prosent.

Partivalg og botid i Norge

Blant dem som flyttet til Norge i 1987-1988, det vil si 3-4 år før valget, stemte 30 prosent på Arbeiderpartiet, 39 prosent på Sosialistisk Venstreparti og bare 9 prosent på Høyre.

Ser vi på utenlandske statsborgere som flyttet hit før 1970, og som altså har bodd i Norge mer enn 20 år, får vi et helt annet bilde. Bare 12 prosent av dem stemmer på SV og 22 prosent på Arbeiderpartiet, mens 36 prosent stemmer på Høyre. Andelen som stemmer sosialistisk avtar altså med varigheten av botid i Norge. En grunn til dette kan være at de som flyttet hit

først gjennomgående er blitt eldre enn de som kom sist, og at folk blir mer konservative med alderen.

En like viktig årsak er at innflyttingsstrømmen har endret seg med hensyn til fordeling på nasjonaliteter. Før 1970 kom ca. 90 prosent av innflyttingen fra Europa og USA, på 1970-tallet var andelen ca. 75 prosent og på 1980-tallet omkring 65 prosent. Innflyttere fra Asia, Afrika og Sør-Amerika, med sterkt sosialistinnslag, har økt sin andel av den totale innflytting. Dette har ført til en jevnt økende andel sosialiststemmer blant innvandrerne fra perioden før 1970 til 1987-1988.

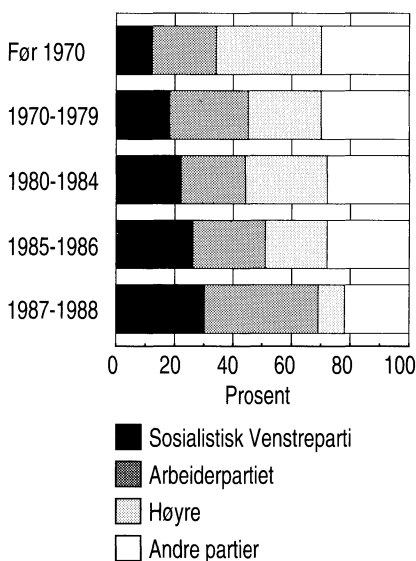
Grunner for valg av parti

De som oppgav at de hadde stemt ved valget, ble i utvalgsundersøkelsen etter valget bedt om å oppgi hvorfor de stemte som de gjorde. De fikk velge mellom 12 mulige grunner og det var anledning til å oppgi flere svar. "Verdier partiet står for" ble oppgitt av 66 prosent, "partiets syn i EU-saken" av 33 prosent, mens "partiets økonomiske politikk" og "partiets helse- og sosialpolitikk" ble gitt som begrunnelse av 28 prosent.

Utenlandske velgere fra vestlige land legger noe større vekt på de verdiene som partiet de stemte på står for enn utenlandske velgere fra andre land. Blant dem som stemte på Arbeiderpartiet var det 61 prosent som la vekt på verdigrunnlaget, på Høyre 73 prosent og Sosialistisk Venstreparti 71 prosent. Høyest andel får Kristelig Folkeparti med 86 prosent.

Andelen som la vekt på partiets politikk for å redusere arbeidsledigheten var jevnt over dobbelt så høy blant land i Asia, Afrika og Sør-Amerika som i vestlige land. Dette gjenspeiles i ledighetsstatistikken: Innvandrere fra ikke-vestlige land har den største arbeidsledigheten sammenliknet med

Figur 4: Utenlandske statsborgere fra ulike innflyttingsperioder, etter valg av parti ved kommunestyrevalget 1991. Prosent

Kilde: Utenlandske statsborgere og Kommune- og Fylkestingsvalget 1991, Rapporter 94/15

Tabell 1: Andel av utenlandske statsborgere som oppgav noen av følgende grunner for valg av parti ved kommunestyrevalget 1991. Prosent

	I alt	Norden	Europa ellers	N.-Amerika, Oseania	Øst- Asia	Asia ellers	Afrika, S.-Amerika mv.
Verdier partiet står for	66	72	69	77	56	54	58
Partiets syn i EU-saken	33	39	44	41	22	19	18
Partiets økonomiske politikk	28	29	32	45	23	18	17
Partiets helse- og sosialpolitikk	28	30	26	29	25	30	36
Egenskaper hos per- soner på partiets liste	24	24	26	33	13	23	17
Partiets politikk for å redusere arbeidsledigheten	24	20	16	17	34	33	34
Partiets miljøpolitikk	24	22	26	23	22	25	27
Partiets skole- og utdanningspolitikk	21	17	18	23	23	24	28
Partiets innvandrings- politikk	20	10	10	11	21	44	34
Likner mest på partiet jeg stemte på hjemme	15	17	17	14	6	11	18
Familie, venner stemte på dette partiet	12	8	9	11	16	19	15

vestlige innvandrere (se Sivertsens artikkel). Det er særlig de som stemmer på Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Rød Valgallianse som legger vekt på dette momentet. Fremskrittspartiet og Høyre ligger på henholdsvis 28 og 20 prosent.

Det er liten forskjell mellom statsborgerskapsgruppene når det gjelder hensynet til partiets miljøpolitikk. 65 prosent av de som stemte Venstre og 54 prosent av de som stemte Sosialistisk Venstreparti oppgav dette som grunn.

Velgere fra vestlige land legger større vekt på partiets økonomiske program

enn velgere fra resten av verden. Av de som stemte på Fremskrittspartiet la 62 prosent vekt på dette, av de som stemte på Høyre 52 prosent. Andelen for Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti var her henholdsvis 18 og 20 prosent.

Andelen som har lagt vekt på partiets EU-syn er dobbelt så høy blant velgere fra Europa og USA (omkring 40 prosent) som blant velgere fra andre verdensdeler (ca. 20 prosent). Høyest kommer franskmenn med 54 prosent, deretter polakker, tyskere og engelskmenn med omtrent 45 prosent hver. Det var personer som stemte på Senterpartiet, Høyre og

Fremskrittspartiet som i størst grad la vekt på partienes EU-politikk. Andelen var henholdsvis 68, 58 og 36 prosent.

Innvandringspolitikken

Andelen som nevnte partiets innvandringspolitikk som grunn for sin stemmegivning var 21 prosent for Øst-Asia, 44 prosent for Asia ellers og 34 prosent for Afrika/Sør-Amerika. Andeler på over 40 prosent finner vi blant pakistanere, tyrkere, iranere og srilankere. For de vestlige land lå andelen atskillig lavere, omkring 10 prosent.

Innvandringspolitikken ble nevnt av 20 prosent av dem som stemte på Arbeiderpartiet, 35 prosent på Sosialistisk Venstreparti og 53 prosent på Rød Valgallianse. Av dem som stemte Høyre, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Venstre var det bare mellom 4 og 8 prosent som pekte på partienes innvandringspolitikk. 42 prosent av de som stemte på Fremskrittspartiet begrunnet valget med partiets innvandringspolitikk. Dette tyder på at en del utenlandske statsborgere er motstandere av innvandring.

Generelt kan vi si at utenlandske statsborgeres atferd er påvirket av erfaringer fra hjemlandet, men at de også tar hensyn til de norske partienes valgprogrammer når de tar avgjørelsen. Forskjellene mellom de ulike nasjonaliteter er store og vi aner visse interessenmotsetninger, men også mange felles trekk.

1. Artikkelen tar utgangspunkt i Rapporter 94/15 *Utenlandske statsborgere og Kommune- styre- og Fylkestingsvalget 1991* av Trine Dale og Arne Faye, Statistisk sentralbyrå.

Arne Faye er prosjektleder i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for intervjuundersøkelser.

Utenlandske statsborgere og kommunestyrevalget 1991 (II):

Mest informasjon gjennom personlig kontakt

Utenlandske statsborgere som er bosatt i Norge, bruker oftest personlige nettverk og norske medier for å orientere seg om norske forhold. Ikke-vestlige borgere bruker i større grad innvandrermidier enn andre. De fleste innvandrerne vet at de har rett til å stemme ved lokalvalg, men manglende anledning, kunnskap og interesse gjør at mange ikke bruker stemmeretten.

Trine Dale

Tilgjengelig og god informasjon om ulike sider ved et samfunn er ofte en forutsetning for at innvandrere skal bli integrert i det samme samfunnet. For at informasjonen skal nå fram, er det viktig for mottakerlandet å kjenne de ulike innvandrergruppenes informasjons- og medievaner. Viktige problemstillinger er bl.a. hvilke kanaler innvandrerne bruker for å informere seg, om de bruker andre medier og kanaler enn nordmenn og om det er store forskjeller mellom ulike innvandrergupper. Dette feltet er imidlertid lite belyst her i landet. I valgundersøkelsen blant utenlandske statsborgere i 1991 (se Fayes artikkel), spurte vi blant annet om hvor man hadde fått informasjon om stemmeretten. Svarene på slike spørsmål gjenspeiler som regel personenes bruk av informasjonskanaler generelt. Siden massemediene er viktige informasjonskanaler i vårt samfunn, vil bruk av slike kanaler ofte også gi indikasjoner på befolkningens generelle mediebruk.

Offentlig satsing på innvanderinformasjon foran valgene

Ved lokalvalgene i 1983 og 1987 hadde Innvanderseksjonen ved Kommunal- og arbeidsdepartementet ansvar for valginformasjonen til utenlandske statsborgere. I 1991 ble ansvaret overlatt til Utlendingsdirektoratet (UDI). Det følgende vil omhandle informasjonssatsingen i 1991.

Målet for informasjonsopplegget i 1991 var å spre informasjonsmaterieill via innvandrerbefolkningens sosiale nettverk, og å oppmuntre til va-

rierte valgaktiviteter (f.eks lokale valg møter og prøvevalg) for å oppnå økt valgdeltaking. Man håpet også å skape økt interesse for og større kunnskap om lokale politiske spørsmål. Det ble utarbeidet flere typer informasjonsmaterieill som inneholdt informasjon om at det var lokalvalg, at også utlendinger har stemmerett, hvordan man avgir gyldig stemme og hva slags saker valget gjaldt.

UDI valgte å bruke flere kanaler for å spre informasjon etter en nettverksmodell, blant annet på grunn av lite kjennskap til den utenlandske befolkningens bruk av informasjonskanaler (se ramme). Ikke-vestlige velgere ble prioritert i informasjonsarbeidet av flere grunner, deriblant lavere valgdeltaking i de to foregående valg og en antakelse om at mange kom fra land uten særlig demokratiske tradisjoner. Man antok dessuten at mange vestlige velgere ville få informasjon gjennom vanlige norske informasjonskanaler og at de ville bli fanget opp av de kanalene som ble brukt for å spre informasjon til resten av den utenlandske befolkningen (Johansen 1993).

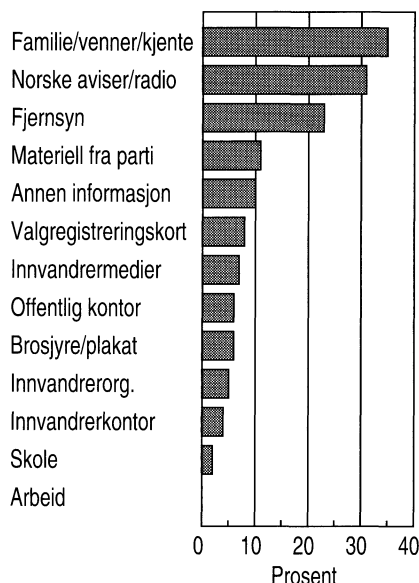
Få som ikke visste at de hadde stemmerett

Av de som deltok i undersøkelsen var det bare vel 7 prosent som ikke visste at de hadde rett til å stemme ved valget. Blant de som ikke stemte, var andelen noe høyere; 16 prosent. Dette betyr at man har nådd fram med informasjon om stemmeretten til de fleste. Andelene som ikke visste om stemmeretten var størst blant nord-

Ulike informasjonskanaler for utenlandske statsborgere

Flyktningekonsulenter/innvandrerkontorer, internasjonale kultursentre, innvandrerådene, innvandrermedia, trossamfunn, helsestasjoner, innvandrerorganisasjoner, IFF-kurs, voksenopplæring for fremmedspråklige, innvandrerbutikker, politiske partier, bibliotek, NOAS, Antirasistisk senter, valgstyrever og Kontaktutvalget mellom norske myndigheter og innvandrerorganisasjoner. (Johansen 1993)

Figur 1: Kilder for informasjon om stemmerett. Prosent

Kilde: Valgundersøkelsen blant utenlandske statsborgere 1991

amerikanere, jugoslaver, kinesere og marokkanere og minst blant nordiske borgere.

Personlige nettverk viktig for informasjon

Mer enn hver tredje utenlandske statsborger fikk informasjon om stemmeretten og valget gjennom familie, venner eller kjente (35 prosent). Dette indikerer at satsingen på en nettverksmodell var vellykket fra UDIs side. Forskjellen var ikke stor mellom vestlige og ikke-vestlige borgere. Tatt i betraktning UDIs satsing på å nå innvandrere fra ikke-vestlige land, er dette overraskende. Vi vet på den annen side at de fleste av innvandrerne fra vestlige land er relativt godt integrert i samfunnet. Mange av dem er dessuten gift med nordmenn.

Kvinner fikk i større grad enn menn informasjon gjennom personlige nettverk, nesten uavhengig av nasionali-

tet. Dette er ikke overraskende, i og med at kvinner tradisjonelt har større sosiale kontaktflater og pleier sine sosiale nettverk i større grad enn menn. Dermed har de sannsynligvis også bedre tilgang til informasjon som spres på denne måten.

Personer som kom til Norge før 1970, oppgir i mindre grad enn de som kom senere nære, personlige relasjoner som kilde for informasjon. Dette kan ha sammenheng med at de som kom så tidlig er bedre integrert i samfunnet: De behersker språket og kjenner samfunnsforholdene bedre enn personer som innvandret senere. De er dermed ikke lenger så avhengige av personlige nettverk for å få informasjon.

Utlendinger bruker i stor grad norske medier

Hvis vi ser bort fra de personlige nettverkene, fikk de fleste informasjon om stemmeretten og valget gjennom norske aviser og radio (31 prosent) og fjernsyn (23 prosent). Spesielt gjaldt dette de som innvandret før 1970. Til sammenlikning var det bare 7 prosent som fikk informasjon gjennom innvandrermedier. Denne kilden ble, sammen med spesielt tilrettelagte informasjonstiltak, i størst grad oppgitt av personer som har bodd i landet relativt kort tid. Resultatet kan virke overraskende utfra hvilke informasjonskanaler det ble satset på, da UDI ikke hadde eget opplegg for informasjon i fjernsynet eller i norsk radio og norske aviser. Disse mediene hadde likevel mye stoff om valget.

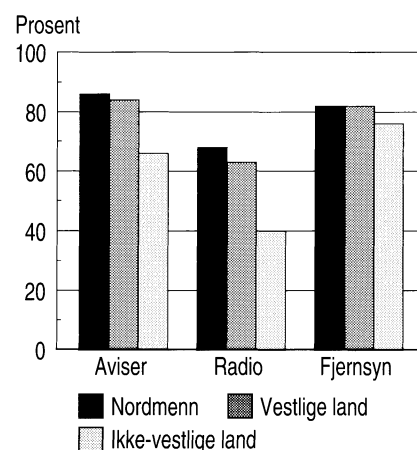
Aktiv og passiv informasjons-søking

Når folk aktivt skal søke informasjon om noe, avhenger måten man gjør dette på av hva man ønsker informasjon om. Selv om fjernsyn er den informasjonskanalen som oftest angis av nordmenn, vil valg av medium - eller kanal - variere etter hva man

søker informasjon om. Det er f.eks mest vanlig å bruke aviser som hovedkilde for informasjon om lokalsamfunnet, fjernsyn og aviser som informasjonskilder om det norske samfunnet og fjernsyn som hovedkilde for informasjon om utlandet (Mediebruksundersøkelsen 1992 i St.meld. nr. 32). Vi kan tenke oss en liknende fordeling for innvandrere: De bruker kanskje norske medier og personlige nettverk for å orientere seg om Norge og norske forhold, mens innvandrermedier og utenlandske medier brukes for å orientere seg om hva som skjer i hjemlandet.

Når man får informasjon om saker uten at man aktivt søker slik informasjon, er det ofte mediebruken og det sosiale kontaktnettet som bestemmer hva man får informasjon om - ikke temaet som bestemmer valg av kanal. I valgsammenheng er det sannsynligvis en kombinasjon av aktiv søking og passiv mottaking som gjelder, bl.a. avhengig av hvor interessert man er. Når personlige kontaktnett, norske aviser og radio og fjernsynet skiller

Figur 2: Bruk av aviser, radio og fjernsyn en gjennomsnittsdag blant nordmenn og innvandrere fra vestlige og ikke-vestlige land. Alder 9-79 år. Prosent

Kilde: SSBs Kultur- og mediebruksundersøkelse 1994

seg så klart ut som de tre hyppigst angitte informasjonskildene, tyder altså det på at mange utlendinger bruker disse kanalene for å holde seg informert om norske forhold. Det betyr at man kanskje i større grad enn antatt, kan nå fram med informasjon til innvandrerbefolkningen gjennom de etablerte norske mediene, selv om utlendinger, spesielt fra ikke-vestlige land, bruker disse mediene i mindre grad enn nordmenn. Figur 2 viser fordelingen i bruk av aviser, radio og fjernsyn mellom nordmenn, vestlige innvandrere og ikke-vestlige innvandrere¹.

Innvandrermedier brukes mest av asiater

Innvandrerne er en svært heterogen gruppe når det gjelder bruk av informasjonskanaler. Selv om noen medier skiller seg klart ut, er det til dels store skiller - spesielt mellom vestlige og ikke-vestlige borgere. En klart større andel av de som kommer fra ikke-vestlige land enn fra vestlige, oppgir å ha fått informasjon fra innvandrermedier, innvandrerorganisasjoner, Utlendingsdirektoratets valg-brosjyre/plakat, valgmateriell fra partier og innvandrerkontor. Spesielt gjelder dette personer fra Pakistan, Tyrkia, India, Sri Lanka, Vietnam og Chile. Det er altså asiater som i størst grad bruker denne typen informasjonskilder. Andelen som har fått informasjon gjennom innvandrermedia og Utlendingsdirektoratets valg-brosjyre/plakat, er størst blant pakistanere (henholdsvis 32 og 22 prosent). De har også fått informasjon fra kommunens innvandrerkontorer eller flyktningekonsulent i større grad enn andre. Tyrkere og vietnamesere oppgir oftere enn andre valgmateriell fra partier som kilde.

Spanjolene skiller seg klarest ut av alle nasjonalitetene, ved at de i langt mindre grad enn andre oppgir at de har fått informasjon gjennom fjern-

Tabell 1: Kilder for informasjon om stemmeretten, etter nasjonalitetsgruppe. Prosent

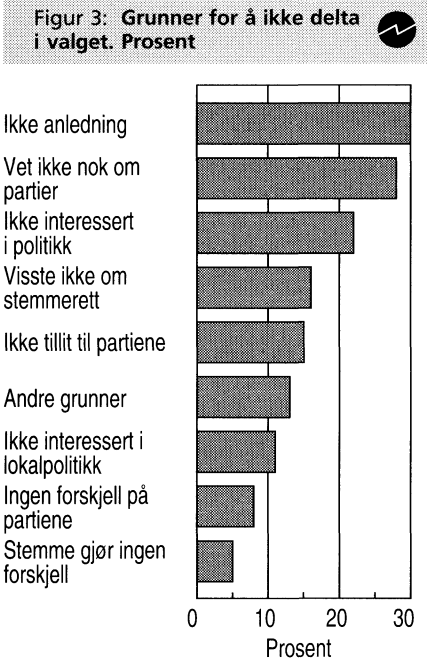
	Norden	Europa	Nord- Amerika/ Oseania	Øst- Asia	Vest- Asia	Afrika/ Sør- Amerika
Fjernsyn	19	21	16	25	35	22
Norske aviser/radio	30	34	30	29	33	23
Innvandrermedier	1	3	1	13	21	11
Familie/venner/kjente	30	40	35	35	36	39
Innvandrerorg.	0	1	1	9	14	8
Brosjyre/plakat	1	3	1	13	15	12
Materiell fra parti	10	8	5	17	16	12
Innvandrerkontor	1	2	1	9	13	7
Offentlig kontor	7	7	4	5	6	6
Valgregistreringskort	10	11	8	5	5	8
Skole	3	2	1	2	2	2

Kilde: Valgundersøkelsen blant utenlandske statsborgere 1991

syn og norske aviser og radio. Bare en av ti oppgir disse mediene som kilder. Derimot har de i størst grad av samtlige fått vite om stemmeretten av familie, venner eller kjente (55 prosent).

Manglende informasjon en av flere årsaker til lav valgdeltaking

Til tross for at de aller fleste var klar over at de hadde stemmerett, gikk valgdeltakingen ned med 7 prosentpoeng fra 1983 til 1991 (se Fayes artikkel). Tilbakegangen kan skyldes flere faktorer - f.eks. liten interesse, manglende fellesskapsfølelse med samfunnet rundt og krysspess fordi hjemlandets vurderinger og verdier er annerledes enn de norske (Hammar 1979). Den lave valgdeltakingen kan dessuten ha sammenheng med lavt informasjonsnivå. Mange oppgav manglende kjennskap til hva partiene står for som grunn til ikke å stemme. Manglende interesse var nok likevel den viktigste årsaken: Over halvparten av de som ikke stemte, oppgav at de ikke hadde anledning² - eller at de generelt ikke var interessert i politikk. Spesielt personer fra Sri Lanka og Pakistan begrunnet sitt fravær under valget med mangel på interesse.

Kilde: Valgundersøkelsen blant utenlandske statsborgere 1991

Nytter det med informasjon?
Når de fleste innvandrerne visste at de hadde stemmerett, viser det at i alle fall deler av informasjonen har nådd fram til målgruppen. I og med at valgdeltakingen gikk ned og mang-

lende interesse var den viktigste grunnen for å ikke stemme, kan det likevel være nærliggende å si at informasjonssatsingen på enkelte områder var mindre vellykket. Vi vet imidlertid ikke sikkert hvor mange som egentlig fikk informasjon gjennom de spesielle tiltakene som ble satt i verk. Også informasjon som sprer seg i sosiale nettverk har sin opprinnelse et eller annet sted. Vi vet heller ikke hvordan resultatene ville vært uten den satsingen som ble gjort. Kanskje ville valgdeltakingen vært enda lavere.

Det er ikke tvil om at nyttig og god informasjon er viktig når mennesker skal integreres i et nytt land. Spesielt er dette viktig dersom man ønsker at innvandrerne skal delta aktivt i samfunnet. Man må imidlertid være sikker på at informasjonen når fram til målgruppen og at budskapet er tilpasset målgruppens behov. I og med at så mange innvandrere synes å bruke norske medier som informasjonskanaler, er det sannsynlig at flere enn tidligere antatt kan nås gjennom disse kanalene. Det innebærer at man kanskje kan satse på spesielle innvandrermidier i noe mindre grad enn tidligere. Det ene utelukker imidlertid ikke det andre. Selv om det er grunn til å anta at mange av de innvandrerne som bruker innvandrermidier som informasjonskilde om norske forhold, også bruker norske medier, risikerer man å miste de med dårligst norskkunnskaper og de som er dårligst integrert i samfunnet dersom man kun informerer gjennom norske medier.

1. Andelen utenlandske statsborgere i utvalget er liten, slik at det knytter seg en del usikkerhet til tallene. Fordelingen mellom de ulike grupperingene er imidlertid så entydig at vi likevel finner det forsvarlig å presentere resultatene.

2. Ikke anledning tolkes her som manglende interesse.

Mer om dette i:

Dale, Trine og Arne Faye: *Utenlandske statsborgere og Kommunestyre- og Fylkestingsvalget 1991*. Rapporter 94/15.

Litteratur

Hammar, Tomas: *Det första invandrarvalet*, Stockholm 1979.

Johansen, Carolina Maira: *Valget 1991*. Evaluering av informasjonsopplegg for utenlandske statsborgere i Norge gjennomført av Utlendingsdirektoratet. Oslo 1993.

Stortingsmelding nr. 32: *Media i tida*. 1992-93.

Trine Dale er planlegger i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for intervjuundersøkelser.

Økt bokonsentrasjon blant innvandrere i Oslo

Bokonsentrasjonen blant innvandrere i Oslo økte i perioden 1988-1993, men det er også tegn som tyder på at innvandrere med tiden tilpasser seg nordmenns bosettingsmønster.

*Svein Blom¹ og
Kirsti Huserbråten*

"Ghetto" eller bokonsentrasjon?

Betegnelsen "ghetto" ble brukt om kvarterer i europeiske byer i middelalderen hvor folk av jødisk religion ved lov var henvist å bo. Ifølge Dictionary of human geography (Johnston 1994) betyr ordet i dag et avgrenset geografisk område hvor én folkegruppe (minoritetsgruppe) dominerer. "Ghetto" brukes da også som betegnelse på områder i amerikanske storbyer hvor negerbefolkningen utgjør nesten 90 prosent av befolkningen. Ut fra slike kriterier er det ingen områder i Oslo, den kommune i landet som har flest innvandrere, som kan betegnes som "ghettoer". Noen forskere tilføyer at det også må være et klart tvangsmessig aspekt ved bosettingen i det bestemte området, for at betegnelsen "ghetto" skal kunne forsvares. Mangler dette, er det riktigere å tale om "enklaver" (Boal 1976).

Like fullt møter en ofte i media og på folkemunne ordet "ghetto" som betegnelse på bestemte boområder i hovedstaden. Ifølge den danske kultursosiologen Leif Thomsen (1994)

gir ordet assosiasjoner til utdefinering, isolasjon og inngjerding av sosialt belastede mennesker. Bruken av begrepet skaper etter hans mening en slags panikkstemning som avleder oppmerksomheten fra andre viktige problemstillinger ved innvandrernes situasjon. Selv om noen forfattere framholder at "ghetto" også kan assosieres med positive fenomen som tilhørighet, samhold og identitet (Christie 1989), vil begrepet for det store flertall trolig alltid ha en utvetydig negativ klang.

Både av den grunn og fordi de mest toneangivende faglige autoritetene definerer begrepet på en slik måte at ingen områder i Norge faller innenfor, benytter vi her det mer nøytrale begrepet bokonsentrasjon.

Vi skal presentere foreløpige resultater fra et forskningsarbeid som viser graden og utviklingen av bokonsentrasjoner blant innvandrere i Oslo. Først gis en enkel oversikt over innvandrerandelene i de ulike bydelene. Deretter ser vi om det er noen tendens til at nordmenn flytter ut når

innvandrere flytter inn i bestemte boområder, foruten at vi beskriver flyttebevegelser mellom bydelene. Til slutt berøres årsakene til etniske bokonsentrasjoner: Er det behovet for sosialt nettverk (kulturelle faktorer) eller mangelen på økonomiske ressurser som fører innvandrerne sammen i de samme områdene?

Det er viktig å merke seg at konklusjonene som trekkes baserer seg på observasjoner i 1988 og 1993. Etter den tid har det skjedd en omlegging av kommunens politikk når det gjelder førstegangsbosetting av flyktninger i bydelene (styrt bosetting). Eventuelle virkninger av denne politikken må analyseres på et senere tidspunkt.

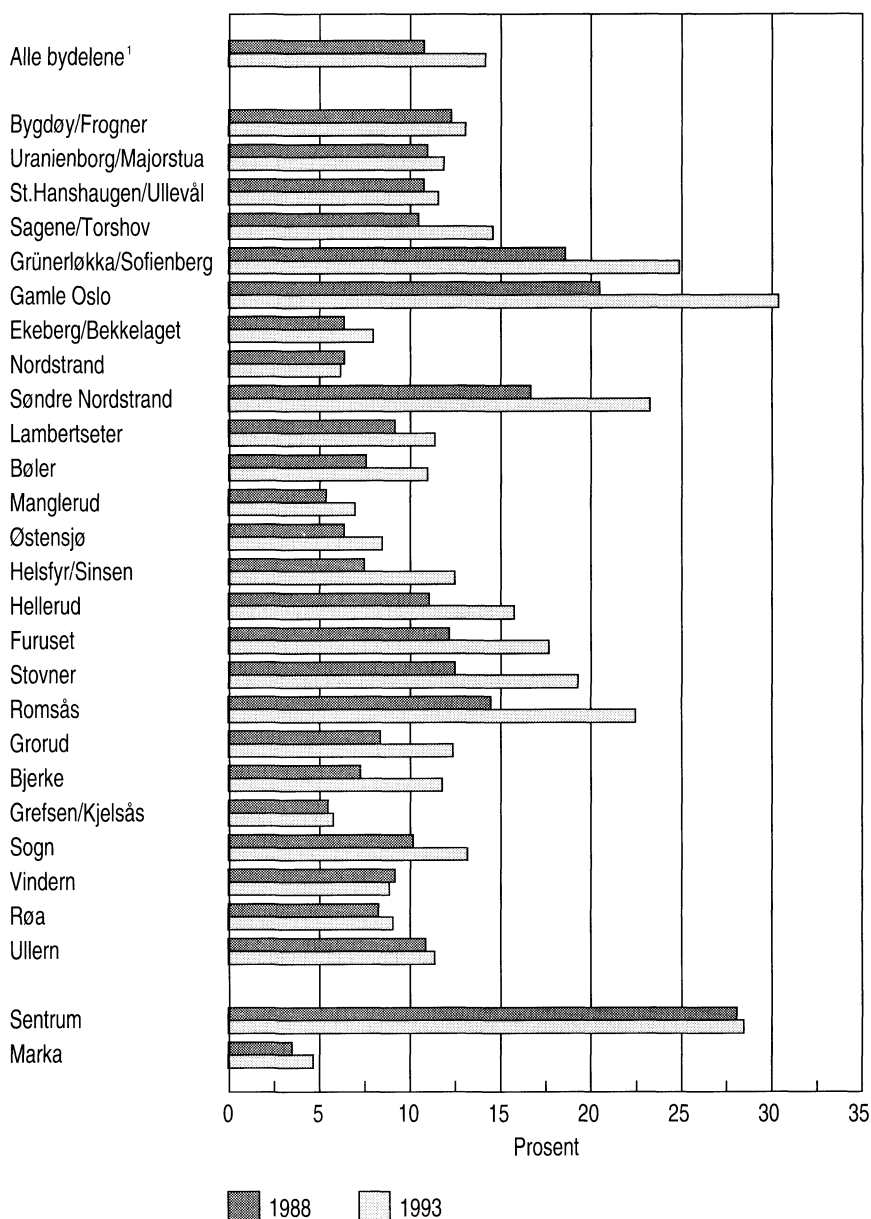
Flest innvandrere til bydeler med høyest innvandrerandel fra før

I 1988 var nesten hver niende Oslo-innbygger innvandrer, mot hver sjuende fem år senere (hhv. 10,8 og 14,2 prosent). Økningen i innvandrerandelen gjelder alle bydeler unntatt Nordstrand og Vindern. Med innvandrer menes her person med to utenlandsfødte foreldre (dvs. første- og andregenerasjonsinnvandrere).

Bydelen med størst bokonsentrasjon av innvandrere er Gamle Oslo med beliggenhet i indre øst. Her var nesten hver tredje innbygger innvandrer (30,4 prosent) i 1993. I perioden 1988 til 1993 økte innvandrerandelen med 9,9 prosentpoeng i denne bydelen - ingen andre bydeler hadde like stor økning.

Etter Gamle Oslo fulgte Romsås med en økning på 8,0 prosentpoeng. På de neste plassene kom - i synkende rekkefølge - Stovner, Søndre Nordstrand, Grünerløkka/Sofienberg og Furuset med en økning i andelen innvandrere på mellom 7 og 5,5 prosentpoeng. Dette er, med ett unntak, de samme bydelene som hadde den høy-

Figur 1: Andel innvandrere av befolkningen i Oslo pr. 1.1.1988 og 1.1.1993, etter bydel. Prosent

¹ Inkludert bosatte i ukjent bydel

Kilde: Befolkningsstatistikk

este innvandrerandelen i 1988 (se figur 1). Det ene unntaket er Furuset som hadde en ubetydelig lavere innvandrerandel enn Bygdøy/Frogner i 1988 (0,1 prosentpoeng). To tredeler

av Bygdøy/Frogners innvandrere er fra vestlige land.

Det var altså bydelene med høyest innvandreretthet i 1988 som opplev-

Datagrunnlaget

Til grunn for artikkelen ligger registerdata for alle bosatte i Oslo kommune pr. 1.1.1988 og 1.1.1993. Dataene for 1988 stammer fra en *folkeregisterfil* fra Oslo kommune. Til denne filen er det koplet informasjon om landbakgrunn og innvandringskategori fra *fødelandsfilen* i Statistisk sentralbyrå. Dataene fra 1993 er hentet fra *fødelandssituasjonsfilen* pr. 1.1.1993. Dataene fra 1988 og 1993 er videre tilkoplet oppgaver over formue og inntekt fra *skattestatistikken*.

de det største tilsiget av innvandrere de fem neste år. Målt på denne måten, ble altså skjevfordelingen av innvandrere mellom bydelene i Oslo større.

Bokonsentrasjonen tydeligst for ikke-vestlige innvandrere

Det kan være hensiktsmessig å dele innvandrerguppen i personer fra ikke-vestlige og vestlige land. Ikke-vestlige innvandrere er personer fra Øst-Europa, Afrika, Asia, Sør- og Mellom-Amerika, mens vestlige innvandrere er fra Norden, Sør- og Vest-Europa, Nord-Amerika og Oseania. 29 prosent av innvandrerne bosatt i Oslo i 1993 var fra vestlige land.

Bosettingsmønsteret for ikke-vestlige innvandrere er i hovedtrekk som for alle innvandrerne - bortsett fra at bydelene Gamle Oslo, Grünerløkka/Sofienberg, Søndre Nordstrand, Romsås, Stovner og Furuset framstår som bydelene med de høyeste innvandrerandelene på en enda klarere måte.

I samtlige bydeler var det økning i andelen ikke-vestlige innvandrere fra 1988 til 1993. De samme seks bydelene som hadde den høyeste andelen ikke-vestlige innvandrere i 1988, hadde også uten unntak den høyeste økningen fra 1988 til 1993. Denne sammenhengen er enda tydeligere for ikke-vestlige innvandrere enn for alle innvandrere under ett.

Flest vestlige innvandrere på vestkanten

Konsentrasjonen av vestlige innvandrere er størst i indre og ytre vest. Mellom 5 og 8 prosent av innbyggerne i disse bydelene er fra vestlige land. Bygdøy/Frogner har den høyeste andelen, deretter Uranienborg/Majorstua (1.1.1993). De fleste andre bydelene har en andel vestlige innvandrere på 2-3 prosent. I løpet av femårsperioden 1988-1993 har andelen gått svakt tilbake.

Et annet mål på bokonsentrasjon

En annen måte å undersøke om det har funnet sted en spredning eller konsentrasjon av bestemte folkegrupper, er å beregne såkalte dissimilaritetsindeks mellom gruppene (se ramme). Beregningene bekrefter at bokonsentrasjonen har blitt større for de fleste innvandrergrupper sammenlignet med nordmenn i femårsperioden 1988-1993. For ikke-vestlige innvandrere under ett har graden av ulikhet i bosettingen i forhold til nordmenn økt med 3 prosentpoeng (tabell 1). Høyest har økningen vært for tyrkere med 7 prosentpoeng. For østeuropeiske og marokkanske innvandrere har det ikke skjedd noen endring, mens innvandrere fra Vietnam og Iran representerer et unntak ved å være bosatt mer som nordmenn i 1993 enn i 1988. Det er fordi de ikke lenger er fullt så ensidig konsentrert i Søndre Nordstrand og Fu-

Tabell 1: Dissimilaritetsindeks¹ mellom nordmenn² og innvandrere bosatt i Oslo henholdsvis pr. 1.1.1988 og 1.1.1993, etter landbakgrunn og år

Landbakgrunn	År		B - A
	A. 1988	B. 1993	
Vesten	19	18	-1
Land utenom Vesten	27	30	3
Øst-Europa	14	14	0
Tidl. Jugoslavia	25	28	3
Tyrkia	29	36	7
Marokko	35	35	0
Pakistan	38	41	3
Sri Lanka	40	43	3
Vietnam	53	50	-3
Iran	39	35	-4
Chile	28	31	3
Øvrige land	20	25	5
Alle innvandrere	15	20	5

¹ Dissimilaritetsindeks: Se tekstramme

² For kolonne A er sammenligningsgrunnlaget nordmenns fordeling på bydelene pr. 1.1.1988. For kolonne B er sammenligningsgrunnlaget nordmenns fordeling på bydelene pr. 1.1.1993. Bosatte på ukjent bydel er ekskludert

Dissimilaritetsindeks

Dissimilaritetsindeks brukes for å angi i hvilken grad to folkegrupper - her nordmenn og innvandrere av forskjellig nasjonalitet - er ulikt romlig fordelt i forhold til hverandre innen et avgrenset område (Duncan and Duncan 1995). Indeksen varierer mellom 0 og 100 og uttrykker hvor stor prosentandel av en folkegruppe som må flytte dersom gruppene skal være likt romlig fordelt over et antall underområder - her bydeler.

ruset. Selv når vi begrenser beregningen bare til personer som var bosatt i byen på begge tidspunkter (ikke vist), er innvandrerne gjennomgående noe sterkere bostedsmessig atskilt fra nordmenn i 1993 enn i 1988.

Innvandrerkonsentrasjoner på kretsnivå

Jo lenger ned vi går i oppdeling av byen, jo lettere er det å finne lokalt avgrensede områder med høye innvandrerkonsentrasjoner. En innvandrerandel på 30 prosent (eller høyere) forekommer f.eks. i 14 av de 32 kretsene (rodene) i Gamle Oslo. Deretter følger Grünerløkka/Sofienberg (9 kretser med minst 30 prosent innvandrere), Søndre Nordstrand (5 kretser), Stovner (2 kretser) og Furuset (1 krets).

Tilfellet Gamle Oslo

La oss se på den bydelen som har den største innvandrerettheten i hovedstaden: Gamle Oslo. Her kan man lokalisere et nesten sammenhengende område med en innvandrerandel på over 40 prosent i sju av de 14 innvandrerettede kretsene, herunder to kretser med over 50 prosent innvandrere. Pakistanere utgjør den mest tallrike enkeltgruppen i disse 14 kretsene (1 600 personer). Deretter følger marokkanere (400 personer). Fra 1988 til 1993 ble antallet pakistanere neste fordoblet. Likevel utgjør de ikke mer enn 15 prosent av de 11 400 innbyggerne i de 14 kretsene.

Av alle barn mellom 7 og 15 år i det innvandrerettede området i Gamle Oslo var nesten fire av fem innvandrere i 1993. Den høye innvandrerandelen ved Tøyen barneskole (94 prosent i skoleåret 1993/94) må ses i lys av dette.

Innvandrere inn og nordmenn ut?

Er det slik at nordmenn flytter ut og innvandrere flytter inn i dette området - slik mange hevder? Betraktes alle aldersgruppene under ett, finner vi ikke et slikt mønster i perioden 1988-1993. Tvert om er det nettoinnflytting til de 14 innvandrerettede kretsene i Gamle Oslo (og til bydelen

som helhet) av både nordmenn og innvandrere (vestlige og ikke-vestlige).

Begrenser vi oss imidlertid til bestemte aldersgrupper, kommer et annet mønster til syne: Andelen barn i førskolealder av norsk opprinnelse er høyere i utflyttestrømmen enn i innflyttestrømmen, mens andelen førskolebarn av ikke-vestlig opprinnelse er størst i innflyttestrømmen. Påstanden om at norske foreldre flytter ut fra de innvandrerettede områdene i Gamle Oslo før barna begynner på skolen, kan derfor synes å være korrekt. Et motiv kan være å forebygge at barnet begynner i klasser med en høy andel fremmedspråklige barn.

Nettoflytting fra indre øst

Ser vi ellers på flyttebevegelser mellom bydelene, finner vi at det er flere ikke-vestlige innvandrere som flytter fra indre øst til nye drabantbyer enn som flytter den motsatte veien (tabell 2). 12 prosent (811 personer) av de ikke-vestlige innvandrerne som flyttet mellom bydelgruppene fra 1988 til

1993, flyttet fra indre øst til nye drabantbyer, mens 8 prosent (549 personer) flyttet motsatt vei.

Dette er et annet resultat enn hva tidligere flytteanalyser har vist (Hagen mfl. 1994, Oslo kommune 1994). Forskjellen er trolig at disse beregningene er gjort med en annen innvandrerdefinisjon (statsborgerskap) enn vår. Nærmere undersøkelser viser nemlig at innvandrere som blir norske statsborgere, er mer tilbøyelige til å være bosatt i drabantbyer som Søndre Nordstrand, Stovner og Furuset enn i indre øst. Dette tyder på at Andersson-Brolin (1984) har rett i sin påstand om at innvandrere som integreres i vertslandets kultur, etter hvert vil bosette seg på en måte som i større grad minner om majoritetsbefolkningens. Studier har vist at indre øst har de desidert største levekårsproblemene i Oslo (Barstad 1995). Flytting herfra vil derfor trolig gi innvandrere en levekårsgevinst og muliggjøre en nærmere tilknytning til storsamfunnet.

Tabell 2: Bosted på bydelgruppe i 1988 og 1993. Overgangsmatrise for ikke-vestlige innvandrere som bodde på ulike bydelgrupper¹ i Oslo pr. 1.1.1988 og 1.1.1993 (N=6774). Prosent

Bydelgruppe i 1988	Bydelgruppe i 1993							
	Indre vest	Indre øst	Eldre drabantbyer	Ytre vest	Ytre nord	Nye drabantbyer	Sentrum/Marka/ukjent	Alle
Indre vest	.	6,0	2,5	1,4	1,4	4,3	0,1	15,8
Indre øst	2,4	.	7,2	1,7	3,7	12,0	0,3	27,2
Eldre drabantbyer	1,0	4,2	.	0,9	1,0	6,3	0,2	13,5
Ytre vest	0,9	2,4	1,5	.	0,5	3,0	0,0	8,3
Ytre nord	0,8	2,2	2,1	0,7	.	2,9	0,1	8,8
Nye drabantbyer	1,9	8,1	5,4	1,7	2,3	.	0,1	19,5
Sentrum/Marka/ukjent	0,5	3,2	0,9	0,9	0,4	1,0	.	6,8
Alle	7,5	26,2	19,5	7,3	9,2	29,6	0,8	100,0

¹ Indre vest = Bygdøy/Frogner, Uranienborg/Majorstua, St. Hanshaugen/Ullevål
Indre øst = Sagene/Torshov, Grünerløkka/Sofienberg, Gamle Oslo
Eldre drabantbyer = Lambertseter, Bøler, Manglerud, Østensjø, Høfvet/Sinsen, Hellerud
Ytre vest = Ekeberg/Bekkelaget, Nordstrand, Vindern, Røa, Ullern
Ytre nord = Bjerke, Grefsen/Kjelsås, Sogn
Nye drabantbyer = Søndre Nordstrand, Furuset, Stovner, Romsås, Grorud

Årsaker til bokonsentrasjon - økonomi eller kultur?

To vanlige oppfatninger om hvorfor innvandrere har en tendens til å bo-sette seg i bestemte områder, er at de liker å bo i nærheten av likesinnede (kulturell forklaring) eller at de gjør det fordi de ikke har råd til annet (økonomisk forklaring). I en analyse av effekten av forskjellige bakgrunnsfaktorer på sannsynligheten for å bo i bestemte områder av byen (logistisk regresjon), har vi undersøkt den relative betydningen av økonomi og kultur.

Analysen viser at økonomisk evne utgjør en viktig forklaringsfaktor for hvorfor mange innvandrere samles i indre øst og enkelte av de nye drabantbyene. Innvandrere har gjennomgående mindre økonomiske ressurser enn nordmenn, og dette styrer dem mot bestemte bydeler (se også Kirkebergs artikkel). Både inntekt og formue har betydning, formue mest.

Like fullt gjenstår en betydelig "restfaktor" som har med innvandrernes spesielle status som innvandrere å gjøre og som er uavhengig av økonomi. Dette kan dreie seg om så ulike forhold som innvandrernes egne preferanser for å bo i nærheten av slekt og venner, tilbudet på kulturelle, religiøse og kommersielle tjenester for innvandrere, i hvilken grad innvandrere prioriterer boligkonsum i forhold til andre utgifter, selektiv tilgang til informasjon om boligtilbud gjennom eget sosialt nettverk og diskriminering på boligmarkedet.

Denne faktoren, som vi her forenklet har kalt en "kulturell faktor", har en sterk selvstendig effekt på valget av bosted. Effekten synker når den økonomiske faktoren trekkes inn, men den blir langt fra borte.

I det store og hele framstår faktorene økonomi og kultur som noenlunde

jevnbyrdige, men det innbyrdes styrkeforholdet dem imellom varierer med "tid og sted". Når det gjelder bo-setting i bestemte bydeler, har den økonomiske faktoren i flere høve forrang. Sjansen for å være bosatt i Gamle Oslo i 1993 er f.eks. nesten sju ganger høyere for Oslo-innbyggere som tilhører laveste inntektskvartil og har null i formue enn for innbyggere i høyeste inntektskvartil og med minst kr 130 000 i formue.² Effekten av at innvandrere og nordmenn har forskjellig inntekt, er her eliminert.

Forlater vi bydelsnivået og undersøker sannsynligheten for å være bosatt i de spesielt innvandretette kretsene innenfor bydelene, går betydningen av den kulturelle faktoren uten unntak opp. Dette øker, etter vår oppfatning, sannsynligheten for at de som bor her, kan ha spesielle preferanser for å gjøre det, men det utelukker ikke at også andre ikke-økonomiske faktorer kan ha lagt ekstra "føringer" på valget av disse bostedene.

1. Artikkelen bygger på en foreløpig rapport av Svein Blom med tittelen *Innvandrere og bokonsentrasjon i Oslo* (april 1995), skrevet på oppdrag av Kommunal- og arbeidsdepartementet.

2. Laveste/høyeste kvartil: De 25 prosent av enhetene som faller nederst/øverst i en rangert fordeling.

Litteratur

Andersson-Brolin, Lillemor (1984): *Etnisk Bostadssegregation*. Byggeforskningsrådet, Stockholm.

Barstad, Anders (1995): *Levekår i by og land*, Samfunnsspeilet nr. 1/1995.

Boal, F. W. (1976): *Ethnic Residential Segregation*. I D.T. Herbert and R.J. Johnston (eds.): *Social Areas in Cities*, volume 1: *Spatial Processes and Form*. John Wiley & Sons, London, pp. 41-79.

Christie, Nils (1989): *Bortenfor anstalt og ensomhet*. Om landsbyer for usedvanlige mennesker. Universitetsforlaget, Oslo.

Duncan, Otis Dudley and Beverly Duncan (1955): A Methodological Analysis of Segregation Indexes. *American Sociological Review*, vol. 20, pp. 210-217.

Hagen, Kåre, Anne Britt Djuve og Pernille Vogt (1994): *Oslo - den delte byen?* FAFO-rapport 161. Forskningsstiftelsen FAFO, Oslo.

Johnston, R. J. (ed.) (1994): *The dictionary of human geography*. Basil Blackwell, Oxford.

Oslo kommune (1994): Plangrunnlag for Oslo kommuneplan 1995-98. Byrådet, juni 1994.

Thomsen, Leif (1994): Er der ghettoer i Danmark? *Byplan* 6/1994.

Svein Blom er førstekonsulent i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for demografi og levekårsforskning.

Kirsti Huserbråten er førstekonsulent i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for demografi og levekårsforskning.

Innvandrere på flyttefot i Norge

Andelen innvandrere som ankommer Oslo direkte, har avtatt i mange år. Dette har blitt kompensert ved at flere flytter til hovedstaden etter å ha bodd andre steder først. Men også videreflyttingene til Oslo går nå tilbake og innvandrere ser ut til i større grad enn tidligere å slå rot andre steder. Det framtidige bosettingsmønsteret for innvandrere er avhengig av hvilke innvandrergupper som vil komme.

Kjetil Sørli

Ut fra befolkningsstatistikken har vi god oversikt over hvor i Norge ulike innvandrergupper er bosatt. Gjennom flyttestatistikken vet vi også hvor i landet de ankommer. Det vi imidlertid har visst mindre om, er hvordan bosettingsmønsteret påvirkes av innvandrernes innenlandske flyttinger, og av at de eventuelt forlater landet igjen. Hvordan har politikken med utplassering av flyktninger og asylsøkere egentlig virket?

I denne artikkelen oppsummeres noen hovedresultater fra en analyse, kalt "Innvandrerens flytting etter ankomst", utført i samarbeid mellom Norsk institutt for by- og regionforskning og Statistisk sentralbyrå, og finansiert fra Norges forskningsråd¹. Denne undersøkelsen er den første i sitt slag. Ettersom 40 prosent av alle landets innvandrere siden sist på 1970-tallet til enhver tid har bodd i Oslo, konsentreres oppmerksomheten om hovedstaden. Fem hovedtemaer er belyst (jf. disposisjonen av artikkelens fem hoveddeler):

- *Innvandrerens ankomststedsmonster:* Med dette menes innvandrernes

første registrerte bostedskommune.

- *Bofasthet:* I hvilken grad blir innvandrerne boende i de kommunene de ankommer?
- *Oslo-tilflytting:* Hvor sterk er tendensen til å flytte til Oslo, gitt at man ankom et annet sted først?
- *Innvandrerens bosettingsmønster:* Her siktes det til mønsteret slik det stabiliserer seg etter at de fleste videreflyttingene etter 3-4 år er unnagjort.
- *Gjenutvandring:* Hvor sterk er tendensen til å forlate landet igjen, etter ulik oppholdstid?

Alle disse temaene er undersøkt for utvalgte grupper med ulik opprinnelse (basert på personenes fødeland) - og etter når og hvor ankomsten til Norge fant sted. Andre variable er kjønn og alder ved ankomst. Det er tatt spesielt hensyn til oppholdsvarighet, sett i sammenheng med ankomstalter og ankomstår.

Undersøkelsen

Analysen har utnyttet registrerte flyttemeldinger for alle innvandrere født i perioden 1956-1970, og fulgt dem over en periode på opp til 15 år (Sørli 1994). Samtlige innvandrere fra 15 årskull er med i undersøkelsen. Alle innvandrere født i perioden 1956-1970 er fulgt fra de ankom landet en gang i perioden 1976-1990, og fulgt til de enten hadde gjenutvandret eller var bosatt i landet ved utgangen av 1991.

Undersøkelsen konsentrerer seg om unge voksne, ankommet landet i alder mellom 6 og 34 år, og i alder 21-35 år i 1991. Sterkest vekt er det lagt på innvandrere som ankom omkring 20-årsalderen. Alle 20-åringene som kom til landet i perioden 1976-1990 inngår.

Totalt omfatter undersøkelsen litt over 92 000 personer. Nærmere 33 000 av disse hadde opprinnelse i den tredje verden. Av de 92 000 bodde 54 000 fortsatt i landet ved utgangen av 1991. Av de 33 000 fra den tredje verden bodde hele 29 000 i landet ved slutten av perioden. Svært mange av dem hadde ankommet sent i perioden, dvs. på annen del av 1980-tallet.

Inndelinger

Undersøkelsen skiller mellom 14 innvandrergupper, hvorav halvparten fra den tredje verden: afrikanere, sør-amerikanere og fem grupper av asiater. Disse består av folk fra fire utskilte land, dvs. Pakistan, Vietnam, Iran og Sri Lanka pluss en restgruppe. Innvandrerne fra den tredje verden har fått mer oppmerksomhet i undersøkelsen enn de øvrige.

I undersøkelsen har Norge blitt delt i åtte soner. For disse registreres ankomststed og -år, innenlandsk flytting og påfølgende bosetting. Oslo utgjør en egen sone og står med sitt høye innvandrerinnslag i en særstilling. De øvrige sonene er landsdelene, bortsett fra at Østlandet er delt i Oslos næromland (avgrenset til de kommunene rundt Oslo som fikk høyeste sentralitetskode i Standard for kommuneklassifisering fra 1985) og det øvrige, og at Rogaland er utskilt som egen sone fra Agder/Rogaland. Det siste skyldes de mange oljearbeiderne i fylket.

For hvert tema har vi vært spesielt opptatt av å se etter om de observerte mønstrene er i ferd med å endres. Oppholdsvarighet er en viktig variabel når endringer skal fanges opp.

Ettersom innvandringsårsak på det tidspunktet analysen ble gjennomført ikke var knyttet til flytteregistreringene i Statistisk sentralbyrå, mangler opplysninger om dette.

Relativt færre innvandrere fra den tredje verden ankommer Oslo direkte

Vi tar utgangspunkt i innvandrernes ankomststed i landet, og ser på hvordan ankomstene fordeler seg. Mens omtrent halvparten av alle innvandrere til landet fra den tredje verden ankom direkte til Oslo midt på 1970-tallet, gjaldt dette bare hver fjerde mann og ikke fullt hver tredje kvinne på slutten av 1980-tallet. Dette er et utslag av forsøket med styrt utplasseringspolitikk overfor asylsøkere, som for alvor startet i 1987.

Når flere kvinner enn menn rundt 1990 har ankommet Oslo, har det en sammenheng med at færre kvinner enn menn kom som flyktninger og asylsøkere. En større andel av kvinne-

ne kommer gjerne i forbindelse med familiegjennforening.

Andelen som ankom Oslo fra den tredje verden, er for perioden 1976-1990 som helhet ikke høyere enn ankomstandelen til Oslo av skandinaver i samme tidsrom. Fra Vest-Europa ellers og fra USA har ankomstandelen til Oslo vært lavere. Folk fra den tredje verden har altså blitt "normalstilt" av den sterke reduksjonen i ankomstene til Oslo.

Det har imidlertid gjennom hele perioden vært store forskjeller i ankomstmønster de ulike opprinnelsesgrupper imellom. Perioden sett under ett, er det blant enkeltlandsgruppene bare pakistanere, og som representanter for en verdensdel, bare afrikanere som har høyere ankomstandel til Oslo enn skandinaver. Av de utvalgte gruppene fra den tredje verden har iranere den laveste ankomstandel til Oslo.

Bofastheten høyere for kvinner enn for menn

Kvinner fra den tredje verden har betydelig høyere bofasthet i ankomstkommunen enn menn, uavhengig av hvor i landet de ankommer. Dette

skyldes at familiegjennforeninger i mange tilfeller finner sted først etter at mannen har flyttet fra den kommunen han opprinnelig ankom. Først etter ti års opphold i landet utjevnes denne kjønnsforskjellen. Vel 40 prosent av begge kjønn er etter så lang tid fortsatt å finne i ankomstkommunen.

Bofastheten for kvinner fra den tredje verden sett under ett har i første oppholdsår vært i nærheten av 75 prosent for hele 15-årsperioden. For menn har den, i takt med endringer i utplasseringspolitikken, dalt fra et nivå i underkant av dette og ned til 57 prosent. Dette er en enorm forskjell mellom kjønnene.

For menn fra den tredje verden stabiliserer bofastheten seg på et nivå litt over 40 prosent allerede etter 3-4 års opphold. Kvinner ankommet i samme delperioder har brukt lengre tid på å flytte videre. Etter sju år var fortsatt halvparten av dem å finne i ankomstkommunene sine.

Afrikanske kvinner og pakistanske menn oppviser høyest bofasthet blant dem med mange års opphold, lavest har kvinner fra Iran og menn fra Sri Lanka.

For de fleste grupper er bofastheten høyere i Oslo enn andre steder. Her kommer tidsaspektet inn: Jo lengre tid en innvandrerguppe har vært i landet, desto større andel med samme opprinnelse har senere hatt Oslo som ankomststed, og desto større har bofastheten for gruppen totalt blitt. Dette gir seg imidlertid bare tydelig utslag for menn. For kvinner er bofastheten for mange grupper mindre avhengig av ankomststed i Norge.

Bofastheten er avtakende etter ankomstår for dem som ankom landet mellom 1982 og 1987. For dem som

kom senere, er den totalt sett klart økende for kvinner.

Blant innvandrere fra Vest-Europa utenom Norden stabiliserer bofasthet i ankomstkommune seg i det lange løp på omtrent 15 prosent, for folk fra Norden nær 10 prosent og lavere for kvinner enn for menn. Også for innvandrere fra USA er bofastheten nær 10 prosent etter 10 år eller mer, men for disse noe høyere for kvinner enn for menn. Skandinaviske kvinner og nordamerikanske menn er altså de minst bofaste av alle innvandrere.

Videreflyttingene til Oslo later til å være på vei ned

Videreflyttingen mot Oslo har det meste av perioden økt, i takt med at andelen ankommet direkte til hovedstaden har sunket. I tråd med dette,

er utslaget sterkest for menn. 18 prosent av mennene og 15 prosent av kvinnene fra den tredje verden som ankom Norge utenfor Oslo på slutten av 1970-tallet, flyttet til hovedstaden innen 10 år.

Var ankomststedet på Østlandet, var sannsynligheten for å ha flyttet til Oslo 20-25 prosent. Bare fra Rogaland, og for kvinner ankommet Trøndelag, var videreflyttingen til Oslo i gjennomsnitt så liten som 5 prosent eller lavere.

For folk fra den tredje verden som ankom Norge utenfor Oslo før 1985, var videreflyttingen til hovedstaden etter sju års opphold i landet 21 prosent for menn og sterkt økende, og 14 prosent for kvinner og stabilisert på dette nivået.

For dem som ankom mellom 1985 og 1988, var andelen som hadde flyttet til Oslo etter bare 4 år allerede omtrent like høy, og nå også økende for kvinnegruppen som helhet. Det meste av økningen skriver seg imidlertid fra en høy og økende Oslo-tilflytting av kvinner fra Sri Lanka. Omtrent hver tredje av begge kjønn som ankom utenfor Oslo, hadde flyttet til byen innen 4 års opphold i landet. Dette overgås bare av menn fra Pakistan, som har en Oslo-tilflytting på 40 prosent. Lavest Oslo-tilflytting har søramerikanere og vietnamesere, med kun 6-7 prosent innen 4 år.

Som antydnet innledningsvis: Den mest markerte endringen er at tendensen til å flytte til Oslo etter bare ett år, er kraftig nedadgående for alle grupper fra den tredje verden (se tabell 1). Dette gjelder spesielt sterkt for alle som ankom landet i årene 1985-1990, der en ser fall år for år. Sammenlignet med menn som ankom på første del av 1980-tallet, hadde tendensen til å flytte til Oslo i løpet av første oppholdsår gått ned fra 18 til 13 prosent, for kvinner noe svakere, fra 10 til 8 prosent. Dette skjedde altså mens direkteankomstene til Oslo for de fleste av gruppene fortsatte å avta. Vi kan altså ikke tolke dette som en reaksjon på endret ankomstedsmonster.

Tendensen motvirkes innen 1991 av at menn med rundt 7 års opphold i landet fortsatt økte sin Oslo-tilflytting, og at kvinner med opphold omkring 4 år gjorde det samme. I gruppene finner en ofte personer som ble gjenforenet med hverandre på midten av 1980-tallet. Mennene i disse familiene har vært noen år lenger i landet. Selv om økningen er signifikant, er den ikke kraftig nok til i sum å motvirke reduksjonen i innflytting etter kort oppholdstid i landet, samt Oslos synkende ankomstandel.

Tabell 1: Andel innvandrere fra den tredje verden som flyttet til Oslo i løpet av første oppholdsår i landet, etter kjønn og ankomstsone. Prosent¹

Opprinnelse	Ankomstsone							
	Alle	Det sentrale Østlandet	Resten av landet	Agder	Rogaland	Vestlandet	Trøndelag	Nord-Norge
Menn								
Afrika	14-	22-	22-	13	3	7	6-	4-
Sør-Amerika	3+	11+	5+	1	2	1	0	9
Asia (rest)	14-	19-	21-	12-	7-	8-	6-	15-
Pakistan	27-	27-	30-	10-	7-	31	16	70
Vietnam	1	3	1	1	0	1	2	-
Sri Lanka	25-	33	34	29-	19	17-	21-	19-
Iran	10+	8+	14+	5	1	7	3	6
Den tredje verden samlet	13-	17-	20-	9-	4-	9-	9-	13
Kvinner								
Afrika	14	19	21	17	2	9	4	9
Sør-Amerika	3	9	2	1	3	1	0	3
Asia (rest)	6-	8	11	9	0	2	4	7-
Pakistan	13	16	19	12	0	10-	0	0
Vietnam	2-	2	1-	3	0	4	1	-
Sri Lanka	22-	49-	49-	31	23-	11-	16-	14-
Iran	10	8-	14	14	3	7	2	9
Den tredje verden samlet	9-	12-	14-	8-	3-	5-	5-	9-

¹ + og - bak tallene betyr: + = andelen har økt, - = andelen har avtatt

Sammenhengen mellom hvor man ankommer og hvor man slår seg ned

Vi kan altså ha sett de første tegn til at Oslo-tilflyttingene kan være i ferd med å avta. Nå i 1995 styrkes dette direkte av statistikkens tale, men da har vi ikke kontrollert for at ulike grupper har ulik oppholdsvarighet bak seg. Men for varigheter utover 3-4 år var hovedbudskapet inntil 1992 som sagt: Jo færre som ankommer Oslo, desto flere er det som flytter dit.

Bosettingsmønsteret for innvandrere fra den tredje verden stabiliserer seg imidlertid ikke før 3-4 år etter ankomst. På undersøkelsestidspunktet var det derfor fortsatt litt tidlig å trekke for sikre konklusjoner. Men også hvis det skulle vise seg å bli et varig trekk, måtte det nødvendigvis slå ut i førsteårsflyttingene først (se også drøftingen i sluttavsnittet).

Viktig å merke seg er: Det er ingen klar sammenheng i retning av at land med lave ankomstandeler i Oslo har høy Oslo-tilflytting, eller omvendt. Sammenheng mellom ankomstandel og andel som senere er bosatt i Oslo gjelder bare utviklingen knyttet til visse opprinnelsesgrupper. Dette innebærer at det ikke går an å trekke generelle slutninger om nye innvandrergupper, hver må studeres for seg.

Dermed er det også klart at sammen-setningen av innvandrerguppene som til enhver tid kommer, er klart bestemmende for hvordan helhetsbildet vil se ut. De mest aktuelle nykommerne er for øyeblikket de ankomne i perioden 1991-1993, dvs. asylsøkere og flyktninger fra det tidligere Jugoslavia. Denne gruppen inngår ikke i analysen som her er gjort.

Som nevnt tidligere: Ankomstandelen til Oslo for innvandrere fra den tredje verden var i gjennomsnitt for begge

kjønn omkring 40 prosent på slutten av 1970-tallet. For alle menn fra den tredje verden sett under ett, som ankom i perioden 1976-1990, har vide-reflyttingen de siste årene ikke fullt ut kompensert for at ankomstandelen senere er gått ned. Andelen som i det lange løp blir bosatt i Oslo, har falt fra omkring 41 til 37 prosent.

Hadde undersøkelsen stoppet bare to år før - ved utgangen av 1989 - hadde vi ikke kunnet påpekt dette i det hele tatt. For kvinner kunne vi fortsatt ikke påpeke et slikt fall i 1991, andelen bosatt i Oslo lå som før på 40 prosent, eller et hakk over. To år etter dette igjen er det imidlertid mulig å se det.

Når vi går inn på de enkelte landegrupper og ser på deres bidrag, og splitter dem opp på ankomsttid og ankomststed, oppdager vi mange motstridende nyanser i bildet. Pakistanere og afrikanere, som har høye andeler med Oslo som ankomststed, bidrar f.eks. nokså mye til at andelen som blir bosatt i Oslo, i det lange løp er blitt lavere for menn. Med vietnameserne er det motsatt. Disse har det hele tiden kommet jevnt få av til Oslo direkte. Men til tross for sin lave Oslo-tilflytting, bidrar de til at andelen vietnamesere bosatt i Oslo blir hevet noe. Spesielt gjelder dette vietnamesiske kvinner ankommet sent i perioden.

Nye innvandrergupper vil lett kunne påvirke et slikt totalbilde. For å utnytte informasjonen som er gitt, og senere oppdatere den, er det nødvendig å se på de enkelte landegruppene for seg, og presentere dem slik det er anvist i rapporten (Sørli 1994).

Kvinnernes flytttemønster og familieforening

Et trekk som går igjen ved flere av spørsmålene i undersøkelsen, er at kvinner etter noen år viser seg å

"overta" de endringstendensene vi først registrerer hos menn. Ikke minst ser man at kvinnernes lavere videreflytting til Oslo etter 4-7 år i landet er økende, men de har også en nedadgående ankomstandel i Oslo og en avtakende bofasthet i ankomstkommunene. Også for gjenutvandring er det en økning.

Alt dette har imidlertid sammenheng med alder ved ankomst: Kvinnene fra den tredje verden som etablerer seg i Norge, ankommer gjennomgående noe senere i livet enn menn som kommer fra de samme landene. Dette er naturlig, når innvandringsårsaken er familieforening. Siden dette er så tydelig i materialet, kan det se ut som om familieforening utgjør en stor årsaksgruppe blant kvinnene i denne unge voksgenerasjonen (i alder 20-35 år i 1991).

Hvis det ovenstående er riktig tolket, betyr det at utviklingen for menn på et gitt tidspunkt, kan gi en pekepinn om den framtidige utviklingen for kvinner. I så fall er dette også et argument som bygger opp under hypotesen om at andelen av unge personer fra den tredje verden bosatt i Oslo, som følge av redusert andel ankommet til Oslo, så vidt er begynt å vise en nedgang som kan vare ved. Kanskje er det helt naturlig at vi finner en slik tendens hos mennene først: For kvinnene kommer den først etter at endringene ved bosettingsmønsteret for mennene deres, som kom tidlige-re, har festnet seg. Men vi bør kanskje være litt forsiktige med å spå om framtiden. Kanskje vil framtidige unge kvinnelige innvandrere ikke i samme grad komme med familieforening som hovedårsak?

Lav gjenutvandring for de fleste grupper fra den tredje verden

Blant alle fra den tredje verden som kom til Norge i løpet av de første fem

årene av den analyserte tidsperioden, hadde 18 prosent av kvinnene og 12 prosent av mennene gjenutvandret før 1992. Gjenutvandringen varierer imidlertid sterkt fra gruppe til gruppe. Mellom 20 og 30 prosent av afrikanerne og søramerikanerne hadde gjenutvandret etter 7-10 år, menn litt raskere enn kvinner. Det samme gjelder også for asiater utenom de fire landene vi har skilt ut. Gjenutvandringen for menn er for disse gruppene lav, mindre enn 10 prosent etter 10 år eller mer. Kvinner fra Sri Lanka og Iran gjenutvandrer dobbelt så ofte som menn fra de samme landene. Denne kjønnsforskjellen er mindre blant pakistanere og vietnamesere.

Omtrent 6 prosent av alle menn, og 4 prosent av alle kvinner, som ankom på slutten av 1980-tallet, gjenutvandret i løpet av første oppholdsår. For menn har andelen ligget på dette nivået hele tiden, men har nå begynt å vise oppgang, for kvinner har gjenutvandringen etter kort tid dalt til det halve, og fortsetter å falle. Den ulike utviklingen kjønnene imellom skyldes helt klart at innvandringsårsakene er ulike, med fortsatt høye innslag av familiegienforeninger for kvinnene. For menn er årsaken til økende gjenutvandring etter kort tid i landet antakelig de økte vanskelighetene asylsøkere har fått med å skaffe seg oppholdstillatelse.

For innvandrere fra den tredje verden som ankom i perioden 1982-1987 er gjenutvandringen for begge kjønn på vei ned (etter 4 år er den 9 og 11 prosent i gjennomsnitt for hhv. menn og kvinner). Alle grupper i undersøkelsen unntatt pakistanere, vietnamesere og iranere står for denne nedgangen. For de to første, som i stor grad ankom tidligere enn de øvrige, gjelder det samme for gjenutvandring innen 7 og til dels 10 år. Innvandrere fra de fleste land i den tredje verden som ankommer Norge,

blir altså i stadig større grad boende i landet, hvis de ikke flytter ut igjen forholdsvis raskt. Unntaket er søramerikanere (stort sett chilenerne) - for disse er gjenutvandringen etter lang botid økende. Det tyder på at disse har høyere vedvarende "hjemlengsel" i en eller annen form, enn de øvrige.

Mellom 70 og 80 prosent av innvandrerne fra Norden gjenutvandrer i det lange løp, og flere kvinner enn menn. Allerede etter ett år har mer enn halvparten gjenutvandret, og de aller fleste som reiser, gjør det innen 4 år er gått. Tilsvarende tall for Vest-Europa ellers og USA er mellom en tredel og en firedel innen ett år og mellom 50 og 60 prosent etter fire. Deretter gjenutvandrer nordamerikanerne i en grad som etter 10-15 år har ført 80 prosent ut av landet. Omtrent 65 prosent av vesteuropeerne har reist innenfor samme tidsrom.

Oppfølging av undersøkelsen

Som nevnt, er denne undersøkelsen den første i sitt slag. Ved å utnytte variabelen innvandringsgrunn, som nå foreligger fra Statistisk sentralbyrå, kan en oppfølgingsundersøkelse senere kanskje gi mer fyldestgjørende svar på noen av de spørsmålene som her er reist.

En slik undersøkelse ville sikkert også reise nye spørsmål, knyttet til nye årskull og nye innvandrergupper - og deres beveggrunner for å komme til Norge og bli boende på kort eller lang sikt. En oppfølging av undersøkelsen ville også kunne studere grupper som har etablert seg på ulike steder i Norge på en grundigere måte enn det som ble prioritert i denne omgang.

1. Artikkelen bygger på et foredrag fra et seminar om innvandrere, arrangert av Norges forskningsråd, Voksenåsen hotell, 16.-17. februar 1995.

Litteratur

Statistisk sentralbyrå (1985): Standard for kommuneklassifisering. *Standarder for norsk statistikk* 4.

Statistisk sentralbyrå (1994): "Befolkningsstatistikk. Folkemengden etter fødeland". Særtrykk fra *Ukens statistikk* nr. 31/32 1994.

Sørli, Kjetil (1994): *Unge innvandreres flytting i Norge. 15 årskull fulgt fra 1976 til 1991*. NIBR-rapport 1994:5.

Kjetil Sørli er forsker ved Statistisk sentralbyrå og Norsk institutt for by- og regionforskning, NIBR.

Innvandrere og kriminalitet

For hver 1 000 innvandrere i Norge ble 24 siktet for ett eller flere lovbrudd i 1993. I totalbefolkningen var tilsvarende tall 17. Denne overhyppigheten kan dels forklares ved at det er mange unge menn blant innvandrerne. Relativt sett var det flest siktede blant innvandrere fra den tredje verden og fra Øst-Europa. En siktelse innebærer imidlertid ikke at den mistenkte er funnet skyldig av en domstol. Siktede innvandrere ble frifunnet oftere enn siktede ellers, og fikk oftere saken henlagt uten domstolsbehandling.

Ulla Haslund

Antall straffskyldige utlendinger har økt

Kriminalstatistikken viser at stadig flere utenlandske statsborgere blir funnet skyldige i forbrytelser i Norge. I 1978, da kriminalstatistikken for første gang gav opplysninger om statsborgerskap, var under 1 prosent av de straffskyldige utlendinger. Ti år seinere var andelen 4 prosent, og etter ytterligere fem år, i 1993, var den 8 prosent¹. Denne økningen må ses i sammenheng med at andelen utenlandske statsborgere i befolkningen i samme tidsrom ble fordoblet, fra 2 til 4 prosent, at tallet på asylsøkere gikk opp fra et fåtall personer til 13 000, og at turisttilstrømningen økte betydelig.

Tall på straffskyldige utlendinger har ofte vært brukt i innvandrerdebatten

der kriminalitet er et særdeles hett tema. Det kan imidlertid ikke settes likhetstegn mellom utlending og innvandrere. En utenlandsk statsborger behøver ikke å være innvandrere, og en innvandrere kan ha ervervet norsk statsborgerskap. Endringer i befolkningsstatistikken fra 1993 gjør at vi nå kan skille ut innvandrere i ethvert materiale der personene er identifisert ved fødselsnummer. En slik avgrensning er gjort i statistikken over siktede i 1993². Materialet omfatter siktede for alle typer kriminalitet, både forbrytelser og forseelser. Det omfatter også siktede som fikk saken henlagt uten at de var funnet skyldige, dvs. uten at de var idømt eller hadde vedtatt en straffereaksjon. I denne artikkelen gir vi de første resultatene fra en analyse av dette materialet. Vi diskuterer omfanget

Definisjoner

En siktet er en person som påtalemyndigheten anser som skyldig når lovbruddet er ferdig etterforsket. Saken kan bli henlagt uten at det reises tiltale, fordi siktede ikke anses som strafferettslig ansvarlig eller av andre grunner som er beskrevet i loven. Saken kan også bli avgjort ved at siktede vedtar et forelegg, dvs. en bot uten dom. I saker som ender med at det reises tiltale, kan siktede bli frifunnet av domstolen. En siktet som har pådratt seg siktelse flere ganger i året, blir telt som siktet bare en gang, og da i forbindelse med det groveste lovbruddet.

Innvandrerbefolkningen er, uavhengig av personenes statsborgerskap, definert som førstegenerasjonsinnvandrere uten norsk bakgrunn og norskfødte med to utenlandsfødte foreldre (annengenerasjonsinnvandrere). Innvandrerbefolkningen utgjorde i 1993 snaut 5 prosent av befolkningen i Norge.

Som andre med innvandringsbakgrunn, regnes personer født i Norge med en utenlandsk forelder, født i utlandet med en norsk forelder, adopterte fra utlandet og fødte i utlandet av norskfødte foreldre. I 1993 utgjorde disse 3,6 prosent av befolkningen.

Siktede som ifølge politiets opplysninger er utenlandske statsborgere, men som ikke er registrert som bosatt i Norge, omtales i denne artikkelen som *registrerte utlendinger*.

I kriminalstatistikken registreres siktede ned til 5 år. I beregninger av relative tall der vi ser antall siktede i forhold til antall personer i befolkningen, er det regnet med innbyggere 5 år og over.

av kriminalitet blant innvandrere med ulik landbakgrunn og blant mannlige og kvinnelige innvandrere i ulike aldersgrupper. Vi viser også hvilke typer lovbrudd som begås av innvandrere og vi viser påtalemyndighetens avgjørelse. Temaet innvandrere og kriminalitet blir grundigere behandlet i en rapport om innvandrere i Norge som Statistisk sentralbyrå vil gi ut i 1996.

Artikkelen gjelder hovedsakelig siktede i innvandrerbefolkningen³. På slutten vises også enkelte tall for siktede, uregistrerte utlendinger.

Flere siktede blant innvandrere enn i totalbefolkningen

I 1993 ble 70 000 personer siktet for ett eller flere lovbrudd her i landet. Av disse tilhørte 4 750, eller nær 7 prosent, innvandrerbefolkningen. Sett i forhold til folketallet utgjør dette 24 siktede pr. 1 000 innvandrere i landet. Til sammenlikning var det 17 siktede pr. 1 000 i hele befolkningen.

Flest siktede fra den tredje verden og Øst-Europa

Langt de fleste siktede innvandrerne, 62 prosent, kom fra det som for enkelthets skyld kalles den tredje verden, dvs. Sør- og Mellom-Amerika, Afrika, Asia, samt Tyrkia (tabell 1). Når Tyrkia regnes med til denne gruppen, er det i erkjennelse av hva som er vanlig å legge i begrepet. Deretter fulgte innvandrere fra de øvrige nordiske landene med 14 prosent av de siktede, Øst-Europa med 13 prosent, Vest-Europa utenom Norden med 9 prosent og Nord-Amerika og Oseania med 2 prosent.

Også sett i forhold til folketallet var det relativt sett flest siktede innvandrere med bakgrunn i den tredje verden, 33 pr. 1 000 bosatte. Deretter fulgte Øst-Europa med 26 siktede pr. 1 000 bosatte, Norden med 17 siktede pr. 1 000 bosatte, altså samme an-

Tabell 1: Siktede innvandrere etter landbakgrunn. Prosent. Antall siktede pr. 1 000 bosatte

Landbakgrunn	I alt	Prosent	Pr. 1 000 bosatte
I alt	4 752	100	24
Norden	678	14	17
Vest-Europa	425	9	14
Øst-Europa	594	13	26
Nord-Amerika og Oseania	86	2	7
Den tredje verden	2 969	62	33

del som i totalbefolkningen, og Vest-Europa med 14 siktede pr. 1 000. Blant de relativt få innvandrerne fra Nord-Amerika og Oseania pådrog bare 7 av 1 000 seg siktelser her i landet i 1993.

Alderssammensetningen blant innvandrere kan forklare høyere kriminalitet

Kriminell aktivitet varierer med alder. Ungdom og yngre voksne bryter loven oftere enn barn og eldre. I befolkningen sett under ett var hver femte siktede i 1993 15-19 år, og hele tre firedeler i alderen 15-39 år. Hvis det relativt sett er flere yngre blant innvandrere enn i befolkningen totalt, vil dette kunne forklare noe av overhyppigheten av kriminalitet blant innvandrere. Hypotesen kan forfølges ned til det enkelte årskull innenfor hver nasjonalitet. Her ser vi litt på de store trekkene.

Innvandrerbefolkningen har en annen alderssammensetning enn befolkningen totalt. Ved årsskiftet 1993-1994 var det relativt færre i innvandrerbefolkningen enn i befolkningen totalt, i årskullene til og med 22 år. 23-åringene utgjorde samme andel i begge befolkninger. Deretter var det en klar overhyppighet av innvandrere i forhold til totalbefolkning-

gen helt opp til 43-årsalder hvor vi finner samme andel i begge befolkninger. Innvandrerbefolkningen avtok deretter med stigende alder langt raskere enn totalbefolkningen. Hele 40 prosent av innvandrerbefolkningen mot bare 30 prosent i totalbefolkningen var i alderen 20-39 år. Siktede i alderen 20-39 år utgjør hele 55 prosent av alle siktede. Med en betydelig overvekt av disse aldersgruppene i innvandrerbefolkningen er det ikke uventet at innvandrere har høyere kriminalitet.

Størst konsentrasjon av personer mellom 20 og 39 år hadde innvandrere med bakgrunn i den tredje verden, der hele 46 prosent befant seg i denne aldersgruppen. Dette kan dels forklare den høye andelen siktede i denne innvandrergruppen. Etter den tredje verden fulgte innvandrere fra Øst-Europa, Norden, Vest-Europa og Nord-Amerika pluss Oseania med henholdsvis 39, 34, 32 og 14 prosent i alderen 20-39 år, altså i samme rekkefølge som de framstod med siktede pr. 1 000 innbyggere. Karakteristisk for innvandrere fra den tredje verden var også at en meget lav andel, bare 3 prosent, tilhørte den kriminelt lite aktive aldersgruppen 60 år og over. Blant innvandrere fra Nord-Amerika og Oseania var hver tredje 60 år eller eldre, mens dette gjaldt hver femte person i hele befolkningen.

Overskuddet av yngre i innvandrerbefolkningen forklarer likevel bare delvis overhyppigheten av siktede. Tabell 2 viser at innvandrerbefolkningen hadde en viss overhyppighet av siktede i alle aldersgrupper, med unntak av gruppen 15-19 år, der det var 46 siktede pr. 1 000 i innvandrerbefolkningen mot 47 i totalbefolkningen. Relativt flest siktede finner vi i aldersgruppene 20-29 år og 30-39 år. Her var det henholdsvis 43 og 30 siktede pr. 1 000 blant innvandrere mot 35 og 21 i totalbefolkningen. I alders-

Tabell 2: Siktede pr. 1 000 innbyggere i hele befolkningen og blant innvandrere, etter landbakgrunn. Tall for ulike aldersgrupper

Alder	Siktede i alt	Siktede innvandrere					Den tredje verden
		I alt	Norden	Vest-Europa	Øst-Europa	Nord-Amerika og Oseania	
I alt	17	24	17	14	26	7	33
Under 15 år	4	8	7	3	6	3	9
15-19 år	47	46	41	39	44	15	49
20-29 "	35	43	24	20	47	11	52
30-39 "	21	30	24	18	30	13	38
40-59 "	12	16	15	13	20	8	20
60 år og over	4	5	5	5	9	2	5

gruppen 40-49 år var det 16 siktede pr. 1 000 i innvandrerbefolkningen mot 12 i totalbefolkningen. Stort sett var det siktede fra den tredje verden

og fra Øst-Europa som bidrog til å trekke opp andelen siktede i innvandrerbefolkningen sett under ett.

Når vi finner overhyppighet også blant innvandrere under 15 år og 60 år og over, bør dette ses i sammenheng med at de absolutte tallene her er små. Tilfeldigheter kan derfor gi store utslag.

Høy mannsandel blant innvandrere kan bidra til høyere kriminalitet

Både blant siktede totalt og blant siktede innvandrere var kvinner i sterkt mindretall. Riktignok har kvinneandelen blant siktede totalt vært svakt økende gjennom den 35-årsperioden vi har statistikk for, men menn utgjorde i 1993 fortsatt hele 87 prosent av de siktede i befolkningen sett under ett. Kvinner begår også mindre grov kriminalitet enn menn, de er

sjelden representert blant siktede for voldsforbrytelser og nesten aldri blant siktede for sedelighetsforbrytelser. Siktede kvinner er gjennomgående noe eldre enn siktede menn. Tilsynelatende ville et samfunn uten yngre menn ha en meget beskjeden kriminalitet. Hele to tredeler av alle siktede i 1993 var menn i alderen 15-39 år. Selvsagt har det da stor betydning for omfanget av kriminaliteten blant innvandrere om denne befolkningsgruppen har en annen kjønnsammensetning enn befolkningen generelt.

Ved årsskiftet 1993-1994 var det relativt flere menn i innvandrerbefolkningen enn i totalbefolkningen. Mannsandelen var henholdsvis 51 og 49 prosent. I begge befolkninger var mannandelen 51 prosent blant personer under 20 år. I aldersgruppene 20-39 år og 40-59 år var mannandelen 51 prosent i totalbefolkningen mot 53 prosent blant innvandrere. I

aldersgruppene opp mot 60 år var det likevekt mellom kjønnene både i innvandrerbefolkningen og i totalbefolkningen. Mannsandelen avtok deretter med stigende alder i begge befolkninger, men betydelig raskere i innvandrerbefolkningen. Blant personer 60 år og over var det 38 prosent menn blant innvandrerne mot 43 prosent i totalbefolkningen.

Overskuddet av menn i innvandrerbefolkningen kan forklare den høye andelen siktede, ikke minst fordi mannsoverskuddet vesentlig er knyttet til de kriminelt mest aktive aldersgruppene. Mannsoverskuddet og alderssammensetningen gir likevel ikke hele forklaringen på overhyppigheten av siktede blant innvandrere. Av tabell 3, som viser hyppighetstall for menn og kvinner hver for seg, framgår det at det er overhyppighet blant begge kjønn og i alle aldersgrupper med unntak av menn 15-19 år. For alle aldersgrupper sett under ett ble

det siktet 41 pr. 1 000 menn i innvandrerbefolkningen mot 31 i totalbefolkningen. For kvinner var forholdstallene henholdsvis 7 og 5. For begge kjønn var overhyppigheten størst i aldersgruppen 30-39 år.

Overhyppigheten kan stort sett spores til siktede med bakgrunn i den tredje verden, i Øst-Europa og til en viss grad i andre nordiske land. For innvandrere fra Vest-Europa utenom Norden og fra Nord-Amerika og Oseania ligger ratene stort sett under dem som gjelder for totalbefolkningen.

De fleste innvandrere bor i byene, der kriminaliteten er høy

I tillegg til kjønns- og alderssammensetningen i en befolkning, har også bosettingsmønsteret betydning for omfanget av den kriminelle aktiviteten. Det er større kriminalitet i byen enn på landsbygda. Kriminaliteten øker med graden av urbanisering. Overhyppigheten av kriminalitet blant innvandrere må derfor også ses på bakgrunn av at innvandrere oftere enn befolkningen ellers bor i tettbygde strøk. Nær 40 prosent av lovbruddene som ble anmeldt i 1993, var begått i de fire største byene, Oslo, Trondheim, Bergen og Stavanger. Til sammenlikning bodde 22 prosent av befolkningen i disse byene, mens det gjaldt hele 46 prosent av innvandrerbefolkningen. Bare en liten del av innvandrerbefolkningen bodde i tynt befolkede strøk, der det tilsynelatende er liten risiko for å bli lovbryster.

Bosted bør ses i forhold til alders- og kjønnsfordeling blant de siktede. Det kan ellers nevnes at fylkene Østfold, Oslo og Telemark hadde relativt flest siktede innvandrere i 1993 med 30 pr. 1 000 bosatte, mens Aust-Agder, Møre og Romsdal og Nordland lå lavest med om lag det halve.

Tabell 3: Siktede pr. 1 000 innbyggere i hele befolkningen og blant innvandrere, etter landbakgrunn. Tall for menn og kvinner i ulike aldersgrupper

Kjønn og alder	Siktede i alt	Siktede innvandrere					
		I alt	Norden	Vest-Europa	Øst-Europa	Nord-Amerika og Oseania	Den tredje verden
Menn i alt	31	41	36	22	44	13	51
Under 15 år	7	13	9	5	9	5	15
15-19 år	79	76	72	70	71	29	80
20-29 "	61	72	53	36	83	16	81
30-39 "	36	48	47	28	50	26	55
40-59 "	20	26	29	19	32	13	29
60 år og over	6	8	9	8	12	4	11
Kvinner i alt	5	7	4	4	9	2	11
Under 15 år	2	3	4	1	2	-	3
15-19 år	13	14	15	12	14	4	15
20-29 "	9	12	5	9	13	7	16
30-39 "	6	10	3	4	12	2	14
40-59 "	3	6	4	4	8	3	9
60 år og over	1	2	2	3	5	1	-

Et litt annet kriminalitets-mønster blant siktede innvandrere enn blant siktede totalt

Ser vi på hovedtyper av kriminalitet, skiller ikke lovbrudd begått av innvandrere seg vesentlig fra lovbrudd begått av siktede totalt. Vi finner likevel en viss overrepresentasjon av innvandrere blant siktede for volds- og sedelighetsforbrytelser og en tilsvarende underrepresentasjon blant siktede for vinningskriminalitet og annen kriminalitet. Mens siktede innvandrere utgjorde 7 prosent av siktede totalt, var andelen bare 4 prosent blant siktede for den mest utbredte forbrytelsen, grovt tyveri (tabell 4). Grovt tyveri er ofte forbundet med innbrudd og dreier seg om store verdier. Tredelen av alle anmeldte forbrytelser i 1993 gjaldt grovt tyveri. Også for andre vanlige forbrytelser som simpelt tyveri, bilbrukstyveri og skadeverk var andelen innvandrere blant de siktede relativt lav, henholdsvis 5, 3 og 3 prosent.

Vi må foreta en mer detaljert oppsplitting på type lovbrudd for å finne hvor innvandrere er overrepresentert i forhold til den andel de utgjør av siktede totalt (se tabell 4). Dette gjelder f.eks. naskeri og butikktveri, forbrytelser mot den personlige frihet, vold mot offentlig tjenestemann, grov narkotikakriminalitet, voldtekt og voldtektsforsøk, legemsbeskadigelse med kniv og drap og drapsforsøk. Andelen innvandrere som var siktet for slike lovbrudd, lå på mellom 13 og 19 prosent. Nesten hver femte person (19 prosent) som ble siktet for drap og drapsforsøk i 1993, var en innvandrer.

Siktede innvandrere sjeldnere tiltalt enn siktede ellers

Når et lovbrudd er ferdig etterforsket og det er klart at en eller flere mistenkte skal siktes, har påtalemyndigheten en rekke måter å avgjøre saken på. Grovt sett kan vi si at saken kan

Tabell 4: Siktede i alt etter type lovbrudd. Andel innvandrere blant de siktede. Prosent

Type lovbrudd	Siktede i alt	Andel innvandrere. Prosent
Alle typer lovbrudd	69 984	7
All typer forbrytelser	24 307	6
Vinningsforbrytelser	13 352	6
Grovt tyveri	6 069	4
Simpelt tyveri	2 201	9
Butikktveri	708	17
Bedrageri og utroskap	1 571	8
Voldsforbrytelser	3 154	8
Vold mot offentlig tjenestemann	234	15
Legemsfor nærmelse	1 643	9
Legemsbeskadigelse	1 137	6
Drap og drapsforsøk	49	19
Sedelighetsforbrytelser	676	8
Voldtekt og voldtektsforsøk	104	17
Utuktig omgang med barn under 14 år	246	7
Andre forbrytelser	7 125	7
Narkotikaforbrytelse	3 141	7
Grov narkotikaforbrytelse	435	18
Skadeverk	1 563	4
Alle typer forseelser	45 677	7
Veitrafikkforseelser	27 516	6
Naskeri	5 185	17
Forseelser mot tolløven	1 490	12
Forseelser mot utlendingsloven	454	10

bli henlagt, den kan bli avgjort ved at siktede vedtar å betale et forelegg eller det kan bli reist tiltale mot siktede. Det siste vil si at saken kommer opp for en domstol, noe som i verste fall kan resultere i fengselsdom og soning. I 1993 fikk siktede innvandrere saken avsluttet på påtalenivå, dvs. uten domstolsbehandling, oftere enn siktede totalt. For alle lovbrudd sett under ett var andelen saker innstilt på tiltale 36 prosent for siktede inn-

vandrere og 49 prosent for siktede totalt. Den store forskjellen kan ha med type lovbrudd å gjøre, men vi finner tendensen også for de fleste enkelttyper av lovbrudd. For grovt tyveri, den vanligste typen forbrytelse, ble det reist tiltale mot 71 prosent av siktede innvandrere og mot 80 prosent for alle siktede. For simpelt tyveri ble 36 prosent av innvandrersiktede tiltalt mot 61 prosent av alle siktede. For den største gruppen forseelser, veitrafikkforseelser, var andelen tiltalte blant innvandrere og i befolkningen totalt henholdsvis 22 og 35 prosent.

Vedtatt forelegg var resultatet av 44 prosent av siktelsene mot innvandrere og av 36 prosent av siktelsene totalt. De øvrige sakene, altså 20 prosent av siktelsene mot innvandrere og 15 prosent av siktelsene totalt, ble henlagt. Vi finner samme mønster også når vi skiller mellom ulike typer lovbrudd.

For visse typer lovbrudd var forholdet det motsatte, idet det relativt oftere ble reist tiltale mot siktede innvandrere enn mot siktede totalt. Dette gjaldt i saker om sedelighetsforbrytelser og voldsforbrytelser og i saker om grov narkotikakriminalitet. Disse gruppene er imidlertid små og sammensatte hva lovbruddenes grovhet angår. Det er derfor vanskelig å sammenlikne siktede innvandrere og siktede i befolkningen totalt uten å gå ned på enkelttilfelle.

Innvandrere oftere frifunnet enn siktede ellers

Vi kan følge de fleste tiltalene fram til avsluttet domstolsbehandling. Domstolsbehandlingen resulterte oftere i frifinnelser av innvandrere enn av siktede totalt, i henholdsvis 5 og 3 prosent av sakene. Dette, sammen med det faktum at siktelsene mot innvandrere oftere avsluttes på påtalenivå, gjør det nærliggende å spørre

om innvandrere i større grad enn andre blir siktet uten at det kan framlegges tilstrekkelige bevis. En siktet får sannsynligvis lettere saken henlagt eller brakt ut av verden med et forelegg hvis påtalemyndigheten anser at bevisførselen kan bli problematisk.

Siktelser av uregistrerte utlendinger

Statistikk materialet for 1993 inneholdt 2 360 siktede som ifølge politiets opplysninger var utenlandske statsborgere, men som ikke var registrert som bosatte i Norge. Disse "uregistrerte utlendingene" utgjorde 3,4 prosent av alle siktede i 1993. Vi har ikke opplysninger om hvilket grunnlag de oppholdt seg i Norge på; om det var i embets medfør, som turist, som flyktning, eller om oppholdet var ulovlig. Det foreligger selvsagt heller ikke befolkningstall vi kan sammenlikne med slik at vi kan bedømme hvor kriminelt aktiv denne gruppen egentlig var. Siktelser av uregistrerte utlendinger var langt vanligere i de nordligste fylkene enn ellers i landet. I Finnmark var hver fjerde siktet en uregistrert utlending, mens dette gjaldt under 1 prosent i Oslo.

En av tre siktede, uregistrerte utlendinger kom fra Øst-Europa, noe som bare gjaldt femdelen av siktede inn-

vandrere. Kvinneandelen var lav, 6 prosent, og denne kategorien siktede var gjennomgående noe eldre enn siktede innvandrere.

Så mange som en tredel av de uregistrerte utlendingene var siktet for veitrafikkforseelser, noe som sannsynliggjør at det til dels dreide seg om turister. Turister var muligens også en del av den firedelen som hadde brutt tolloven, mens de som var siktet for brudd på fremmedloven og narkotikalovgivningen, henholdsvis 8 og 4 prosent, neppe var turister i vanlig forstand. Den siste tredelen var stort sett siktet for skadeverk, tyveri og annen vinningskriminalitet. Uregistrerte utlendinger ble sjelden siktet for volds- eller sedelighetskriminalitet, og i så fall for mindre grove forbrytelser.

I hele tre av fire tilfelle fikk siktede uregistrerte utlendinger saken avgjort med forelegg. Dette har ikke bare sammenheng med den høye andelen veitrafikksaker. For de fleste typer lovbrudd der forelegg er en mulig avgjørelsesmåte, ble dette i stor grad anvendt overfor denne gruppen siktede.

1. Sturla Falck ved Barnevernets Utviklingssenter gjør i boken Utlendinger og kriminalitet, som kom ut i 1992, en nærmere analyse av statistikk materialet over straffskyldige i 1990.

2. For om lag 1 500 av de siktede i 1993 var opplysningene så mangelfulle at det med de ressurser som står til rådighet, ikke har vært mulig å fastslå om de var norske eller utenlandske statsborgere. Disse er regnet som norske og uten innvandrerbakgrunn og utgjør 2 prosent av de siktede totalt.

3. Gruppen "andre med innvandrerbakgrunn" har også interesse i debatten om utlendinger og kriminalitet. Et unorsk utseende kan f.eks. være nok til å skape spente situasjoner som igjen utløser kriminalitet. Denne artikkelen er imidlertid ment å ta for seg innvandrere og uregistrerte utlendinger der utlendighetstilknytning er relativt udiskutabel. Vi

nevner likevel at 2 900 siktede i 1993 tilhørte gruppen "andre med innvandringsbakgrunn". Dette var 4 prosent av alle siktede og 18 siktede pr. 1 000 med tilsvarende bakgrunn i befolkningen.

Ulla Haslund er førstekonsulent i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for helse- og sosialstatistikk.

Tabell 5: Siktede uregistrerte utlendinger etter landbakgrunn

Landbakgrunn	I alt	Prosent
I alt	2 356	100
Andre nordiske land	707	30
Vest-Europa ellers, unntatt Tyrkia	315	13
Øst-Europa	819	35
Nord-Amerika og Oseania	21	1
Sør- og Mellom-Amerika, Asia, Afrika og Tyrkia	96	4
Utlandet, ikke spesifisert	398	17

Norge for nordmenn?

47

Nordmenn blir mer skeptiske til innvandrere med tida, men ikke på alle områder. Ingen politiske partier kan gjøres ansvarlige for spesielt innvandreriendtlige velgere. Høyt utdannede nordmenn er mest vennligstilt. Kontakt med innvandrere har ingen vesentlig innflytelse på holdninger så lenge vi holder oss på det individuelle plan. Surveyforskere vet lite om hvilke andre individuelle forhold som virker inn.

Arne Kolstad

Norske holdninger til innvandrere er et tema som kan ha et sterkt politisk og følelsesmesig innhold. Det er vanskelig å komme på noe annet område der de ellers temmelig grå resultatene fra meningsmålinger, så lett finner veien til avisenes førstesider. "Rasist-sjokk" skrev Dagbladet på førstesiden om forskningsresultater som egentlig viste uventet stor stabilitet i holdninger.

I skarp kontrast til dette står de politiske partienes eksponering av innvandrings- og innvandrerpolitikk. Ingen partier gir innvandring eller innvandrere noen *sentral* plass i sine program, og partiene har helt til nå latt være å prioritere dette temaet i en valgkamp. En slik unnvikelse fra politikernes side er ikke noe spesielt for Norge. Det er en viss avstand mellom det som blir betraktet som politisk stuerent og hva folkemeningen er om disse spørsmålene i mange land. Dette kan være hovedgrunnen til at politikere har kviet seg for å gjøre innvandrings- og innvandrerpolitikk til valgkamp saker.

Å beskrive nordmenns holdninger til innvandrere er på samme måte en litt ubehagelig balansegang. Det én oppfatter som skepsis, vil en annen kalle fiendtlighet. Det én vil kalle en liten endring i opinionen, vil en annen kalle en eksplosjon eller rasist-sjokk. Her vil vi svare så saklig som vi formår på følgende spørsmål: Hvor skeptiske er nordmenn til innvandringspolitikken som føres og til innvandrere? Er det noen politiske partier som har spesielt "rasistiske" velgere? Har nordmenn blitt mer eller mindre skeptiske med tiden? Og hva vet vi til nå om hvilke individuelle forhold som påvirker holdningene?

Mange ønsker å begrense innvandringen

De fleste vet, når de bare får tenkt seg om, at vi har innvandringsstopp i

Norge. Denne har i praksis vært gjeldende helt siden 1975. Bare et mindretall har ønsket å *oppheve* innvandringsstoppen. På den annen side har disse ikke blitt færre med årene: Bare 8 prosent ville oppheve loven i 1979 (NGI/NMD), 16 prosent i 1980 (NGI), 15 prosent i 1983 (NMD), 14 prosent i 1988 (SSB) og 16 prosent i 1993 (SSB/NSD). Omtrent like få gir uttrykk for at loven bør *håndheves* mildere.

Tallet på asylsøkere i Norge økte jevnt fra 1980 med en topp i 1987 på 8 700 personer for deretter å gå ned til ca. 4 000 i 1990. I 1988, året etter toppen i tallet på asylsøkere, ble folk bedt om å ta stilling til påstanden: *Det er en nasjonal oppgave å ta imot flyktninger og asylsøkere i samme omfang som vi har gjort i de siste år.* 44 prosent av utvalget var uenige i denne påstanden, altså negative til å ta imot like mange som i årene før. Dette spørsmålet ble gjentatt i 1989 og 1990 (OPINION). I 1989 var 37 prosent uenige, i 1990 35 prosent. Holdningsmønsteret endret seg altså litt i den perioden da tallet på asylsøkere gikk ned, og ikke fullt så mange stilte seg negative til å ta imot. I 1991 ble et lignende spørsmål stilt, men formulert motsatt. 34 prosent mente da at Norge burde *"ta imot ... færre ... asylsøkere og flyktninger enn vi mottar i dag"* (NGI). De klart negative utgjorde altså i 1988 44 prosent, noe som sank til 37 prosent i 1989, i 1990 til 35 prosent og i 1991 (ikke helt sammenlignbart) til 34 prosent. I 1993 ble undersøkelsen fra 1988 gjentatt. Da var 36 prosent negative.

Til tross for statistiske feilmarginer og ulikheter mellom undersøkelsene kan vi på dette grunnlaget konkludere med at holdningen til mottak av flyktninger har endret seg litt i "innvandringsvennlig" retning i perioden mellom 1988 til 1993. Men hovedinntrykket er stabilitet, og et stort

Feilkilder

For å trekke slutninger om utvikling over tid, må en rekke krav til data være oppfylt, ikke minst at spørsmålene som stilles er like på alle spørretidspunkter. Undersøkelsene bør også være likt utført mht. tema og rekkefølge av spørsmål. Videre har man problemet med statistiske feilmarginer som forsterkes når man bruker svarfordelinger i ulike undersøkelser. På grunn av denne typen feilkilder, bør man være ytterst forsiktig med å trekke konklusjoner hvis man ikke kjenner de metodiske forutsetningene godt.

mindretall av nordmenn er fremdeles i 1993 innstilt på at flyktning- og asylsøkerstrømmen heller bør minke enn øke.

Man kunne kanskje tro at synet på innvandringspolitikken er én sak, holdninger til innvandrere som gruppe noe annet. En slik holdning kommer ofte til uttrykk blant politikere og aksjonister som ønsker å begrense innvandringen ytterligere. Kanskje er det slik at en stor gruppe nordmenn ønsker å begrense innvandringen uten at de i og for seg har noe imot innvandrere. Dette får vi bare i liten grad støtte for i materialet. De som ønsker en begrensning av innvandringen, har gjennomgående en klart mer negativ vurdering av innvandrere som gruppe enn de som ønsker å åpne grensene mer. Kombinasjonen "innvandervennlig-men-innvandringsskeptisk" er ikke så vanlig, selv om den selvsagt forekommer.

Samme rettigheter for innvandrere og nordmenn

Svært få ønsker å begrense de økonomiske og sosiale rettighetene til innvandrere som allerede er her, vel å

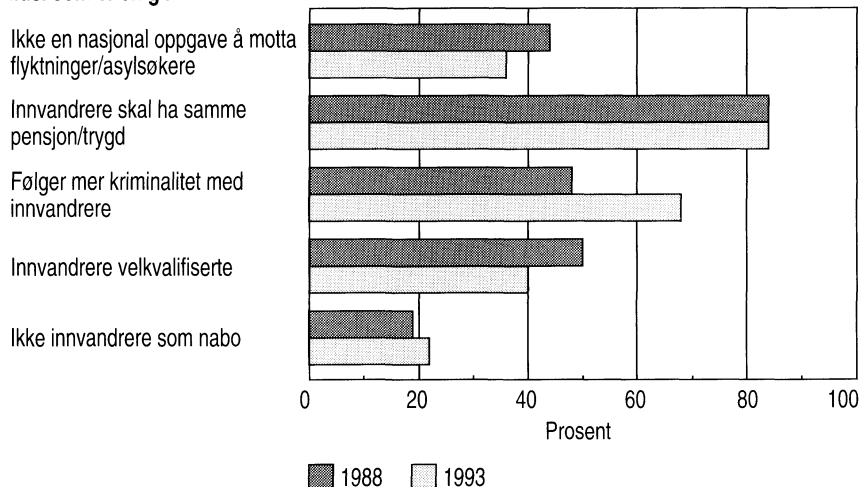
merke rettigheter innvandrere deler med nordmenn. Hele 93 prosent mente i 1988 og 1993 (SSB/NSD) at *innvandrere bør kunne oppnå den samme levestandard som er vanlig for nordmenn* (se figur 1). Ca. 90 prosent var i 1988 og 1993 helt eller delvis enige i at *innvandrere bør kunne være selvstendig næringsdrivende på like fot med nordmenn*. 84 prosent var begge år enige i at *innvandrere bør kunne motta pensjoner og trygder på samme vis som nordmenn*. På spørsmål om man i dårlige tider først og fremst bør sørge for arbeid for nordmenn, er befolkningen delt på midten: Ca. 50 prosent var enige begge år.

Først når det blir snakk om overføringer som er forbeholdt innvandrere, og bare dem, er et flertall imot. Når det blir spørsmål om å *øke den økonomiske støtten til innvandrere så de kan bevare sin kultur*, var bare et mindretall på 25 prosent enige i 1988. Ved valgundersøkelsen noen år tidligere, i 1985, var 35 prosent enige i dette, mens bare 19 prosent var enige ved

valgundersøkelsen i 1989. I 1993 var bare 16 prosent enige. Oppslutningen om denne typen overføringer er altså ikke bare lav, men dertil klart synkende. Siden svært få er skeptiske til religions- og misjonsfrihet for innvandrere, tyder det på at det er det økonomiske aspektet ved slike overføringer snarere enn kulturfrykt, som provoserer fram motstand. Bare 12 prosent var dessuten uenige i en påstand som lød *de offentlige ressurser som skal gå til asylsøkere, blir i for liten grad brukt hensiktsmessig*. Dette gjenspeiler muligens en misnøye i befolkningen med hensyn til særlige goder for innvandrere, når vi ser svarene i sammenheng med svarfordelingene som er referert foran.

Innvandrere har stemmerett ved kommunevalg etter tre års botid i Norge, og ved stortingsvalg som norsk statsborger, noe man normalt kan velge å bli etter sju år. I 1988 og 1993 mente omtrent 50 prosent at tre år var for tidlig for å få stemmerett ved kommunevalg, eller at utlen-

Figur 1: **Opinionen om innvandring, innvandrere og deres rettigheter i 1988 og 1993**

Andel som er enig i

Kilde: Undersøkelse om holdninger til innvandrere (SSB/NSD)

dingen ikke burde ha stemmerett i det hele tatt. Ved stortingsvalg mente i 1988 bare 26 prosent at ti år var for tidlig eller at utlendinger ikke burde ha stemmerett (ved en feiltakelse ble de intervjuede informert om at grensen var ti år, ikke sju år). I 1993-undersøkelsen var det 29 prosent som hadde denne oppfatningen, det vil si en ubetydelig endring.

Det er altså få som ønsker å lempe på den restriktive innvandringspolitikken som føres. Når det gjelder borgerrettighetene til utlendinger som allerede er i landet, varierer holdningene noe: En stor majoritet går inn for økonomiske rettigheter og rettigheter i forhold til velferdsstaten på linje med nordmenn. Et særgode i form av kulturstøtte til innvandrere får derimot liten og synkende støtte. Meningene er imidlertid delte med hensyn til likebehandling på arbeidsmarkedet og i politikken.

Verken meningene om innvandringspolitikken eller synet på innvandrernes formelle borgerrettigheter har endret seg nevneverdig i befolkningen fra 1988 til 1993.

Norsk er best

I 1988 var et mindretall på 21 prosent enige i at nordmenn vanligvis har bedre arbeidsmoral enn innvandrere. Dette tallet steg ubetydelig til 24 prosent fram mot 1993. 50 prosent mente i 1988 at innvandrere stort sett var velkvalifiserte og et positivt tilskudd til det norske arbeidslivet. Dette sank en del, til 40 prosent, i 1993.

Omtrent hver andre nordmann (48 prosent) mente i 1988 at innvandrere førte med seg et større innslag av kriminalitet og voldsbruk. Dette økte til hele 68 prosent i 1993.

Bare 15 prosent var i 1988 uenige i at innvandrere bør lære seg norske skik-

ker og vaner. Dette tallet var enda mindre i 1993: 9 prosent. Det betyr at nordmenn flest tar det for gitt at innvandrere i hvert fall skal beherske norsk levemåte.

Mange nordmenn ønsker å opprettholde en klar sosial distanse til innvandrere og folk av andre raser. I 1988 (SSB) svarte 19 prosent at de ikke ønsket en *innvandrers* som nabo, 16 prosent at de ikke ønsket en *person av en annen rase som nabo*. Disse tallene steg litt, til henholdsvis 22 og 19 prosent, i 1993. Samtidig steg andelen som ønsket å unngå å få en innvandrers eller en person av en annen rase inngiftet i familien, fra 35 prosent i 1988 til 50 prosent i 1993. Av de nordmenn som hadde innvandrere på arbeidsplassen i 1988, hadde bare 10 prosent privat kontakt med dem samme år. Dette steg til 16 prosent i 1993. Siden vi ikke vet noe særlig om hvor mye kontakt nordmenn har med arbeidskolleger i alminnelighet, er det vanskelig å vurdere disse tallene. Men det er altså en viss "selvvalgt" kontakt, som dessuten øker litt.

For å nyansere det negative bildet noe: I en undersøkelse fra 1991 (NGI) ble det stilt spørsmål om hvor årsaken ligger når innvandrere ikke greier å finne seg til rette i Norge. 50 prosent nevnte innvandrernes selv, 40 prosent myndighetenes politikk og 60 prosent holdning og oppførsel i den norske befolkningen (man kunne nevne mer enn én faktor). Det er altså langt fra slik at alle nordmenn legger hele ansvaret for tilpasning til et nytt hjemland på innvandrernes selv.

Hovedinntrykket er imidlertid at svært mange nordmenn har en negativ oppfatning av innvandreres kultur, moral, kunnskap og arbeidsevne. Her har det også vært en negativ utvikling på enkelte områder. Dette skal vi komme tilbake til.

Innvandrerскеptiske velgere i alle partier

I undersøkelsene fra 1988 og 1993 ble det også spurt om hvilket parti man ville stemme på hvis det var stortingsvalg dagen etter. I tabell 1 finner man hvor stor andel av de intervjuede som var helt enige eller svarte ja på noen av de spørsmålene som har vært nevnt tidligere, ordnet etter hvilket parti de ville stemme på.

Partiene er ordnet langs toppen av tabellen i den tradisjonelle venstre-høyre-dimensjonen som vi kjenner gjennom årtier tilbake. Tabellen har også en orden i den loddrette dimensjonen slik at spørsmål der det er sterk partipolitisk spenning i opinionen, kommer først. Det gjelder opphevelsen av innvandringsstoppen, stemmerett ved kommunevalg, kulturstøtte til innvandrere og spørsmålet om kriminalitet blant innvandrere. Disse er de fire første spørsmålene i tabellen. Like pensjonsrettigheter, som er det siste spørsmålet, er derimot en stor majoritet av alle partiers velgere for.

Vi ser at på *velgerplan* ordner partiene seg slik når det gjelder innvandringspolitiske spørsmål: Fremskrittspartiets og SVs velgere danner ytterpunkter, til dels et godt stykke fra de øvrige partiene, og selvsagt slik at FrP-velgerne er mest restriktive mens SV-velgerne er mest liberale. Ikke overraskende har SV også en relativt høy oppslutning blant innvandrernes selv - nesten dobbelt så høy som blant nordmenn (se Fayes artikkel). Nærmest SV når det gjelder syn på innvandrere ligger imidlertid Venstres velgere, i stedet for, som vi er mest vant med, Arbeiderpartiets. Arbeiderparti-folk plasserer seg for det meste mellom Kristelig Folkeparti og Senterpartiet hvis vi holder oss til de fire første spørsmålene. Høyre ligger nær opp til disse tre, mens Fremskrittspartiets velgere som nevnt skil-

Tabell 1: Holdninger til innvandrere og innvandringspolitikk etter stemmegivning. Prosentandel som svarte "ja" til spørsmålet eller var "helt enige" i påstanden. 1988 og 1993¹

	FrP	H	SP	KrF	V	A	SV
Totalt antall	282-52	365-241	73-234	88-93	114-59	440-550	113-133
1) Ja, innvandringsstoppen bør oppheves	8-4	11-11	15-15	23-19	33-21	16-15	56-38
2) Tre års botid er for lite for å få stemmerett ved kommunevalg	77-77	52-59	46-58	47-50	30-39	46-51	16-26
3) Vi bør gi økt økonomisk støtte til innvandrerkultur (helt enig)	4-2	6-3	5-6	13-7	15-2	13-6	24-21
4) Mer kriminalitet og vold med innvandrere (helt enig)	43-65	19-39	15-40	19-30	10-21	20-38	7-15
5) Først sørge for arbeid for nordmenn (helt enig)	62-62	30-33	32-42	29-25	16-18	35-36	18-23
6) Innvandrere bør lære norske skikker og vaner (helt enig)	70-87	51-67	43-70	41-61	25-44	51-68	29-45
7) Ja, innvandrere bør få samme pensjoner som nordmenn	79-71	92-90	91-84	92-93	96-93	88-89	97-92

¹ Det første tallet i hver celle er prosentandelen i 1988, det neste er prosentandelen for 1993

Kilde: Undersøkelse om holdninger til innvandrere (Statistisk sentralbyrå/Norsk samfunnsvitenskapelig data-tjeneste)

ler seg ut som mye mer skeptiske enn Høyre-velgerne. Dette mønsteret minner pussig nok mye om det vi kan finne på en del helse- og velferdspolitiske spørsmål, som er et nokså forskjellig saksområde.

Når det gjelder *endringer* fra 1988 til 1993, kan vi se at de ulike partienes velgere alltid går i samme retning, og stort sett i samme takt, enten det er i innvandrervennlig eller innvandrer-skeptisk retning. Unntakene finner vi på ytterkantene: De innvandrings-skeptiske FrP-velgerne beveger seg atskillig færre prosentpoeng enn de mest innvandrervennlige SV-erne. Her er det nok først og fremst utgangspunktene som er viktige: Som oftest har utviklingen beveget seg mot FrPs side. Her er det dårlig plass

å bevege seg i samme retning for FrP-erne, mens SV-velgerne kan modifisere standpunktene sine ganske meget og fremdeles holde profilen som de mest innvandrervennlige.

Enkelte journalister har oppfattet resultatene slik at et par av våre store partier trekker til seg spesielt mange "rasistiske" velgere. Senterpartiets spesielle historie har vært trukket fram i denne forbindelsen. Det har også Arbeiderpartiets sosiale profil.

Når man ser nærmere på dette spørsmålet, virker denne diskusjonen oppkonstruert. De fleste partienes velgere ligger i utgangspunktet ikke så langt ifra hverandre i holdninger, og når vi tar hensyn til at velgergruppene har litt ulik sammensetning

med hensyn til utdanning, alder, etc., blir forskjellene så små at de ikke lenger er statistisk pålitelige. Unntakene er SV-velgerne og FrP-erne. Avstandene til de andre partienes velgere er fortsatt statistisk pålitelige på enkelte områder, men ofte så små at forskjellene ikke er spesielt interessante. Konklusjonen er at partiene, og i hvert fall de som befinner seg innenfor ytterpunktene i norsk politikk, trekker til seg velgere med omtrent samme fordeling i synet på innvandring og innvandringspolitikk. Det blir feil å plassere byrden med "fremmedfiendtlige" velgere hos ett eller flere bestemte partier, enten man velger å peke på FrP, Arbeiderpartiet eller Senterpartiet. Selv om innvandrer-skepsis er noe mer vanlig blant FrPs velgere, finner vi betydelig skepsis også i de andre partier.

Nordmenn blir ikke mindre skeptiske med tiden

Når man leser en tekst som denne, nærmest oversådd med prosent, kan det være svært vanskelig å få med seg mer kompliserte sammenhenger, slik som *endringer* i holdningsmønsteret. Mange vil sikkert sette pris på denne oppsummeringen av de endringene som har skjedd i opinionen, og som har vært presentert med tall ovenfor.

For å ta konklusjonen først: Det har *ikke* skjedd noen dramatisk og ensrettet endring i nordmenns holdninger til innvandrere og innvandring.

Når det gjelder *innvandringspolitikken* var det flere som ønsket å begrense strømmen av flyktninger og asylsøkere i 1988 enn i årene etter. Det *kan* ha sammenheng med det uvanlig høye antallet som kom i 1987 og begivenheter rundt dette, men det behøver ikke å være forklaringen. For øvrig er svarmønsteret når det gjelder innvandringspolitikken meget stabilt.

Når det gjelder generelle *borgerrettigheter* for innvandrere, er mønsteret like stabilt. Også når det gjelder synet på innvandrerne selv, er det en viss stabilitet, men på enkelte viktige områder er skepsisen til innvandrere blitt betydelig sterkere:

Den mest betydningsfulle negative endringen er at folk kobler innvandrere med *kriminalitet* mye sterkere enn tidligere. Det er imidlertid fort gjort å bli for spekulativ når det gjelder årsaker. Som vanlig når det gjelder opinionsendringer, er det trygt å satse på en hypotese om at *massemediene* presentasjon av saksforholdet betyr mye. Hva som er mer *objektivt* riktig når det gjelder innvandrere og kriminalitet, er ikke tilgjengelig for folk flest, og derfor ingen god forklaring.

Det blir stadig mer kontakt med innvandrere i nabolag, på skoler og på arbeidsplasser. Flere mener samtidig at innvandrere bør følge norske skikker og vaner, og noen flere er skeptiske til deres arbeidsevne og -vilje. Det er noen flere som ikke ønsker innvandrere eller folk av andre raser som naboer, og klart flere som ikke ønsker personer av andre raser inngiftet i familien. Igjen er det usikkert hva som ligger bak en slik endring. Kanskje er det et uttrykk for at mer kontakt ikke nødvendigvis fører til færre, men kanskje heller flere, konflikter på enkelte områder.

Utdanning forklarer mye av forskjeller i holdninger

Utdanning kommer ut som den aller viktigste kilden til forklaringer på forskjeller i holdninger til innvandrere og innvandringspolitikk. Det har vært lansert flere forklaringer på dette:

Utdanning kan gi kunnskap og selvstendig tenkeevne som igjen gjør folk mindre mottakelige for innvandrerfiendtlige myter. Det er en klar sam-

menheng mellom utdanning og faktisk kunnskap om innvandrings-situasjonen i Norge, noe som støtter denne tolkningen et stykke på vei.

De fleste utdanningsveier legger vekt på formidling av humanistiske verdier og toleranse. Dette kan være med på å motvirke tendensen til etnosen-trisme som nordmenn for øvrig har til felles med de fleste andre folkeslag. Ingen har imidlertid lyktes i å undersøke denne muligheten på en tilfredsstillende måte.

Utdanning innebærer videre en beskyttet situasjon i forhold til arbeidsmarkedet. Folk med lav utdanning får lettere konkurranse fra nye innvandrergrupper og vil forsvare seg med negative holdninger, mens høyt utdannede har råd til å være mer generøse fordi de ikke er truet. Dette kan kanskje forklare en liten del av fenomenet, men utdanning har en sterk sammenheng med innvandrerholdninger også når man tar hensyn til dette ved å ta i betraktning både de mest beskyttede og de mest utsatte gruppene.

Utdanning reduserer også en generell avmaktfølelse. Ingen har på en tilfredsstillende måte lyktes i å undersøke dette nærmere ut fra en helt generell synsvinkel. Men vi har sett i flere undersøkelser at følelsen av å delta i politisk styring som de høyt utdannede har, har sammenheng med positive holdninger til innvandreres rettigheter og deltakelse.

Og til sist: Utdanning gir folk en mer akseptabel overfladisk politur som gjør at de som har upassende holdninger, vet hvordan de skal skjule dem. Vi kjenner dette fenomenet fra mer generelle intervju-eksperimenter. De fleste har noen ganger en tendens til å gi svar som de tror er sosialt akseptable snarere enn riktige i forhold til hva de faktisk mener. Enkelte ek-

sperimenter har vist at personer med høy utdanning har litt større tendens til å svare "akseptabelt" enn lavt utdannede. Dette fenomenet er imidlertid ikke fremtredende nok til å være en viktig del av forklaringen, og ingen har til nå lyktes med å undersøke muligheten nærmere i denne sammenheng.

Alt i alt kan man ikke si at man har kommet særlig langt med hensyn til å forklare hvorfor holdninger til innvandrere synes å henge relativt sterkt sammen med utdanningsnivå.

40-åringer mest innvandrervennlige

Jevnt over er 40-åringer noe mer innvandrervennlige enn de som er yngre og eldre, selv om det varierer en del med hvilke typer spørsmål som stilles. Når man tar hensyn til forhold som utdanning, inntekt og pensjoniststatus, er hovedfunnet at eldre er litt mindre positivt innstilt til innvandrere enn yngre. "40-årseffekten" har sannsynligvis sammensatte forklaringer: De er fast etablerte på arbeidsmarkedet, og de har jevnt over ikke lavere utdanning enn de som er yngre.

Liten forskjell mellom kvinner og menn

Når vi tar hensyn til at eldre menn jevnt over har høyere utdanning enn eldre kvinner, ser det ut til at kvinner i gjennomsnitt er litt mer innvandrervennlige enn menn. Tar vi hensyn til at kvinner oftere enn menn er sysselsatt i det offentlige, forsvinner det meste av kjønnsforskjellene: Offentlig ansatte er, uavhengig av om de er kvinner eller menn, generelt mer positive både til likebehandling og til overføringer til innvandrergrupper. Se for øvrig avsnittet nedenfor om yrke.

Byfolk mer tolerante?

Det er en utbredt oppfatning at folk i byene er mer tolerante og at frem-

medfrykten avtar med urbaniseringsgraden. Mange undersøkelser avkrefter dette. Verken landsdel eller urbaniseringsgrad forklarer noe som helst av forskjellene i holdninger til innvandrere. Det betyr ikke at det aldri vil bli funnet områder som er mer innvandrervennlige eller -fiendtlige enn andre. Det betyr imidlertid helt klart at vi ikke kan si at noen landsdeler (Vestlandet, Nord-Norge, etc.) eller byer (i motsetning til landsbygda) er mest innvandrervennlige. Vi kan finne en viss forskjell mellom enkelte bydeler i Oslo og resten av landet, noe som sannsynligvis har med konfliktfylte kontakter å gjøre. Variasjonen i holdninger er imidlertid stor også i disse bydelene.

Yrkesbakgrunn og sosial kontakt

Folk som arbeider i spesielle yrker (nemlig de som er spesielt utsatte for konkurranse fra innvandrergrupper) har en tendens til å være noe mindre generøse enn andre med å gi innvandrere rett til arbeid på lik linje med nordmenn. Dessuten har høyere offentlige funksjonærer, profesjonelle med tilknytning til det offentlige (le-

ger, tannleger, lærere, sykepleiere, etc.) og trygdene en tendens til å være noe mer generøse med kulturstøtte til innvandrere. Dette er imidlertid tradisjonelt de mest "overføringsvennlige" yrkesgruppene uansett formål.

De som hadde ventet at sosial kontakt med innvandrere skulle ha en avgjørende positiv effekt på holdninger, vil ikke få dette innfridd. Det er positiv sammenheng, men den er meget svak. På samme måte kan konflikter virke i retning av negative holdninger, men også her er sammenhengen svært diffus.

Lite kunnskap om hva som påvirker våre holdninger

Vi vet altså ikke særlig mye om hvilke individuelle forhold som påvirker holdninger til innvandrere. De forklaringene vi har vært inne på, avdekker bare en meget liten del av holdningsvariasjonene i disse spørsmålene. For å gi et inntrykk av hvor lite vi vet, kan vi si følgende: Når et helt lite arbeidslag av professorer og forskere har trukket inn utdanning, alder, kjønn, bosted, yrke, nærhet til inn-

vandrere, og hva de måtte lete fram av andre ytre kjennetegn ved personer som er intervjuet, klarer de knapt å forklare 10 prosent av variasjonene i holdninger. Det er tre grunner til dette magre resultatet:

- Sammenhengene skjuler seg i materialet, men forskerne har ikke kommet langt nok verken i letingen etter forklaringer eller i utvikling av analysemetoder.
- Det er ikke bare ytre kjennetegn som skaper forskjeller i holdninger, men også ulikheter i personlige legninger. Slike psykologiske ulikheter er vanskelige å få tak på innen rammene av en vanlig meningsmåling, men det kan gjøres bedre.
- Forskerne stiller ikke gode nok spørsmål. Folk velger svaralternativer som bare til en viss grad baseres på meninger de har. Vi trenger nye undersøkelser.

Disse forklaringene representerer generelle problemer ved holdningsundersøkelser, og ikke bare slike som gjelder holdninger til innvandrere.

Meningsmålinger om holdninger til innvandrere

Følgende meningsmålinger er brukt som grunnlag for denne artikkelen:

NGI/NMD 1979:	Norsk Gallup Institutt/Norsk Markedsdata desember 1979. N=1632.
NGI 1980:	Norsk Gallup Institutt desember 1980. N=976.
NMD 1983:	Norsk Markedsdata desember 1983. N=1400.
ISF/SSB 1985:	Institutt for samfunnsforskning/Statistisk sentralbyrå. Valgundersøkelsen høsten 1985. N=2180.
SSB 1988:	Statistisk sentralbyrå 1. kvartal 1988. N=2045.
ISF/SSB 1989:	Institutt for samfunnsforskning/Statistisk sentralbyrå. Valgundersøkelsen høsten 1985. N=2195.
OPINION 1989:	Opinion A/S april 1989. N=1006.
OPINION 1990:	Opinion A/S juni 1990. N=1006.
NGI 1991:	Norsk Gallup Institutt, for Utlendingsdirektoratet mai 1991. N=1000.
SSB/NSD 1993:	Statistisk sentralbyrå/Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste 1993. N=1694.

Arne Kolstad er stipendiat ved Universitetet i Trondheim, Institutt for sosiologi og statsvitenskap.

Blad i postabonnement

Returadresse:
Statistisk sentralbyrå
Postboks 8131 Dep.
0033 Oslo

KURDISK

SOLIDARITETSKVELD

Publikasjonen kan bestilles fra:

Statistisk sentralbyrå
Salg- og abonnementservice
Postboks 8131 Dep.
N-0033 Oslo

Telefon: 22 00 44 80
Telefaks: 22 86 49 73

eller:

Akademika - avdeling for
offentlige publikasjoner
Møllergt. 17
Postboks 8134 Dep.
N-0033 Oslo

Telefon: 22 11 67 70
Telefaks: 22 42 05 51

ISBN 82-537-4164-2

Pris:

Pr. år kr 165,-
Enkeltnummer kr 50,-

Lørdag 13. mai 1995
kl. 17:00

SAMFUNNSHUSET
Storsalen
Arbeidersamfunnet

Hozan Şiar Sverige
Koma Berxwedan Tyskland
Folkloregruppe Sverige
Norsk korsang
Kurdisk sang av norske jenter
Kurdisk barnedansegruppe
Koma Şehid İbrahim
Lars Klevstrøm
Steinar Ofseth
Kurdisk mat

Statistisk sentralbyrå
Statistics Norway